

3 vols

61

JOANNES GOEDARTIUS
Pictor Medioburgensis.

Weyersdyck Pinx.

R. a. Perlyn sculp.

Portrait of a woman
August 1871

METAMORPHOSIS

NATURALIS

Pars Secunda,

AUCTORE

Joanne Goedartio.

Medioburgi

*apud Jacobum Fierens
Bibliopolam.*

METAMORPHOSIS
NATURALIS,
OFTE
HISTORISCHE
BESCHRYVINGE
VAN DEN

Oirspronk, aerd, eygenschappen ende vreemde veranderingen der wormen, rupsen, maeden, vliegen, sprinck-hanen, witjens, byen, motten ende diergelijcke dierkens meer; niet uyt eenige Boeken, maer door eigen ervarentheyt uytgevonden, beschreven, en na de konst afgeteikent.

HET TWEEDE DEEL
DOOR
JOHANNEM GOEDAERT.

TOT MIDDDELBURGH,

By JAQUES FIERENS, Boeck-verkooper,
in de Globe.

METAMORPHOSES

OF

OSYRIS

HISTORIC

AND

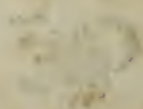
POETIC

By JOHN MILTON, Esq.
Author of Paradise Lost, Paradise Regain'd, Samson Agonist, and the Poem on the Blindness of Divine Providence in the City of London.

IN TWO VOLUMES.

Vol. I.

LONDON, Printed by J. Sturges, at the Sign of the Sun in Pall-mall, 1719.

By J. Sturges, Printer.

In the Year 1719.

A E N D E

Edele Mogende

HEEREN myn HEEREN

De Gecommitteerde

RAE D E N

's Lands ende Graeflijk-
heyds van ZEELANDT.

DE wijf heyt en kennisse
oock der natuyrelike
dingen ende wercken
Godts, is een gansch godde-
like ende voordeftighe faek:
om te weten (*Sap. 7. 17. & seq.*)
de gheftaltenisse der wereldt,
ende de werckingen der Ele-
menten. Het beginfel, ende

DEDICATIE.

het eynde, ende het midden der tijden : de verwiffelingen vande omkeeringen der Zonne, ende de veranderinge der tijden. Den ommeloop des jaers, ende de stellinghe der Sterren. De natuyre der Dieren, ende de grimmigheydt der wilde dieren, het geweldt der Winden, ende overlegginghen der Menschen, het menigerley onderscheydt der Planten, ende de kragten der Wortelen.

De wijfheydt vermach alles, fiet op alles, ende gaet door

D E D I C A T I E.

door alle verftandige, reyne, subtyle Geesten. Want de wijfheydt is bewegeliker dan alle beweginghe : ende vaert door, ende gaet door alle dingen van weghen haere reynigheydt. Want zy is een damp der kragt Godts, ende een fuyvere uyt-vloeyinghe der heerlijkheydt des Almachtigen : Daerom en valt in haer niets dat befmet is. Want fy is een af-fchijntel des Eeuwigen Lichts, ende een onbevleekte Spiegel van Godts werckende kracht, ende een

2 4

beeldt

D E D I C A T I E.

beeldt syner goedigheydt. Sy is schoonder dan de Sonne, ende boven alle stellinge der stellen, by het licht vergeleken zijnde, wort sy treffeliker bevonden. Want na dat licht komt de nacht, maer de boofheydt en sal de wijsheydt niet overweldigen.

Deze wijsheydt dan fiet op alles, ende gaet door alle dingen; ende derhalven hout sich niet te vreden (gelijk vele onder den naem van Liefhebbers der wijsheydt gedaen hebben) met in 't gemeen vanden oir-
spronck,

D E D I C A T I E.

spronck, aerdt, eygenschap-
pen, oirsaeken, verschillen,
ende werckingen der natuire-
lijcke dingen te onderfoecken
ende te handelen; maer gaet
verder, ende raectt alles in 't
bysonder aen, yder saeck in
sijn eygen soorte beproevende
ende neerstelijck door ervaer-
rentheyt na-speurende. Tot
dien eynde heeft Godt den
mensch gegeven een lichaem
dat alles dat op aerde, in de
wateren ende onder-aerdighe
plaetsen is door-gronden kan;
ende sulcken geswinden, on-

D E D I C A T I E.

bepaelden , veerdighen verstant ; dat sich in een oogeblick , van de aerde tot de hoochste Hemelen ; van de uytterste palen des Zuyden , tot het Noorden ; van het Oosten tot het Westen , bewegen ende alles door-vliegen kan. Daerom heeft *Salomon* door sijne onghemeene wijsheyt vermaert , niet alleen in 't gemeen van de faecken des weerdts gehandelt , maer oock in 't bysonder. 1 Reg. 4. vers. 33. *Hy sprack oock van de Boomen ; van den Ceder-boom*
aen ,

DEDICATIE.

aen , die op den Libanon is , tot op den Ysop die aen den wandt uyt-
wast: hy sprack oock van het Vee ,
ende van het Gevogelte , ende
van de kruypende Dieren , ende
van de Visschen.

Dit heeft my Ed. Mog.
Heeren gaende ghemaect ,
om het eerste Deel defes
wercks , over eenige jaren in
't licht gegeven , ende U. Ed.
Mogentheden ootmoedelijck
op-gedragen ; met dit tweede
Deel te vervolghen om noch
naerder , wijdtloopiger ende
volkomender kennisse te be-
reyc-

DEDICATIE.

reycken, van de wonderlijcke veranderinghen, oirsprongen ende eygenschappen der bysondere dierkens, van welcke hier gehandelt wort. In welkers naeuw-keurich onderzoek, het my niet verdrotten heeft, een seer groot deel van mijn leven, ja nu ontrent de dertich jaren, besich te wesen: de gemelde dieren in alderley plaetsen na te speuren, te onderhouden, Winter ende Somer te beforgen, ende dagelijks op alle voorvallende veranderinghen ende toevallen acht te nemen. Ja

DEDICATIE.

Ja in allen defen hebbe ick waerachtich bevonden dat het onderfoeck der natuyrelijcke dingen niet alleen is een feer eerlijcke ende nutte faeck, maer infonderheydt feer vermaeckelijck, ende welcke een groot vernoegen het gheмоedt der menfchen toebrenghet. Want fy is (seght Cicero 2. *Quæst. Academ.*) Gelijck als een natuyrelijk voedsel der gemoederen ende verftanden. *Erigimur, elatiores fieri videmur, humana despici-mus, cogitantes supera atque cœlestia:*

DEDICATIE.

lestia : hæc nostra ut exigua & minima contemnimus. Indagatio ipsa rerum tum maximarum, tum etiam occultissimarum habet oblectationem. Si vero aliquid occurrat, quod versimile videatur, humanissima completur animus voluptate. Dat is, wy worden verheven, ende schijnen boven ons selven verde verhoogt te worden, soo dat wy de menschelijcke dingen beginnen te verachten, de wijle wy bedencken de Hemelsche dingen en de welcke boven zijn; ja daer door veragten wy onse

sa-

D E D I C A T I E.

faken als feer kleyn ende ghe-
 ringh. Het onder-soeck selfs
 van die groote ende verborgen
 dingen geeft een wonderlijck
 vermaeck. Indien daer yets
 voor-komt, dat waerschijne-
 lijck ons dunckt, daedelijck
 wort het gemoet met een tref-
 felijcke welluft vervult. Want
 (seght hy wederom 2. *Tuscul.*
Quaest.) Wat isser soeter ende
 aengenamer dan die neerstig-
 heyt, door welcke wy de on-
 eyndicheyt der saecken ende
 der Natuyre onder-soecken,
 ende in dese Weereldt, den
He-

DEDICATIE.

Hemel, Landen, Zeen, &c.
bekennen?

Dit heeft veele onder de
Oude bewogen, alles by na te
verlaten, ende sich met groote
perijckelen, kosten ende on-
gemacken, tot verde afgele-
ghene Landen, ende na de
Egyptenacren, Chaldeen,
Indische Brachmannen ende
andere te begeven; om aldaer
ende allesins vermeerderinge
van wijfheydt ende weten-
schappen te bekomen. *Anax-*
agoras lange om dese oirfaeck
ghereyft hebbende, ende
t'huys

D E D I C A T I E.

t'huys gekomen zijnde, sach vele van sijne landen ende besittingen bedorven ende verlaten: waer op hy syne vrienden te gemoet voerde, dat hy niet en soude behouden geweest zijn, indien hy de selfde hadde moeten waer nemen. Onder dese is mede *Democritus* geweest, de welke als syn Vader *Damasippus* overleden was, (welcke soo rijk was, dat hy op sijn eyghen kosten, het onvergelyckelick groot Leger van *Xerxes* met een treffelijcke maeltijt kon-

b de

DEDICATIE.

de vereeren:) alle fyns Vaders Rijckdommen fyn Broeder over-gaf, alleenelijck voor fich nemende 't gene tot fyne Reyfen noodich was, waer mede hy om wijfheyt te leeren nae de Indifche, Chal-deefche ende andere vermaerde wijfe vertroocken is. Ende het en moet niemandt vreemt dencken, dat de menfchen fulken behaegen fcheppen in het aenmercken ende onder foecken der wercken Godts; want de zelfde zijn foo voordeftelijck te faemen gheftelt, dat
Godt

DEDICATIE.

Godt selfs sich gheseght wort te verheugen in syne wercken.

Pfal. 104. 13. de Hcere verblijde sich in syne wercken. En *Moses*

verhaelt ons, dat Godt alles voortgebracht ende in syn ordre ghestelt hebbende, alles overfagh wat hy ghemaect hadde, ende het selfde seer goedt bevondt, zulx dat hy daer een welgevallen in nam.

Genes. 1. 31. Waer op oock *Salomon* fiet, als hy segt, dat de wijfheydt (welcke sich in de weereldt allesints vertoont) by Godt als een voesterlinck

D E D I C A T I E.

was, ja dagelijks syne verma-
kingen ; t'aller tijdt voor syne
aengeficht spelende. Spelen-
de inde weereldt fynes Aerdt-
rijx, &c. *Prov.* 8. v. 30. 31.

Selfs die *Philosophie* (segt
een onder de Oude) welcke
over onse doodt ende onder-
gank gaet , ende de weten-
fchap der faaken welke ende
hoedanich die zijn , is een
Beeldt Godts , waer door de
menfchen (foo verde moge-
lik is) Godt gelijk worden ;
't is een vriendschap der God-
delike wijfheydt , een Konft
der

D E D I C A T I E.

der Konsten, een kennis der kennissen, de hooghste aen- genaemheydt ende Medicine der Zielen. Indien gy (schrijft *Plutarchus*) uw devoir tot de *Philosophie* aenwendt, soo zult ghy noit ongenuchlijk leven, maer leeren in alderley staet ende voorvallen des levens verblijt te wesen. Ende dit is een teycken dat ghy inde *Philosophie* ende wijfheydt begint toe te nemen, indien het u een moeyelikheydt geeft als ghy door eenige andere tuf- fchen-vallende saeken, vande

DEDICATIE.

zelfde eenichsints wort afgetrocken : want ghy alreede meerder inde zelfde gevordert hebt, hoe het u verdrietiger valt de zelfde te verlaeten. Het menschelik leven vande *Philosophie* te ontblooten, is al ofmen het lichaem vande Ziel, ende den dagh vande Zonne beroofde. Hier uyt willen wy verthoonen, dat U. Ed. Mog. niet en zal mishaegen den opdraght onses wercks, gemerckt het onderzoeken der Natuyrlike saaken in sich selven so eerliken, nutten

DEDICATIE.

ten en vermakelik werk is; sulx daer in de treffelixste Regenten en vermaerste Mannen des weerelts , ten allen tijden een bysonder wel-behagen in genomen hebben. Te meer, also de dingen welke wy in dit boek schrijven niet en zijn van outs bekent, ofte uit eenige andere boeken genomen en te samen gestelt ; maer nieuwe en voor desen niet bekende saaken , van my in eigen persoon bedagt, uytgevonden en door ervarentheydt nagespeurt. Ten anderen , wy en beschrijven hier

D E D I C A T I E.

hier geen onsekere vertellingen, of twijfelachtige bedencingen, welke wederzijds, met schijn van reden kunnen wederlegt ofte bevestigd worden; maer geen andere saeken dan welke ontwijfelijk waer zijn, en wy door eigen bevindinge, getast en gesien hebben, gelijk wy ook noch dagelijx daer in besich zijn. Voorts Godt Almachtigh biddende, dat hy U. Ed. Mog. Persoonen ende Regeringhe lange ende overvloedelijk gelieve te zegenen.

U. Ed. Mog. ootmoedigen en
goetwilligen Dienaer

J O H A N N E S G O E D A E R T.

I

2

METAMORPHOSIS NATURALIS.

Het Tweede Deel.

I. ONDER-VINDING.

DEse Rups, die de eerste tafel en figuur u vertoont, is zeer gauw, en scherpsinnig der by: zy heeft ook een scherp gevoelen: want zy weet onderscheid te maken, tusschen 't geway vande wind, en de beweginge van de hand; Dit hebbe ik onder-vonden, gelijk ik al, wat ik schrijve, op ondervindinghe schrijve, als de wind, het blad, daer zy op zat, ver-waeyde, dat zy 't haar niet aan en' trok, maar onbeweegt bleef zitten; doch als ik wind met de hand maakte, liet zy haar terstond van bo-

a

ven,

ven, na beneden, en tot op de aerde vallen, langs een draat van haar eigen spinzel; buiten twijffel, uit voor-zigtigheid, om haar niet te bezeeren.

Haar spijsze is het loof van Winter-Roozen; dat eet zy met een zonderlinge graagheid; maar andere kruiden, of bladeren en wiltze niet prouven, nog aan-raken. Op dit loof weet zy een aerdig huisjen te maken, dat zy van haar webben spint, waar in zy haar op haren tijd, ter veranderinge, neder-legt.

Dat dede zy den 22 van Bloei-maand, in gedaante, daar in gy haar ziet in 't midden van de plaat, zoodanig blijvende tot den 14 van Braak-maand des selven Jaars; als wanneer zy een uiltjen, of witjen te voor-schijn bragt, dat tot den 1 van Hooi-maand

zonder

3

4

zonder eten leefde. Om onderscheid te maken ; geve ik deze Rups den naam van *Onder-scheider*.

2. ONDERVINDINGE.

DEze kleine Rups komt uit zekere vogtigheid voort, die zekere vliege, daar uit zy haren oorspronk heeft, gewoon is te zetten op het loof van den groenen Alzem. De hitte van de Zonne broed haar uit. Eerst is zy maar een klein wit wormtje ; 't welk als 't begint te kruipen, spant het een wooningjen tegen de Zonne; om zig, alzoo't zeer teer is, te bevrijden van alle on-gemak. Als 't zijn vol-komen wasdom nu heeft, is 't rad, en geswind zonder weer-ga ; ook niet ligt om vangen ; op 't gehoor van 't minste gewemel, verlaat het terstond zijn woo-

ninge; ende dat, ongetwijffelt uit vreeze van de dood, die de Vogelen zijns gelijke aan-doen, verkiezende liever zijn woninge, als zijn leven te verlaten. Op de aarde gevallen zijnde, vertoont het zig met een aardagtig kleur, of dat met de aarde geen kleine gemeenschap heeft.

Hare Spyse is groenen Alszem, daar zy op uit-gekipt is. Als zy haar nu tot veranderinge gaat begeven; zoo bijt zy de steel van 't groen Alszem loof half door, op dat het van zelfs zouwde toe-vouwwen, ende zy des te bequamer, met haar spinzel haar wooninge daar in maken zouwde. Zy zettet' haar tot veranderinge op den 4 van Braak-maand, in zoo een gestalte; als gy in 't midden van de plate haar ziet. Op den 10 der zelve quam

quam zy weer te voor-fchijn , verandert in een worm, de welke den 14 daar-aan-volgende in een ey verandert was , Umber-verwig, ofte bruin van koleur: waaruit den 27 der zelve maand een Vliege , t'eenemaal in gedaante gelijk de eerste Vliege, voortquam; die fchielik in den tijd van een vieren-deel uurs , eens zoo groot wierd , als fy was , doen zy eerst uitquam. Dese Vlieg onder-hield ik lange , met water en zuiker. Als zy vloog, maakte zy een groot en ongemeengedruifch, hoewel zy klein was; tot verwondering. Ten laaften, gaf ik hem de ruime logt, en den naem van *Kleinen Schuiler*.

3. ONDER-VINDING.

DE Rupz', die je hier ziet, onthouwt haar gemeenlijk op Roo-

ze-bladeren, en daar wort zy ook veel tijts op zittende bevonden. De Rooze-bladeren zijn ook haar voedzel.

Zy is loom, en traag in't kruipen. Als j' haar aan-raakt, en weet zy haar gantsch niet te verdedigen gelijk vele andere Rupzen; maar zy rolt haar in een, en traaglijk. Dan veinst zy haar dood te zijn, veel-licht, uit vreeze van gedood te worden. Als zy haar bekomste nu gegeten heeft, legt zy haar neer, of zy sliiep, doch eet gemeenlijk 's nagts, veel-licht, om van de Vogelen die by dage vliegen, etende niet opgevat, nog gegeten te worden.

Zy weet een aardige wooninge te spinnen, om daar in haar veranderinge te ondergaan die een net gelijk is, en blyjkt. Den 18 van Herfts-maand begaf zy haar tot veranderinge, in die
ge-

gestalte, daar in gy haar in 't midden van de plate ziet. Den 14 van Meymaand van het volgende Jaar is'er een swarte Vliege uit voort-gekomen, die niet langer, dan 7 dagen en nagten leefde: want ik en wiste haar niet voor te zetten, daar zy smaak in vond, of van eten wilde. Onder-en-tusschen zocht zy geduurig openinge; om in de ruime lugt te komen: maar haar oog-merk niet konnende bereiken is gestorven, en van den honger, die een scherp sweert voor menschen, ende beesten is, gedood. Deze noem 'ik den *Luyard*.

4. ONDER-VINDINGE.

DEze Rupz' gebruikt Olme-bladeren tot haer voedzel; en daar op weet zy haar wooninge zeer ge-

ſwind, en net te ſpannen ; en met zulken ſterken draat vaſt te maken, dat, wanneer zy dien aan d'eene blads-zijde heeft vaſt gehegt, zy dan beide zijden t' zamen trekt, en dan toe ſpint, latende agter en voren, een openinge. Als j' haar ergens mede aan-roert, laat zy haar terſtont en ſnellijk neer vallen, met een ſterken draad, en ſpartelt met haar gantsch lijk veel ſnelder als een aal ; veel-licht, om hare vervolgers vervaart te maken. Zy kruipt ook zoo wel agter-waarts als voor-waarts.

Ik hadd'er twee van deze zoorte. De eene zettet' haar tot veranderinge den 2 van Braak-mand, in zoodanigen gedaente, als de middel-plaatze vande plaat haar vertoont. Den 20 der zelve quam'er een Uiltien uit ; dat de plaat u aan-wijſt. Zy leefde
zonder

zonder eten of drinken 10 dagen ende nagten. Deze agted' ik het Manneken geweest te zijn. d'Andere, maar grooter van lijf, leefde tot den 3 van Braak-maand, doch zy was vol jonge maden; die haar onghetwijffelt de dood hebben veroorzaakt; gelijk de Buik-wormen de Kinderen, na 't gevoelen van d'ouwde en heden-daagfche Artzen, de dood aan doen. Want den 6 der zelve maand quamender 32 jonge maden uit haar lijf kruipen. Deze oordeeld' ik 't wijfjen geweest te zijn. Alle deze maden nu uitgekomen zijnde, tijden gezamentlijk aan't werk, en fpenden gelijkelijc een net: waar onder een yder voor zig zelve een ey van zijn eigen quijzel fpon.

Den 20 der zelve quamender 32 kleine vliegjen uit, die ik een geruimen

men tijt met een zuiker-geregtjen onderhield. Dog alzo ik haare dood voor zag, door dien zy geen lugt en hadden, die ruim genoeg voor haar was, schonck ik haar alle het leven.

De Vliechjes zouwd' ik u, indien zy wat grooter geweest waren, hebben af-gebeelt. Deze noem ik *Maadvlieg-teelders*.

5. ONDER-VINDINGE.

DE spijs, die dese Rupz' nut, is seker biesagtig, en donker koleurich gras, dat weelig aen vochtighe plaetsen, of aende kanten van slooten waft. Zy en wilde niet anders prouven; en souwd' ook by gebrek van syn ghewoonlijk voedsel ghestorven hebben. Zy was traag in't eten, ende kruypen. Als zy haar bekomft gegeten

5

6

ten hadd', en op hield, wierd zy wel een derde-deel kleinder, als zy te voren was. Op den 2 van Braak-maend kroop'er een made uit haar achter-lijf; waeruit den 12 der selver maand eene kleine vliege te voor-schijn quam, die ik wegens hare kleinheid, niet afgebeelt en hebbe.

Dese, haer hebbende nu op den 5 der genoemde maend ter veranderinge gevoegt, in gestalte, als het midden der plate u verthoont, geleek niet qualijk een *Tabaks-rolletje*; Hier uit quam op den 1 van Hooi-maend een Vliege te voor-schijn; welke de vleugels zoo dicht op het lijf gesloten lagen, en zoo door-schijnende, als of zy geen vleugels en hadde. Dese Vliege was, in gedaente, een groote Miere gelijk. Was ook zeer veerdig in't loopen,

pen, doch de vleugels altijd dicht op 't lijf gefloten houdende.

Deſe 14 dagen, en nachten hebbende geleeft zonder voetsel te willen nemen; is van honger geſtorven, alzo ik haer niet en wiſt te geven, dat ſy prouven wilde. Deze Rups geve ik, tot onderſcheidinge van andere den naem van *Traag-aard*, alzo zy traeg in't eten, en't loopen is.

6. ONDER-VINDINGE.

DEſe ſlag van kleine Rupsen onderhouden haer met het loof van Akoleyen, als zy noch jonk, en teeder zijn. Zy hechten haer ſoo vaſt aen de kanten van de bladeren, dat zy haer liever in ſtukken van malkanderen laten trekken, dan het blad te verlaten. Dit hebbe ik menich-mael onder-vonden,

vonden , en daerom haer den naem van *Vast-houders* gegeven.

Zy zijn als een etende kanker, daer sy in komen , 't sy inde Roofse-bladeren , 't sy in Jenijver of Aal-bezy-bladeren , 't sy in Beyers of Kruis-bezy-bladeren. Daer sy haer setten, zijn sy niet wel uit-te-roeyen , dan met groote neerstigheid. Men vindse altijd klein en groot , onder een gemengt, gelijk het volk te kerk gaet. Zy zijn in koleur 't Akoley-loof zoo gelijk, dat-men tusschen haer en 't geseide loof nauwlijks onderscheid bespeuren kan. Van regen, wind, en kouwd weder, die veel andere Rupfen niet verdragen kunnen, sijn sy niet vervaert. En als sy jets voelen, daer sy mede worden aen-geraekt, slaen, en sliengeren sy gints, en weer het achterlijf wonderlijk. Dese

Deſe Rups ſettede haer op den 9 van Braak-maend ter veranderinge, in foodanige gedaente, als ſy op het midden van de plate ſtaet af-gemaalt. En op den 23 der ſelve maend, is'er foodanigen Vliege, ſwart van koleur uit te voor-ſchijn gekomen, als gy op 't midden vande plate ins-gelijks ziet.

Zulken ſlach van Vliegen zijn veel-tijts 'smorgens vroug voor der Zonnen op-gank, op het loof van de Jennisers of Aal-bezien, waer ſy den dauw van lekken, en by leven. Doch zonder voedsel en leven zy niet langer dan 2 dagen.

7. ONDER-VINDINGE.

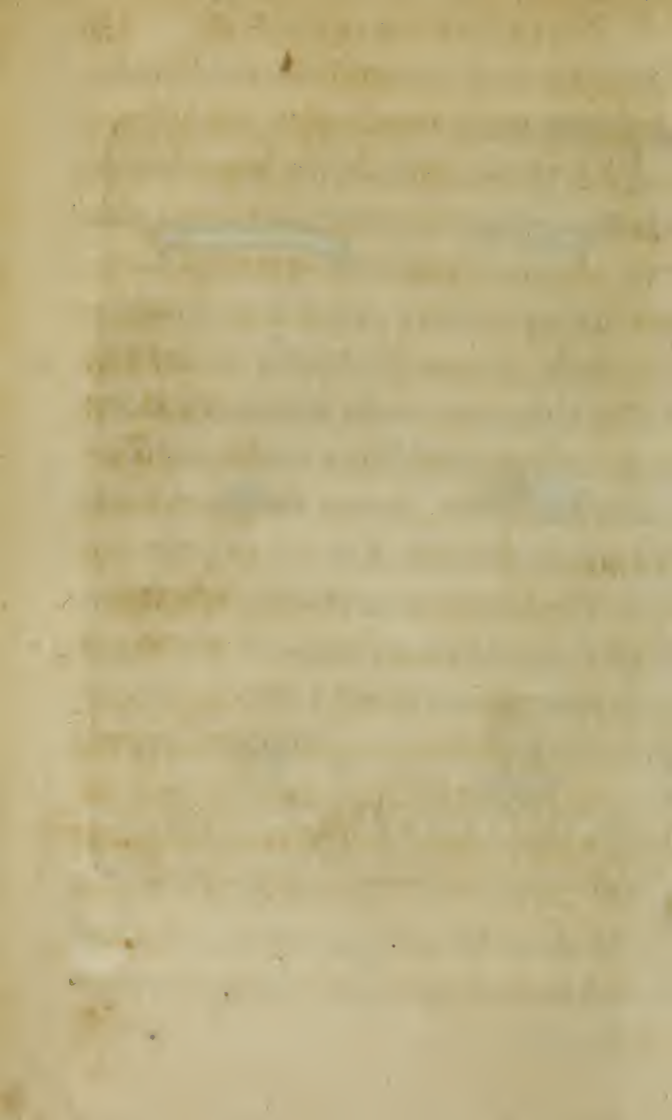
DIt Geſlagte van Wormen, waer van u een is afgebeeld op de plate onder 't getal VII. is ſeer ſchadelijk,

7

8

lijk; want fy verflinden de Roofeknoppen, en byzonderlijk, als zy nog jonk, en teer fijn. Zy weten die feer behendiglijk tegen malkanderen aen te fpiennen, of fy fpiennen ook fomtijts wel een blad tegen den Roofeknoop aen, om door dit middel van de hitte der Zonne bevrijt te zijn; en eten het herte, of het pit van de Roofeknoppen uit, dat'er niet in overblijft. Zoo datt'er geen of weinig hope van Roofen is, daer dese komen. Wes-halven ik dese de *On-barmhertige* of de *Rooze-knop-eters* noeme.

Dese Worm heeft fijnen oorspronk uit een over-vloedige vettigheid, de welke door den Dauw, ende de hitte der Zonne aengefet, ende gelijk als uit-gebroet word.

Na lang onderfouk, en op-merkinge,

kinge, alsoo dese slag van Wormen
beswaerlijk hier-toe te brengen zijn,
dat zy haar ter veranderinge zetten;
en vele van my gequeekt, stierven eer
zy wilden veranderen; hebbe ik dit
onder-vonden, dat den dezen Worm
op den 1 van Braak-maand hem heb-
bende gezet tot veranderinge, gelijk
gy hem op 't midden vande plate ziet,
zoo bewaert zijnde, als of hy met een
wit lijm-water was bedekt geweest;
op den 23 der selve maand, een uiltjen
heeft voort-ghebragt, 't welke zoo
haast het gekipt was, zijn vleugelen
tegen malkanderen om hooghe uit-
streckte, en bleef zoo een wijle tijts zit-
ten, en begaf zig te loopen, met een
zonderlinghe snelligheid; doch het
hield haest op; en telkens als het liep,
zetterd' het zijne vleugelen om hooge
tegen

tegen een ; en dat tot dry reizen ; ende als 't zijnen loop geeindigt hadde , sprang het als een sprink-haan , en bleef dan stille zitten.

Dit gevleugelte hebbe ik zonder voedzel, niet wetende, wat ik 't geven zouwde, en niet daar het smaak in hadde, konnende voor-zetten, 5 dagen en nagten onder-houwden, als de drooge minnen, de zieke kinderen, die niet eten willen.

8. ONDER-VINDINGE.

DEze Rupzen zijn op de Olme-boomen te vinden, by welkers loof zy leven. En gegeten hebbende, leggen zy haer stillekens neêr ; gelijk als of zy sliepen ; en blijven zoo 8 of 10 uren agter een liggen : eer zy weder aan 't eten gaan, zuiveren zy haar van hare vuiligheid.

Als nu den tijd harer veranderinge gekomen is, laten zy haar met eenen draad, van haar gesponnen, van den boom ter aarden neêr; waarschiynlijk, om dat het om hooge op den boom te zeer waait, en op dat zy in hare veranderinge liggende geen schade, of ongemak en zouwden lijden; of om dat zy in den boom geen bequaamheid en hebben, om haar te kunnen zetten, of geruſt in de Kraam te liggen. Dan zoukken zy een verdroogd Olmen-blad; en dat op d'aarde gevonden hebbende, zoo kruipen zy daar op, en spinnen dat aardig aan alle zijden toe; en over haer lijf spinnen zy een kleed ofte dekzel, het welke gelijk zilver blinkt; zoo dat het blad hare kiste, en het zilver gelijk haar kleed is.

6

10

Op deze maniere leide hem dezen Worm tot veranderinge op den 26 van Bloei-maand, gelijk men hem op 't midden van de plate ziet: en op den 30 van Braak-maand bragte zy een Vliege voort, op 't onderfte van de plate aangewezen; de welke ik hebbende uit-geschildert, tot den 6 van Hooi-maand zonder eten, of drinken, in het leven behouwd en hebbe.

9. ONDER-VINDING.

DIt Geslagte van Rupzen komt in 't begin van den Mei-maand, te voorschijn, uit Zaad, van haar moeder, een uiltje of witje zijnde, gezet op 't loof van drooge Braam-bladeren: 't welk ook daar op den gantschen Winter over-blijft, ende in de

Lente door de hitte van de Zonnegebroet, en gekoestert zijnde, zulken slag van Rupzen uit-geeft, als deze is, die wy op het 9 plaat-blad na't leven hebben uit-geschildert.

Na dat ik onder-vonden hadde, dat deze Rupze tot harer onder-houwding Braam-loof at, van den aan-beginne, dat zy uit-quam, hebbe ik haar van haar gewoonlijk voedzel verzorgt, van den 6 van Mey-maand tot den 2 van den volghenden Braakmaand: Doe begon zy haar ter veranderinge te zetten: ende de zijde van het blad in't midden door-gebeten hebbende, zoo dat het van zelfs toe-vouwde, spon zy't vast toe, tot hare wooning ende rust-plaatze, om daar in hare veranderinge te ondergaan; vougende der nog eenige bladeren

deren by, tot harer meerder verzeke-
 ringe, om van de Vogelen wel be-
 waart te zijn, die haars gelijke tot haar
 aas gewoon zijn te gebruiken, daar by
 zy ten deele leven. Deze Rupze dan,
 hare veranderinghe op den 3 van
 Braak-maand aan-gevangen hebben-
 de, in gestalte, die u het midden van
 de plaatte vertoont, bragt op den 21
 der zelfde maand een witjen of een
 uiltjen voort: Dit was grauw van ko-
 leur; end' als het nu eerst gekipt was,
 hield'et zig zeer stil, niet anders dan of
 het dood was: maar daar na vloog het
 geswind, als een pijl uit een boog.

Als deze uiltjes in het wilde vlie-
 gen, zijn zy wegens hare gauwigheid
 niet wel te vangen: maar vande vlugt
 vermoeit zijnde, gaan zy gemeenlijk
 onder tegen 't loof aan zitten; waar

uit het schijnt, dat zy de hitte van de Zonne niet wel verdragen kunnen: maar zy zijn hard tegen de kouwde; want ik heb ze in't hertje van de Winter op hare zit-plaatze menig-maal betrapt. Wes-halven ik haar de naam van *Harde-pelzengaf*. Zy kunnen ook vry wat lange vasten: want dit uiltje leefde zonder eten, van den 12 der maand, tot den 30 dag, 18 dagen en nagten: en doen scheide'et der uit, by ontstentennisse dat het niet te eten en hadde, ende ik niet en wist, waar mede ik'tin leven behouwdende konde.

10. ONDER-VINDING.

NA nauw-keurig onder-zouk, wat dat uit de vettigheid van het *Wolle-kruid* (*Verbascum* ende *tapsus* of *thlapsus barbatus* by de Latinen genoemd, en

en *Ph'omos*, of *Phlomon* by de Grieken) groeide; hebb'ik door ervarentheid bevonden, dat onder, en boven uit het blad zekere vette vogtigheid uitvloeit; in 't midden van den Braakmaand (ook wel voor en na, doch op den 15 der zelve maand, ben ik dit gewaar geworden) waer uit een levendig diertje werd; dat op den 20 der zelfde maand een zeer klein wormtje was; in 't midden hebbende een schoon helder water, uit den groenen, den Zapphyr gelijk, het welke door de wermte van de Zonne zagtelijk beweegt werd: den 24 der zelfde maand was 't geelagtig; ende den 27 was het schoon Oranje-kleurig, en hadde nu zes pootjes bekomen: op den 29 der zelfde maand kond' ik op 't agter-lijf, dat geel was

32, en op het voor-lijf 8 swarte plekjes bescheidenlijk tellen.

Deze diertjes eten niet anders, dan de wolle, die op het blad van dit Kruid groeit. Deze wolle met Veneetschen Therebinthijn tot Pillen gemaakt, en als een rookinge van onder gebruikt, geneest zekerlik de spenen of ambeyen. Dit is ook van my onder-vonden.

Dit diertjen stelde zig om verandert te worden op den 30 der genoemde maand; dog, alzoo 't geen byzondere veranderinge en maakte, hebb' ik 't niet uit-gebeeld: want het groeide maar in de rondte uit, na dat het zig vast gezet hadde, en kroop uit zijn huidje op den 8 van Oogstmaand. Het was doe geel van koleur, met swarte plekjes onderscheiden, en rondagtig van gestalte.

Dit's aan-merkkens-weerdig, datmen deze diertjes , als zy eerst beginnen geel te worden , ende nog geen pootjes hebben , van hare Vyanden vergeselschapt, of bezet, of omçingelt ziet. Deze zijn kleine Spinne-koppen , van gelijke groote, en koleur, met haar, waar door zy haar bedriegen, buiten alle twijffel.

Deze Spinne-koppen komen uit het zelve blad voort, en verflinden deze diertjes in hare teedere jonkheid; Men zouwde zeggen dat zy Vrienden van deze beestjes waren, of altijd behoorden te wezen; alzoo zy van eenderley afkomste, kleedinge, en koleur met haar zijn; maar efter zijn zy haar geslagene Vyanden; Want zy eten ze op, en verteerenze; gelijk de geveinsde Vrienden onder
de

de menschen, haren naasten, haren Broeder, die uit eenen bloede, en van eenen oorspronk met haar is, vyandig zijn, onder schein, ende den dekmantel van vriendschap, hen wreedelijk beledigende.

Deze beestjens hebben daar-entboven nog een anderen Vyand, die heel swart is, met een swarte scheere aan zijn voor-hoofd, die hy open, en toe kan sluiten, als hy wilt, en daar mede hy haar, en hare Vyanden, de Spinne-koppen, gelijk met eene snee door-snijt, en het leven beneemt. Deze agte ik mede, gelijk deze beestjes, en de Spinne-koppen, uit het voorgenomde blad haren oorspronk te hebben; want ik hebbe ze alle dry, nog zeer klein, en teeder zijnde op het blad gevonden; zoo dat ik niet anders

ders van hare af-komst en kan oordeelen, dan dat zy uit het blad groeyen.

Zy leven ook alle by de gezeide wolle, op dit blad groeyende. Gelyk de Natuur-kundige van de menschen zeggen, dat zy daar uit bestaan, daar uit zy gevoed worden; zoo mein ik ook, dat deze diertjes, deze Spinnenkoppen, en dit swart dier uit dit blad, of de wolle die der op groeit, of uit beide tegelyk ontstaan, en bestaan, alzo zy'er van gevoed worden.

Deze wolle is door-lugtig als Krystal, en verthoont haar aan het oog; als iet, het welke met een voedzame kragt schijnt begaest te zijn. 't Kruid zelf, zoo 't staat en groeit, schijnt altijd een tegen-gift te zijn tegen 't vergift, van de Slangen, ende wonden van haar gegeven: zoo 't waar is, dat *M. del Obel*
Advers.

Advers. Nov. Edit. Lond. 1605. pag. 242. ons verhaalt uit andere Artzen, dat zy onder-vonden hebben, dat de Wezeltjes tegen de Slange gevogten hebbende, en by na over-wonnen, en van haar gedood zijnde, haar met dit Kruid gevoet, ende daar door weder frisch geworden zijnde, den tweestrijd hervat hebben. Deze beestjes zouwde men, tot onderscheid *Noit zonder vyand, of Wolle-kruids-etertjes*, mijns oordeels, mogen noemen.

II. ONDER-VINDINGE.

VEel van deze slag van Rupzen ofte Wormen vind-men op het loof van de Vliender-boomen: ten is ook geen wonder; want zy wordender op geteelt, uit zeeker zaad, dat haar moeder, een Vliege, in den Braak-maand daar

11

12

daargewoon is op te zetten; uit welke zy, na dat het door de hitte van de Zonne genougzaam gebroet is, oorspronkelijk voort-komen. Gelijk elk Vogeltjen geern is daar 't ghekipt is; zoo is ook deze Worm veel-tijts op haar geboorte plaats; zy en vind het ook nergens beter, nog voor haar, nog voor hare kinderen; ja zy weet ook (dat verwonderinge weerdig is) dat het daar best voor haar is; en dat daar voor hare jongen, tegen dat sy sullen uit-komen, de kost al bereid wesen sal. Gelijk den *Oyvaar aan den Hemel* zijne gezette tijden weet, en de *Tortel-duive*, ende *Kraan*, ende *Swaluwe*, den *tijd harer aan-komste* waar-neemt, *Jerem. VIII. 7.* engelijk de kleinste der aarde wijs, en met wijsheid wel verzien zijn, als de *Mie-*
ren, die een on-sterk volk zijnde, efter hare
spijze

spijze in den Zomer bereiden: de Konijnen,
 die een magteloos volk, nogtans haar huis
 in de rot-steen stellen: de Sprink-hanen die
 geen Koning en hebben, en efter alle uit-gaan,
 en haar in hoopen verdeelen: De Spinne-
 koppe, die met d' handen grijpt, en nogtans in
 de Palleizen der Koningen is; na 't getui-
 genisse van den wijzen Agur, Spr. xxx.
 vers. 24. — 29. en Gelijk een Os zynen be-
 zitter kent, en een Ezel de kribbe zyns Hee-
 ren, Jez. 1. 3: Zoo weet ook deze slag
 van Rupzen, door een natuurlijk in-
 geven, haar vande al-om-tegen-woor-
 dige, en al-werkkende Voor-zienig-
 heid Gods in-gegeven, en, indien niet
 met reden, ten minsten met een ge-
 daante, en voet-stap, van reden, of met
 jet, dat een gantsch zeer groote ge-
 meinschap met de Reden heeft, en de
 Reden alder-naast komt, vergezel-
 schapt,

fchapt, haren gezetten tijd, en die wijflijk waar te nemen, om haar zaad daar te zetten, daar zy weet, dat haar nieuw-geboorne kinderen, de fpijze hares befcheidenen deels, tot harer onder-houwdinge, vinden zullen.

De Gods-geleerde merkken over het Werk der Scheppinge, Gods zonderlinge goedheid hier in aan, dat hy Voeder voor de beesten gefchapen heeft, eer hy haar fchiep. Dat is ook in't beleid van Gods Voor-zienigheid, dieniet anders is, dan een vervolgte Scheppinge, tot des Heeren lof, aan te merken, dat hy eerft fpyze voor de Dieren befchikt op der aarden, eer hy haar op de aarde brengt; op dat zy van honger niet en zouwden vergaan. Hier van hebben wy (om duifend Voor-beelden voor by te gaan) een gantsch-

gantsch-merkelijk Voor-beeld, het welk alleen ons in de plaatze van alle is, in de Jongen van deze Rupze: want zoo haast zy zijn uit-gebroet, en te voor-schijn gebragt, zoo vinden zy haar voedzel, daar zy by leven. *Die de Vee zyn voeder geeft; en de Jonge Raven, als zy roupen.* Ps. CXLVII. 9. die versorgt ook dese jonge Rupsjes, van't gene haar noodig is: want de Mieren setten op de tippen van de jonge scheuten van den Vliender-boom, midsgaders op Pruim-scheuten, Appel-Peer- en Keerse-takken, en op de Aal-bezijhagen, zekere vette, ende vrugtbare vogtigheid, waar uit groene, en ook wel swarte beestjes groeyen; uit welkers agter-lijf eenige vogtigheid uit-speuit, daar deze Vliegen na snakken, als een Visch na't water, ja razende

zende dol na ſchijnen te worden; zoo dat zy deze vogtigheid gewaar geworden zijnde, die gragelijk, en gieriglijk op-flurpen; en wetende nu, dat'er deze beeftjes zijn, die hare jongen tot voedzel ſtrekken zullen, zoo ſchieten zy haar zaad op dit loof uit, en hier uit komen levendige diertjes, verzien met 6. pootjes, daar na krijgen zy lange vleugeltjes; doch ik en hebbe nooit onder-vonden, dat zy vliegen; maar alleen, dat zy deze Rupfzen ofte Wormen tot haar ſpijze zijn.

Deze Wormen weten haar ontrent deze diertjes met liſt te vougen, en gaan der ſtil rond-om liggen, haar veinzende te ſlapen, ofte dood te zijn; zoo dat deze diertjes onnoozel, ende zonder agter-denkken, haar over 't lijf kruipen; 't welk als zy doen, zoo grijpen

pen haar deze Rupszen met haren scherpen bek, en zy zuigen ze uit, stekende hare snuite om hooge, gelijk de Hoenders haren bek in den wind, als zy drinkken; en by deze beestjes leven zy: by de Vliegen, die van haar komen, leven de Vogelen ten deele, gelijk de Menschen van de Vogelen, die zy vangen, of schieten.

Deze beestjes zijn ook niet weinig voor de dood ver-veert, gelijk meest alle andere dieren; want zoo haast zy deze Wormen gewaar worden, kiezen zy't Haze-pat, en stellen't op het loopen, zoo rasch als zy kunnen, gelijk de vreezagtige in den Oorloge, die liever bloo Jan, als doo man zijn; want die't ont-loopt is vry.

Dezen Worm nu zijn bekomste gegeten hebbende, zet hem stil, wel

25. uren lank , van 'smorgens ten 8. uren, tot 's anderen daags ten 9. uren; en voelende deze beestjes wederom over zijn lighaam kruipen, zet hy hem weer aan den disch; en verzadigt zijnde, tot ruste, niet anders dan of hy dood was.

Hy steld' hem ter veranderinge, op den 12. van Braak-maand, aan een kleen bladjen, gelijk gy hem op't midden van de plaat ziet af-gebeel^d: en op den 15. der volgende maand, bragt hy een Vliege te voorschijn, de welke, na dat zy gekipt was, in het agtste deel van een uur, eens zoo groot wierd, als zy te voren was, en naderhand vier dagen ende nagten nugter leefde. Deze Worm noemd' ik wegens zijnen aard den *Luim.aard*.

12. ONDERVINDINGE.

DEze zoorte van kleine Rupszen vind men gemeenlijk in de Appel,-Peer-en-Keerfze-bloeizels , en doen daar veel-tijts groote schade in: zy en zijn ook niet ligtelijk daar uit te drijven, dan door grooten regen: kouwd' en hitte kunnen zy wel verdragen, en weten haar daar wonderlijk wel van te bewaren, dat zy haar niet en beschadigen: op dat hare spijsze niet en zouwde op-droogen door de hitte van de Zonne, maar vogtig blijven, spinnen zy daar bladeren voor: zy eten gemeenlijk 's morgens en 's avonds, in de koelte: en dat eten duurt ontrent 14. dagen.

Met vogtigen mist en wind nemen zy haar begin, en beschadigen de gezeide

zeide bloeizels grootelijks ; ja zy zijn der, als een etende kanker, in. De Stoffe, waar uit zy voort-komen, en bestaan, is een vogtige mist, dewelke door de hitte vande Zonne, en wermte, die in de boomen is, gekoestert zijnde, haar tot levendige Wormen maakt, die de Land-lieden den *Wolf* noemen. Gelijk men ziet, dat den Honig-dauw aan de Terwe groote schade doet, en dat zy haar in het stroo in-dringt, de uiterste basten op-eet, en van binnen alles swart maakt ; zoo schadelik is ook deze mist, daar deze *Wolf* uit komt ; want zy eet het herte van het bloeizel uit.

Op den 20. van Bloei-maand zetted'haar deze Rupze, om van gedaante verandert te worden ; en daar quam den 18. van den volgenden Braak-

maand een bruin Uiltjen uit, het welk, geduirende ontrent den tijd van 2. uren, zeer ftijl zat, en als nu zijn vleugels ftijf, en drooggeworden waren, liet het een druppeltjen klaar water uit zijn agter-lijf vallen (gelijk de Muggen ook doen) en doen begon't te vliegen.

Deze Uiltjes vind men 's morgens vroug op den Appel-bloiezel, den dauw en vogtigheid daar van zuigende, en 'swinters in de stallen, ende fchuuren, alwaar zy haar voor de kouwde verbergen. Zy zijn ook zeer vreezagtig; als men haar aan-raakt, zoo verplaatzen zy haar wel, maar zy en vliegen niet weg, ten zy dat men haar te veel quelt. Dezen Worm draagt van ouwds her den Naam van den *Wolf*.

Deze

13

14

13. ONDER-VINDINGE.

DEze Rupze houdt haar gemeenlijk by de *Kalamenthe*, alzooy geen ander kruid, als dit, en eet. Zy is altijd nat of vogtig, en geeft ook altijd een slijm van haar, gelijk de Slekke, zoo dat'er over al, waar zy over kruipt, gelijk een spinzel aan d'aarde blijft hangen. Zy is ook zeer vreezagtig, en verbergt haar gemeenlik onder 't loof van't genoemde Kruid, en verandert veel-tijds van wooninge: zy bemint de duisternisze boven het licht, gelijk de Vogeltjes, die by nagte vliegen, en eet op den dag noit, maar 's nagts alleen. Daar-en-boven als zy eet, zet zy haar regt over einde, als gereed zijnde haar, tegen alle leed, te verdedigen: Als zy loopt, looptze zeer

fnel: En dit alles waarschynelyk uit groote vreeze van hare vyanden.

Het gaat met de Rupzen, gelijk met de menschen, ten op-zigte van dat zy noit van vyanden vry zijn; en byzonderlik met deze, de welke veel vyanden schijnen te hebben; maar inzonderheid de Meezen, die zo haast zy haar zien, haar op vatten en in-slikken. Dit weten zy ook wel, daarom en komen zy noit, of zelden voor den dag: zy en zijn ook niet zeer ligtelik uit haar wooninge te drijven, dan met geweld.

Deze Rupze, die ik op de 13. plaat hebbe uit gebeeld, hield op den 15. van Wijn-maand van eeten op, maakte haar van slijm en zand een wooninge, wierd van koleur verandert, en stelde haar tot veranderinge
op

op den 28. van Lente-maand, gelijk gy haar in't midden van de plaat ziet, en op den 14. van Braak-maand, quam'er een Uiltjen uit, dat aardig geteekent was, en 8. dagen en nagten sonder eten geleeft hebbende, hem op zijnen rugge werpende, stierf. Deze Rupze noemde ik de *Kuische*, overmids zy haar gestadig kuisch en rein houwt, of anders, alzoo de Meezen haar graag en geern eten op haar loeren, en haar ver-volgen, moogt gy haar *Van-de-Mees-Vervolgde*, ofte *Meezen-aas* noemen.

14. ONDER-VINDINGE.

DIt vreemd diertje is zeer traag in't voort-kruipen, getergt zijnde, zeer quaad, ende boos, daar benefens ook stouwt, ende on-vertzaagt

(wcs-

(wes-halven ik 't den naam van *Onvertzaagde* gaf) aan-gezien 't niet ligt weg en loopt: op zijn agter-lijf voert het een pinne, die lijmagtig is; daar mede verweert het hem, en daar't die neêr-stelt, plakt het hem daar mede vast, dat het niet agter uit kan wijkken; dan trekt het hem in malkanderen, en weerd hem, als een man, met zijn voor-lijf, ende nijpers, die gelijk hoorntjes ofte tanden zijn. Om te weten, by wat voedzel dit diertje leefde, hebb' ik groote neerftigheid aangewent, en op dat ik het in't leven behouwden zouwde, brood, meel, zuikker, verscheide groene kruiden, en water, om te drinken, voor-gezet; maar ten wilde nergens van prouwen. Daar na bedenkkende, dat veel bloedelooze beestjes by Mieren, Schaljebyters,

bijters, en andere doode dieren leven, steld' ik het die voor, en onder andere eenen jongen schalje-bijter, in een yvoore doosje (alzo ik wist, en onder-vonden hadde, dat veel diertjes van deze slag door 't houwt henen booren.)

Hier in hadde dit diertje zijn vermaak ende lust, het at den Schalie-bijter van binnen uit, het kroop'er in, en 't span aan zijn agter-lijf een wooninge, als een kamertjen, aan de zijden zoo ruim, dat het hem daar in bequamentlik wenden ende drayen konde: en bleef in dit kamertje van den 21. van Oogst-maand tot den 9. van Braak-maand van het volgende Jaar: als wannec der uit gekomen is, een gevleugeld diertjen, dat zeer schoon, en aan-genaam om zien was:
de

de vleugeltjes waren aardig, maar zoo teer, dat zy met geen pençeel en waren uit te schilderen: 't hadde twee gouvde oogjes in 't hoofd: de vleugeltjes blonkken als peerlen-moer; het lijf was bleek-groen uit den blauwen: als het vloog stak het zyn hoofd om hooge, liet het lijf neer-waards hangen, en 't vloog met, en voor de wind weg, de vleugeltjes haar te groot en in de weg zijnde, zoo dat het die niet gebruikken konde; en 't leefde niet langer, als twee dagen, zonder eten, alzo ik niet en wist, waar med' ik 't voeden zouwde.

15. ONDER-VINDINGE.

DEze kleine diertjes zijn zelfs de kinderen bekent, die noemende in *Holland*, en *Zeeland*, en elders onze *Lieven-*

15

A

B

C

d

16

The first part of the book is devoted to a general history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various civilizations that have flourished on the earth, and the progress of human knowledge and art. He also touches upon the different religions and philosophies that have shaped the human mind.

The second part of the book is a detailed account of the history of the British Empire, from its early beginnings in the Americas to its expansion across the globe. The author describes the various wars and conflicts that have shaped the empire, and the role of the British monarchy and government in its development.

The third part of the book is a history of the British Isles, from the time of the Roman conquest to the present day. The author discusses the various kingdoms and dynasties that have ruled the islands, and the events that have shaped their history.

The fourth part of the book is a history of the British colonies, from the first settlements in North America to the present day. The author discusses the various struggles and conflicts that have shaped the colonies, and the role of the British government in their development.

The fifth part of the book is a history of the British Empire in the East, from the time of the first British traders to the present day. The author discusses the various wars and conflicts that have shaped the empire, and the role of the British government in its development.

The sixth part of the book is a history of the British Empire in the South, from the time of the first British settlers to the present day. The author discusses the various wars and conflicts that have shaped the empire, and the role of the British government in its development.

The seventh part of the book is a history of the British Empire in the West, from the time of the first British explorers to the present day. The author discusses the various wars and conflicts that have shaped the empire, and the role of the British government in its development.

The eighth part of the book is a history of the British Empire in the North, from the time of the first British explorers to the present day. The author discusses the various wars and conflicts that have shaped the empire, and the role of the British government in its development.

The ninth part of the book is a history of the British Empire in the South, from the time of the first British settlers to the present day. The author discusses the various wars and conflicts that have shaped the empire, and the role of the British government in its development.

The tenth part of the book is a history of the British Empire in the West, from the time of the first British explorers to the present day. The author discusses the various wars and conflicts that have shaped the empire, and the role of the British government in its development.

Lieven-Heerens-beestjes, en in *Vlaanderen*, en *Brabant*, onze-*Lieve-Vrouwens-beestjes*, on-getwijffelt, om hare frayheid, ende nettigheid.

Zy hebben haren oorspronk, uit het zaad, dat haars gelijke, ofte mede-zoorte op het loof van Aal-beszen zetten, en dat de hitte vande Zonne daar op uit-broed. Dit zaad, zijnde swart van koleur, en op den 20. van Bloei-maand tegen malkanderen aangezetz, gelijk het brood in den Bakkers Oven, wierd op den 29. der zelfde maand van onder ligt-groen-koleurig; en op den 2. van Braak-maand kreegen deze eyertjes, in't midden een swart stipje: op den 5. der zelfde maand quamen der uit deze eytjes diertjes uit, ten deele geel, en ten deele swart van koleur. In deze en
kon

kon men doen ter tijd geen leven bespeuren, ten zy dat men der syn azem liet over-gaan : als dan begonden zy haar over, en weer over, te bewegen, en te waggelen, gelijk de Schip-timmer-luy een Schip doen waggelen, als 't af-loopen zal, maar zy en weken van hare plaatze niet. Doch op den 6. der zelfde maand begonden zy wat voort te kruipen, alzoo hare pootjes vande logt nu wat stijver, en drooger geworden waren. Daar na liepen zy wijd en breed van malkanderen; dog tegen avond, als 't koel begon te worden, zoo vërgaderden zy wederom by een, zetteden haar digt tegen den anderen aan, of gezelschaps-halven, of om malkanderen te verwormen; blijvende zoo zitten tot 's morgens ten 6. uren. Doen ging een yder weer zinnen

nen weg, en zijn voedzel zoukken; welk is den dauw, die uit den Hemel gevallen is op de Jenivers-of-Aal-bezy-bladeren; daar een zonderlinge voedzame kragt voor haar in is; by deze niet alleen, maar ook by vele andere, door een natuurlijk in-geven, zeer wel bekend; alzoo zy daar by leven. Dit is wonderlik, en vermaaklik om aan-zien, en ook leerzaam voor de leuye menschen; hoe neerstig en bezig deze, en veelderley andere dier-tjens zijn, 's morgens vroug voor der Zonnen op-gank, om hare spyze te zouken, daar zy te vinden is, den dauw namentlijk, en dien gevonden hebbende op te lekken; zoo dat, gelijk den Alder-wijsten van de menschen kinderen de luye menschen tot de Mieren zend, ende haar met haar

voor-

voor-beeld beschaamt maakt, Spr. vi. vers. 6. *Gaat tot de Miere, gy luyard; ziet hare wegen, en word wijs.* v. 7. *De welke geen Oversten, Ampt-man-of Heerscher hebbende.* v. 8. *Haar brood bereid in den zomer, hare spysse vergadert in den Oogst.* v. 9. *Hoe lange zult gy luyard, neder-liggen? wanneer zult gy van uwen slaap opstaan? een weinig slapens, een weinig slui-merens, een weinig hand-vouwwens al neder-liggende; wy ook insgelijks de trage, en on-agtzame menschen, die haar en haar huis-gezin na-laten te verzorgen, slapende, en den Leuy-rik speelende, daar zy moesten arbeiden en neerstig zijn, tot deze diertjes wijzen mogen, om hare bezigheid aan te merken, en uit het voor-beeld harer neerstigheid wijsheid te gaan leeren; om met verzuim van haar beroup, geen gat meer*

in den dag te slapen; maar in 't tegen-
 deel, met den wijs-gerigen *Kleanthes*,
 's morgens den dauw van het gras af
 te treden, gaande na haar werk gelijk
 hy dede; als hy gink water putten in
 de Hoven, om de Kruiden te be-
 vogtigen, en door dit middel zijn
 kost te winnen, en op den dag zijn
 leer-ouffeningen, zonder eenen hon-
 gerigen buik, waar te nemen. Maar
 hoe dik zijn zy nu gezaid, de welke
 daaglijks van deze beestjes beschaamt
 gemaakt werden (zoo der immers
 schaamte in haar is; gelijk den Jon-
 gen, die zijn Baas dreigde beschaamt
 te zullen maken, hem and-woorde, gy
 zult my niet beschaamt maken; want
 daar en is geen schaamte in my) die in
 plaatze van haar vroug op te maken,
 en in de weer te zijn, en te werkken,

tot den klaren dag blijven ronkken, dry uren na den vijven, of 't dag is of geen? Hoe veel vind m'er ook, die deze diertjes haar gelijk, en efter te gelijk gantsch ongelijk maken? Wie zijn't dog? die 's morgens vroug lekken: wat? den Dauw van de Kruiden? niet minder: maar *Ros Solis*, den dauw van de Zonne, zoo zy die noemen, een rood sterk watertje, of jet diergelijks, dat *Aqua vitae*, 't water des levens, of *Anys-water* by haar heet, en dat zy haar in-beelden, dat haar gezondheid is: maar zy dwalen. Want, gelijk den Griekschen Lier-zanger *Pindarus*, in't eerste vers, van zijn eerste Lier-digt zingt *het water is het beste*. Het zouwde haar altijd beter zijn; zy zouwdender zoo weinig dronken van worden; als deze beestjens van den dauw.

Doch

Doch wy komen van den om-weg op den weg. Op den 12. der genoemde maand, of daar ontrent, gaan deze diertjes, d'eene voor, d'andere na haar vel of huidjen uit-schieten, gelijk de Slangen, op haren tijd, of de menschen haare kleederen als zy te bedde gaan; en dan zijn zy geel en swart van koleur, gelijk j' haar by de letter A. kond zien uit-geschildert. Daags daar aan, op den 13. der zelve maand of daar ontrent, worden zy wederom van gedaante ende koleur verandert, voor de tweede maal, geel en rood, gelijk by de letter B. te zien is. De derde veranderinge ondergaan zy op den 14. dag, of 's daags na de tweede veranderinge, in zulken gestalte, als de letter C. u haar af-beeld; en worden swart en rood van koleur; en die

vierde veranderinge komt over haar op den 17. der zelve maand, dry dagen na de derde veranderinge. Dit is de laatste her-vorminge die over haar komt, en met deze bekomen zy ook hare laatste huid, die zy blijen houden, die uit't swart, en rood koleur gemengt, en met swarte stipjes op het rood gesprenkeld is, gelijk zy by de letter D. zijn af-gemaalt.

Dit is in deze diertjes aenmerkelyk, dat zy telkens, als zy haar vel uitschieten, haar pootjes vast zetten, en die gegrondvest hebbende, zoo uit haar huidje kruipen, latende dat staan, zoo dat gy, dat ziende, zeggen zouwd, dat'er nog een beestjen zat. Gelijk een uit-geblazen of uit-gezopen ey, een vol ey van verre gelijkt; of een leerze, van het been af-getrokken,

ken, een natuurlijk beengelijk is ; zoo vertoont ook het uit-gefchoten huidje een natuurlijk beeftje van deze slag. Doch het huidjen is gelijk het mom-aanzigt, dat de Vos , in de Fabel van Æfopus, in de Winkel van den mom-aanzigt maker zag, en handelde , van welk' zy zeide, *Wat een hoofd is dit, ten heeft geen hersenen?* Alzoo en heeft ook dit huidjen geen lijf, nog ingewand.

Deze diertjes voedd' ik een wijle tijts met den dauw, die ik voor den Zonnen-op-gank vande gezeide bladeren haalde, tot dat ik zag dat zy hare volkomentheid nu bekomen hadden, en geen ander her-vorminge zouden ondergaan : en doe liet ik haar haren kost zelfs zoukken ; gelijk een Vader zyn zoon zyn zelfs maakt, en uit zyn huis in vreemde Landen zend,

54 METAMORPHOSIS
om hem zelfs op zyn Ambacht te be-
droopen, en te geneeren.

16. ONDER-VINDINGE.

DE Rupzen, daar van wy der een
op de 16. plaat, na't leven af-ge-
teekent, geplaatst hebben, zijn groen
van gedaante, gelijk haar voedzel,
't welk niet anders en is, na dat ik heb-
be kunnen bespeuren, dan de Jeni-
ver of Aal-bezy-bladeren, die jong,
en zaghst zijn: deze ont-ginnen zy
in't midden, als de Land-luy de Ham-
men: het schijnt, dat de kanten dezer
bladeren haar te hard zijn; maar het
middellste eten zy met een zonder-
linge smaak; dog aan de kanten en
komen zy niet. Als zy nu tot verfa-
dinge gegeten hebben, regten zy
haar eerst regt over einde, en leggen
haar

haar dan neer, regt uit-gestrekt ter ruste, en blijven zoo, ontrent dry uren lank, liggen, zoo lange, tot dat hare spijsze verteert is: want dan gaan zy haar zuiveren, en ont-lasten; dan tyjen zy weer aan't eten; maar zy en drinken noit, na dat ik hebbe konnen onder-vinden, gelijk verscheidene andere Rupzen: daarom dienen deze Rupzen, als gy haar onder-houwt, of waar-neemt om t'onder-vinden, wat van, en uit haar word, dikwils van versch loof verzorgt.

Gelijk het de gewoonte van meest alle Rupzen is, haar van alle vuiligheid, die zy by haar hebben, te zuiveren, eer zy haar ter veranderinge gaan zetten; zoo zuiverde deze haar ook, eer zy gereedschap maakte, en vergaderde eenige blaadjes, daar

ik haar van voorzien hadde : die spon-
 zy aan malkanderen , en om haar lijf
 eenige slijmagtige vogtigheid , op dat
 zy myns oordeels , des te vaster liggen ,
 en uit de haag' die door regen , en van
 de wind zeer beweegt , en geschud
 word , niet uit-geflingert worden
 zouwde : 't welk wederom tot een
 on-weder-spreeklijk bewijs strekt , dat
 de Goddelike Voor-zienigheid in de-
 ze diertjes een natuurlijke drift , en ge-
 negentheid heeft in-geschapen , met
 iet , dat groote gemeenschap met de
 Reden heeft vergezelschapt , waar
 door zy worden aan-gezet , om dat te
 verkiesen , dat haar voordere is , en
 tot harer behouwdenisse dient , en om
 haar te wagten , van 't gene haar scha-
 delik is .

Deze Rupze nufstelde haar ter her-
 vorminge

vorminge op den 4. van Braak-maand, in zoodanigen gestalte, als gy haar op't midden van de plaat; ziet, en bleef zoo liggen, als leven-loos, zonder eenig voedzel te nemen, of haar te bewegen, elf maanden lank, en eenen dag, tot op den 5 van Bloei-maand van het volgende jaar: als wanneer zy eene vliege te voorschijn bragt, dewelke aan haar voor-lijf swart, daar na geel, ende weder swart was: doen zy eerst uit-gekomen was, hield zy haar stille, tot dat zy wat meer stijfte en sterkte door de lugt bekomen hadde, ende op-gedroogt was, gelijk alle Kruiden door de opene lugt op-gedroogt, ende stijf worden, daar zy slap zijn: Daar na maakte haar deze vliege veerdig tot de vlugt, strijkende hare agterste-pooten over hare vleugelen,

gelen, en de voorſte over 't hoofd, en voorts alle deelen van haar lijf met hare pootjes effen uit-ſtrijkende, gelijk de Stijfſters het gewaſſchen, en geſtijft lijn-waat met het ſtrijk-yzer doen.

Deze vlieges voedzel is niet anders dan den dauw, en die nut zy voor den Zonnen-op-gank. Zy kan ook tamelijk wel tegen den dorſt uit-houwen; want zy leefde den tijd van 10. dagen en nagten, van haar voedzel, den dauw, berooft, en doe gaf zy't op. Deze Rupze-worm noemd'ik met de Land-luiden, den *Groenen Meeter*, om dat hy kruipende, hem telkens opregt, en wêêr nêêr valt; gelijk een Land-meter, die Land met de roede meet; en om dat hy groen van kleur is.

17

18

17. ONDER-VINDINGE.

DE Spyze die deze Rupze eet is't loof van Akoleyen, en ook wel groene Rooze-bladeren: Als zy verzadigt is, rolt zy haar in malkanderen, gelijk een Egel, in zoodanigen gestalte, als gy haar op het opperste van de plaat, hebt uitgebeeld.

Deze Rupz' heb ik verscheidene jaren onder-houwd, en van kost, en huis-vestinge verzorgt, doch istelkens, onverandert eindeling gestorven, buiten alle twijfel, om dat haar jets ont-brak, dat haar tot hare hervorminge van nooden was. Dit bedenkende, dede ik deze Rupze in een glas met aarde, en verzorgde haar van hare gewoonlike noodrust: Na dat ik deze een tijd lank de kost gegeven hadde,

hadde , onder-vond ik , dat mijnen kost-ganger in de aarde begon te kruipen , en onder in 't glas ruimte te maken , ook tegen 't glas aan met haren slymigen mond en huid , gelijk als een verwelfzel ofte voute te steken , op dat de aarde niet en zouwde in-val-len . Dit gedaan hebbende , spon zy een deel aarde om haar lijf , zoo dat gy niet anders en zouwd gezegt hebben , dan dat zy een kluidjen aarde was ; zoo haddeze de aarde , en haar in de aard' t'zamen gedrongen : Hier uit besloot ik , dat deze Rupze ook haren vyand of vyanden heeft , en dat haar dit niet on-bekend was , om dat zy haar zoo met aarde bekleede , en haar in haar kleed verborg ; zulks dat zy on-zichtbaar , en on-kenlijk was , voor hare vyanden . Dit dede zy , myns

oordeels , door een natuurlijk in-geven, van God, *die de menschen niet alleen, maar ook het vee, ende beesten behouwd*, en in het leven bewaart, haar in-geschapen; op dat hare vyanden haar niet vinden nogte dooden zouwden: want ten was haar niet genoeg, tot harer bewaringe, dat zy haar een verwelzel hadde gemaakt, om daer in te rusten,geduurende den tijd harer veranderinge, maar zy wandt haar daaren-boven nog in een Kluidjen aarde; op dat zy van haren vyand, nog gezien, nog op-gevat worden, haar in 't leven bewaren, en haar geslagte door haar voort-teelen, en bestendig maken zouwde. Zo doen ook buiten twijffel haar mede-soorten, als zy in 't wilde zijn, uit vreeze des doods, voor haar, en hare nakomelingen.

Op den 29. van Hooi-maand leidde haar deze Rupze nêêr tot ruste, en om hervormt te werden in die gedaante, in welk de middel-plaats van de plaat u haar uit-gedrukt vertoont, en bleef daar 7. dagen in, beweegloos, en als leven-loos; maar op den 5. van den volgenden Oogst-maand bragt zy een vlieg te voor-schijn, en op den 6. der zelfde maand nog een tweede vlieg; welke beide een tijd lank stil gelegen hebbende, malkanderen wisten te vinden, t'om-helzen, en met den anderen te vereenigen, trekke-bekkende, als den Doffer met de Duif, als zy paren, uit een drift en genegentheid, om haar geslagte voort te zetten. Van deze heeft myns oogs getuigenisze my geleert, dat zy haar zaad op't Akoley-loof zetten, zekere vette

vette vogtigheid, groen van koleur, maar zoodanig, dat zy nauwlijks zichtbaar, en vindelik is, dan voor een nauw-en scherp-ziende gezigt. Na dat ik beide deze vliegen een tijd lank met Honig-water onder-houwden hadd', en haaren lust met malkanderen hadde laten boeten, hebb' ik haar van den drank, haar voedzel, gespeent, gelijk een Moeder of een Minne de kinderen van de mamme; maar ik en gaf haar niet meer te drinkken, alleenlik, om te onder-vinden, hoe lange tijds zy, zonder eenig voedzel, of vogt te nutten, het harden zouwde: dog zy en waren niet zeer hard-vogtig; want van haren gewoonlik drank berooft zijnde, hielden zy't maar 3. dagen en nagten uit. Deze Rupzen, de moeder van deze twee Vliegen, hebb' ik

ik den Naam van t' *Zamen-rolsters*, toegeeigent, om haar van andere t' onderscheiden.

18. ONDERVINDINGE.

DEze Rupzen hebb' ik op de groene Terwe, op het veld staande, en elders die gezocht hebbende te vergeefs, daar alleenlik gevonden: zy zijn schadelijke diertjes; want zy eten de groene peulen, daar de Terwe in besloten legt: zy zijn zeer gauw, en veerdig in 't op-en-af-loopen. Zoo haast, als zy gewaar worden, dat'er tegen 't Terw-stroo gestooten word, met de hand, of een stockjen, (hier in gelijk zijnde die Rupzen, die ik inde eerste Onder-vindinge op de eerste blad-zijde beschreven en op de eerste plaat' uit-gebeelt hebbe, welke onder-

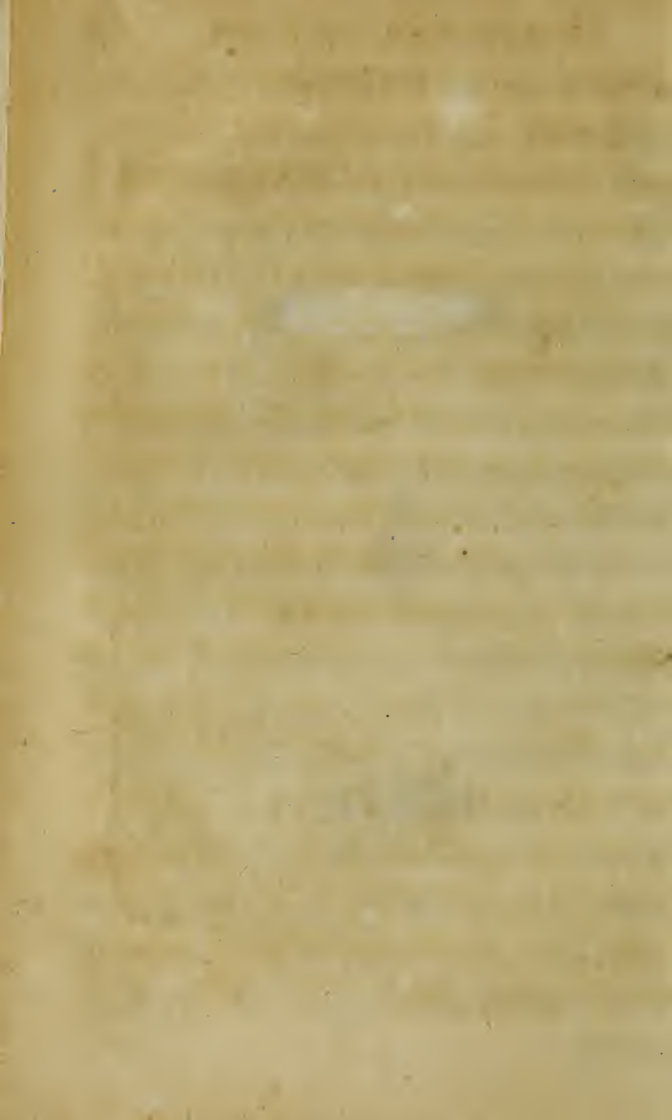
onder-scheid weten te maken tusschen de beweginge, die d' hand, of iet anders, of de wind maakt) zoo laten z' haar, van de kleinste tot de grootste toe, op der aarden neder vallen; maar de jonge eerder en lichtelijker, dan de ouwde, alzo gene haar zoo vast niet en kunnen houwden, als deze, die eenen nijper hebben aan haar achter-lijf, daar mede zy haar vasten, als de kleine, kunnen houwden. Neêr-gevallen zijnde, kruipen zy in d'aarde, en spelen daar schuil-winkel.

Een van deze slag van wormen stelde haar vast aan een terw-stroo, om her-vormt te worden, op den 22. van Hooi-maand, gelijk gy hem in 't midden van de plaat voor u oogen ziet; en op den 8. van de volgende maand, quam uit hem een diertje voort (dat
 e een

een van die beestjes, die ik in de 15. Onder-vindinge beschreven hebbe, gantsch seer in gedaante geleek, maar vry wat grooter was, dan die beestjes gemeenlijk zijn) voorzien met groote vleugels, eens zoo lang, als haar achter-lijf. Dit diertjen is zeer dorstig; want zoo haest het uit zijn her-vorminge te voor-schijn komt, zoo drinkt het een lange teuge; ende dat dikwils; waar uit ik besluite, dat het heet van nature is, als de menschen, die een heete lever hebben, gelijk de heden-daagsche Artzen spreken, die zy dagelijks met groote teugen, ende dikwils, verkoelen. Dit diertjen kan men lange (mijn Onder-vindinge is mijn getuyge hier van, gelijk van al, dat ik schrijve) met water, en zuiker gemengt, in 't leven houwden; doch
zonder

19

zonder drank en kan't maar 4 of 5. dagen leven; en dan moet het sterven, als de nat-gierige, of de vogt-lepels, welken de lever zoo heet gepepert is, dat zy drincken moeten of zy sterven. Deze Rups-worm noem ik, om hem van andere te onder-scheiden, den *groenen ter w-eter*, of *boeren-verdriet*, na de naam van een schansjen of rendout, in 't Hulster-ambacht, zoo genoemt, om dat het de boeren plagt te plagen, en groot verdriet aan te doen in tijd van oorloge.

19. ONDER-VINDINGE.

IN 't eerste bouk van mijne natuurlijke *Metamorphosis*, in de 66. Onder-vindinge op de 122—125. Blads-zijden, hebbe ik u na 't leven zekere zoorte van Wormen, die allerley Ru-
 e 2 pzen,

pzen, om hals brengen, uw' EE. uitgebeeld; en de zelve in d'aan-getogene plaats van hare hoedanigheden, wapenen ende werkingen bescheidenlick beschreven; doch, alzoo 't my op die tijd, als ik 't gemelte bouck in 't ligt gaf, ont-brak aan ervarentheid, vande Veranderingen, die zy onderworpen zijn, en van 't gene dat'er uit her-voort-komt; hebb' ik van hare her-vorminge niet gesproken, maar de beschrijvinge daer van uit-geftelt, tot dat ik naarder ondervonden hadde, wat van de zelve werd. Alzoo ik nu ervarentheid, en preuve van hare Veranderinge genomen hebbe, zal ik uw' EE. die nu ook gemeen maken.

Dezen Worm dan, den *Verflinder der Ruyzen* genoemt, hem hebbende op den 2. van Braak-maand gevougt ter

Ver-

Veranderinge, is in dien staat, en gestaltenisse gebleven tot den 24. van Herfst-maand, gelijk gy hem op het midden van de plaat ziet uit-gebeeld; en heeft doe dit dier, dat u op 't onderste van de plaat' vertoont word, voort-gebragt: een dier, dat in hoedanigheid, en van aard zijn moer, de worm gelijk is, gelijk 't eene Ey het ander; den eenen druppel waters den anderen gelijkt. Gelijkerwijs het apeltjen gemeenlik boomig smaakt, en 't kind een aardje na zijn vaartje heeft; of, gelijk de moer, alzoo ook de dogter is; of de vrugt, gelijk de zugt is; en 't quaad ey, een quaad kiecken geeft: wes-halven men zeyd, voor een gemeen spreek-woord, eyeren in de pan, zoo en komender geen qua kieckens van: alzoo behouwt oock dit

Dier den ouwden ende boozen aard van dien worm zijn moer, daar het uitgesproten is: gelijk die worm te voren twee nijpers hadde, die hy de Rupzen onder in den buik slaande, als een rink toe-floot, haar alzoo van kant helpende ; zoo brengt ook dit Dier twee nijpers mede, daar't veel quaad mede doet, die slaande inde mieren-eyeren, of in die van de vee-mollen, als het ze vint. Dit Dier is ook zeer boos-aardig, als zijn moer: 't vecht ook hevig tegen zijne mede-zoorte: en byzonderlijk, als't, na een twee-dagig vasten hongerig is ; zig vinnig weerende, en verweerende met zyne twee snuiten, ofte nypers ; na't voor-beeld van zijn voor-zaat , die het deze vinnigheid, ende boozen aard heeft aan-gezet. 't Geen men met waarheid, van d'in-
booze

booze menschen zegt, dat de verdorventheid ende boosheid, die in haar is, en die zy uiten, en vertoonen in haren boozen handel, haar niet aangewaait, maar aan-gedraait is; dat mag men ook van deze dieren zeggen.

Leest men ook een druive van doornen, of vijgen van distelen? brengt niet den quaden boom quade vrugten voort? kan hy dog wel goede vrugten voort-brengen? Neen hy dog: den mond der Godlijke waerheid, die niet liegen kan, heeft het zelve gesproken, Matt.vij. v. 16—18. 't Is zeker in de nature, gelijk teelt zijns gelijk: Want, al wat geteelt word, is zijnen teelder, ende teelster gelijk, is 't niet na gedaante ende zoorte, altijd na toe-vallen, ende eigen-schappen, de zoorte eigen: men wint noit vinken van kieken-dieven, noch scha-

pen van wolven; men kan geen musfchen in 't raven-nest halen. Gelijk de vrome van vrome, ende de goede van goede geboren worden, en in de kalvers, ende veulens haar vaders kragt, ende sterkte is, oock de fiere Adelaars of Arenden, geen weerlooze Duifen teelen, als den Venuzijnschen Lierzanger Horatius aardig zegt in 't 4. bouk zijner Gezangen, in 't 4. Gezang. Zoo worden ook de quade ende booze dieren van haars gelijk geteelt, of uit-gebroeit: Want wie heeft oit gezien, dat wild en wreede dieren tamme en zoet-aardige, dat slangen vogelen, en tygers lammeren voort-bren- gen? Zoo komen ook deze booze dieren van een booze moer, als quade eyeren van een quade rave. Dit en is dan geen wonder, dat zy hare
moer

moer gelijken , als een Zoon zijn Va-
 der van aard en gedaante menig-maal
 gelijkt : maar dit is zeld-zaam in deze
 dieren , en geen geringe verwonde-
 ringe weerdig, dat zy alle jaren, zoo
 lange zy leven, t'elkens van koleur en
 zichtbare gedaante veranderen, als het
 kruid *Ixias*, dat Plinius natural. Hist.
 in 't xxij. bouk in 't 18. Hoofd-stuk,
 verhaalt, t'elkens zijne bladeren, ofte
 loof van koleur , met d'aarde veran-
 dert ; dan swart, dan groen, dan geel,
 en dan wêêr van een ander koleur
 word ; het welke daarom den naam
 van den Chamæleon draagt. Of ge-
 lijk den Chamæleon zelve , een dier,
 een jonge Leeuw gelijk , dat volgens
 't getuygenisze van den zelfden Plin.
 natural. Histor. in 't viij. bouk, in 't 33.

Hoofd-

Hoofd-ftuk, en in 't xxviii. bouk , in het 8. hoofd-ftuk, nog by fpijze, nog drank, maar alleen by de lugt leeft, en dat menigmaal in zijn oogen , fteert, en op zijn gantsche lijf zijn koleur wonderlijk weet te veranderen ; en 't welk, gelijk *Aristoteles* getuigt in 't 2. bouk van de nature der dieren; zomtjids fwart word , niet ongelijk de Crokodilen , dan bleek, gelijk de Echdiszen, dan weer gefpikkelt, of gevlekt als de Luipaarden ; waar van by de Grieken en Latijnen het fpreekwoord, zijnen oor-fpronk heeft, met het welk' een wispel-tuurig, on-ftadig, en on-ftand-vaftig menfche gezegt word *veranderlijcker* te zijn, als eenen *Chamaleon* ; als Def. Eraf. van Rotterdam ons leert in zijne Adag. Chiliad. 3. Cent. 4. Adag. 1. Alzoo ver-
fchiet

fchiet ook dit Gedierte zijn verwe, gelijk het quaad laken van koleur verandert; waarom men ook gemeenlik zegt; *'t is quaad laken dat zijn verwe fchiet*: Want in het eerſte jaar na zyne uit-komſte is het doncker-groen, en blinkende op 't voor-lijf, ligter groen op 't hoofd, op 't achter-lijf in den purpuren; en behouwd deze koleuren tot het tweede jaar; want dan word het ſwart als pik of git; maar boos-aardig daar by, zig beterende, als ſcherp-bier op den tap, of als de jonge wolven. Gelijk de booze menſchen, ende bedriegers van quaad *tot erger voort-gaan*, als den H. Apoſtel Paulus van haar getuigt 2 Tim. iij. 13. of d' ongodlijke in meerder godloosheid toenemen. 2 Tim. ij. v. 16. Zoo zyn ook deze dieren uit-beeldzels van die natuurlijke,

tuurlijke, ende dierlijkke menschen, niet alleen van naturen quaad ende boos, maer zy groeien en nemen toe in boosheid, gaande van quaad tot erger t'elkens voort, van jaar tot jaar. Want in 't tweede jaar zijn zy zeer boos, niet alleen tegen de Rupzen, maar ook tegen den anderen, veggende, en strijdende der tegen tot der dood, zonderling, als gy haar twee dagen hebt laten vasten: Gelijk men voor een spreek-woord zegt, dat 'er noit bly aan-zigt op eenen hongeri-gen buik stond, zoo staander ook booze koppen op de hongerige buiken van deze quade beesten. Als gy haar eyeren van mieren, of van vee-mollen voor-werpt, zoo bijten zy 'er terstond gantsch vinnig een gat in, en zuigen z' uit; gelijk de Wezeltjes of

Eck-

Eek-hoorntjes d'hoender-eyers, daarom *Eyer-zuipers* genoemd. Gelijk dit Dier alle Rupzes vyand is, en die zoekt te verflinden; zoo en is het ook alle dierens vriend niet; want het heeft ook zijnen vyand, die op hem gestadig loert, en hem zoekt op te flokken. Gelijk de menschen, welkers hand, gelijk *Ismaels hand tegen alle was*, als den Engel des Heeren aan Hagar voor-zeide, Gen. xvj. 12. de hand van vele tegen haar hebben, en van hare vyanden vervolgt worden. Zoo is 't met deze Dieren ook: zy hebben eenen hevigen vyand aan de vee-mollen; die maken omtrent dezer nesten hare loop-gragten, en loeren, en houwden neerstige wagt op haar, om haar te verflinden; gelijk zy de Rupzen van kant helpen; zoo

word

word haar vergolden ; gelijk zy andere vergolden hebben ; ja 't gene zy aan de eyeren van de Vee-mollen hebben gedaan , als die jonk-waren , dat doen de Vee-mollen wederom aan haar , als zy ouwd zijn : want die zijn sterker dan deze.

Deze Worm-dieren nu zijn twee jaren ouwd , eer zy haar ter her-vorminge vougen : Van huid en veranderen zy haar nooit wederom , ten zy , wanneer zy haar her-vormen ; op die tijd schieten zy haar huid uit , als de slang haar vel ; en dan worden zy heel wit ; dan ziet men op beide hare zijden het begin van Vleugels ; dog 't hoofd ende pooten zijn met een Vlies bedekt , dat allengskens met de pooten uit-groeit , en daar na af-gaat : dat vlies schijnt haar alleen tot bewaringe

ge

20

Handwritten text at the top of the page, possibly a date or introductory sentence.

Handwritten text in the middle section of the page.

Handwritten text in the lower middle section of the page.

Handwritten text in the lower section of the page.

Handwritten text in the lower section of the page.

Handwritten text in the lower section of the page.

Handwritten text at the bottom of the page.

ge harer leden te dienen, terwijl zy in den staat der her-vorminge zijn: en als zy nu daar uit-gekomen zijn, liggen zy als dood, zoo dat 'er geen leven of teeken van leven, als beweginge, aan te bespeuren is. Dezen Worm gaf ik de naam, om hem van andere te onder-scheiden, van *Vee-mol-eyer-eter*.

20. ONDERVINDINGE.

DEze slag van Rupzen, daar van ik u eene uit-beelde op het xx. plaat-blad, gebruiken 't pruim-loof tot haar voed-zel; maar zy eten zeer weinig; wes-halven ik haar, tot onderscheidinge van andere, *klein-van-eten* genoemd hebbe: zy hebben den slaap lief, als de leujaards; want den meesten tijd vindmen haar stille liggen,
zon-

zonder eenige bespeurlijke beweging; ook gemeenlijk met haar twee by-een, en veel-tijds slapende, met het hoofd tegen 't midden van 't lijf aan gebogen.

Beide van deze hebben haar gelijkkelijik tusschen 't pruim-loof op den 27. van Bloei-maand ter Veranderinge nêêr gelegd, in zoodanigen gedaante, als gy haar op 't midden van 't plaat-blad ziet: Uit elk dezer beide is 31. dagen daar-na, op den 27. van den volgenden maand een Uiltje voort-gekomen, dat geel-koleurig, zeer loom en traag, en daar by beschroomt was, om by daag' te vliegen. Het laat hem ook aan-zien, dat deze zoorte van Uiltjes niet wel zien en kunnen: zy loopen liever, dan zy vliegen, en zeer veerdig ende ras; haren

haren loop geeindigt hebbende, kiezen zy terftont de duifternifze, dewelke zy fchijnen meer te beminnen als het licht, gelijk vele menfchen, en die byzonderlijk, van welke de Heere Jezus getuigt, dat zy *de duifternifze liever hebben dan het licht*, Joh. iij. verf. 19. Haar voedzel is honig, en zoetigheid, uit de bloemen gehaalt. Daarom zijn zy van de Nature voorzien met een lange ftrale, daar mede zy de zoetigheid weten uit de bloemen te zuigen: Deze ftrale krullen zy behendiglijk onder haar hoofd, en zoo bewaren zy ze, gelijk ook alle dieren, die ftralen voeren.

's Winters houwden zy haar verborgen in duiftere plaatzen; zoo dat het fchijnt, dat zy 't licht niet wel verdragen kunnen; en de Nagt-uilen flag-

f

ten,

ten, die van den dag min, dan van den nacht houwden.

21. ONDER-VINDINGE.

DEze Rupzen, welkers gedaante, en gestaltenisze de eerste figuur vande XXI. Plaat u voor oogen stelt, zijn groote lief-hebbers van Zalade, als zy groen en versch op het Veld staat en groeyt; maar als zy verwelkert is, en willen zy'er niet aan-komen: Gelijk meer andere bloedeloze diertjes daar ook vies van zijn, of gelijk ook andere Rupzen het groen' en groeyende gras graag eten, maar als't af-gemait, of af-getrokken is, niet prouven willen; zoo walgen ook deze Rupzen vande Salade, als zy een wijl getrokken zijnde, begint slap te worden, ende te verwelkeren;

Daarom

21

Daarom eigen ik haar den naam van *Versche-zalaad-eters*, of *Lekker-bekken* toe.

Op den 9. van Braak-maand begon deze Rupze haar her-vorminge, alzoogy haar op 't midden van 't genoemde Plaat-blad zien kond, ende heeft op den 6. van Oogst-maand een Uiltje te voorschijn gebragt, grauwsijnde van kleur, met een lange strale aan 't voor-hoofd; het welke voedzel-loos maar eenen dag en leefde, en het dan op-gaf, alzooyk 't niet en wist voor te zetten, daar het smaak invond, of van prouven wilde: maar efter heeft de onder-vindinge my geleert, dat deze zoorte van Uiltjes haar geern onthouwden omtrent de bloemen, en meest altijd vliegen omtrent, en over de zelve; latende in 't vliegen haar strale op de bloemen neder, en

zoo den honing, ofte zoetigheid, daar uit zuigende, zonder haar neder te zetten: want zittende, en zouwden zy hare strale niet gebruiken konnen, alzoo zy kort van pootjes zijn; Dit agte ik de oorzaak te zijn, waarom dat-men haar altijd, als zy haar voedzel uit de bloemen zuigen, ziet vliegen, en zelden nêêr-zitten, en dat alleen, als zy niet en eten. Daar is een zoorte van Muggen, die uit den dauw haren oorsprong nemen, onder aande Palm-bladeren, en op ander loof meer, die mede met een lange straal voor-zien zijn; maar die konnen zy al zittende gebruiken, overmids zy lange pooten hebben, en zonderling aan haar agter-lijf, om de strale te beter te konnen in-drukken, daar in dat zy willen; Maar met deze

Uiltjes

22

Uiltjes is het anders gelegen, van wegen hare korte pooten, zoo dat zy zittende, haar van hare strale niet en kunnen dienen, maar alleenlik al vliegende; Hierom zouwde men deze Uiltjes *Al-vliegend-etende*, tot onderscheid noemen mogen.

22. ONDER-VINDINGE.

AAn de jonge Scheuten van de Wilge-boomen, en zom-tijds ook wel van een ander houwt, vinden dikwils zitten of hangen zekere groen-koleurige beestjes, die zoo zagt van huid zijn, dat zy, een weinig maar gewreven, of met de hand, of ergens anders mede, wat hardagtig aangeraakt zijnde, terstond (gelijk de Papier-luisjes) open-bersten; zulks, dat, gelijk uit deze, zijnde grauw, ofte

f 3

bleek

bleek van koleur, zekere bleeke vogtigheid uit-vloeit, uit gene groen zijnde, diergelijke nattigheid uit-leekt. Deze hebben haren oorspronk uit zekere vogtigheid, die de Mieren op de voor-genoemde jonge-scheuten zetten; welke door de wermte van de Zonne uit-gebroeit zijnde, tot levendige diertjes werd, die geen kleine schade aan het jong' houwt en doen: want zy verderven't, een net daar overmakende, onder welke zy schuilende, groeyen en groot worden, onder-en-tusschen alle vogtigheid daar uit zuigende; zoo dat die jonge scheuten, ten deele door deze beestjes van hare natuurlijke vogtigheid berooft zijnde, mager, schraal, en swart van bast worden, ende een vreemd houwt gelijk zijn. De Mieren vind-men ook dikwils

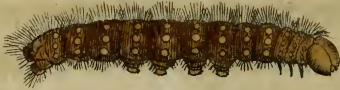
dikwils omtrent deze beestjes, als zy jong zijn, en eerst, by manier van spreken, uit den dop komen, bezig met haar te strijken, en te streelen, ende zuiver te maken.

Deze beestjens nu vol-waszen zijnde, gelijk het eene Dier het andere tot syn vyand heeft, die 't op-eet, als den eenen visch den anderen, of als den eenen mensch den anderen op-eet, en verteert, hebben dezen worm, die wy UL. op de 22. blad-plaate hebben af-gemaalt tot haren vyand; want zy zijn hem tot spijs, en daar leeft hy by; ja hy eet hem daar zoo vol, en dik van, dat hy hem nauwelijks kan ver-roeren; en zoo zat zijnde, blijft hy dan ter plaatsze, daar hy hem neder-leide, liggen tot 's anderen dags 's morgens; als wanneer hy

dan, zijne spyze verteert zijnde, wêêr aan't eten gaet, van't geen' hy daags te voren over-liet, of een vetter wei-de, en andere fcheut foukt, daar meer van deze groene beestjes op zitten, en daar mede bal-laft hy wederom zijnen hollen buik, gelijk te voren; Daarom gaf ik hem, om tuffchen andere, en hem, een onder-fcheid te mar-ken, den naam van *Wraat*.

Dezen zettet' hem, om hervormt te gaan worden, op den 10. van Braak-maand in die gedaante, in welk' gy hem op het midden vande plaat zien kont, verblijvende in zijne veranderinge twintig dagen; zoo dat uit hem, op den 30. der zelfde maand, eene Vliege voort-quam, die zeer fchielik op-wies tot hare vol komene groote; want na dat zy maar een vier-ren-deel

23

ren-deel uurs uit haar ey was geweest, was zy niet alleen eens zoo groot geworden, als zy was, doen zy eerst uitquam; maar zelfs eens zoo groot, als het ey, daar zy uit gekomen was. Als zy nu volwaszen was, hebb' ik haar nugter zonder eten behouwden tot den 7. van Hoi-maand; wanneer zy van honger of dorst stierf; alzo zy geen smaak in't voedzel vond, dat ik haar voor-zette; niet wetende, waar mede ik haar voeden zouwde.

23. ONDER-VINDINGE.

DE hairige Rupze, welkers gedaante gy hier op de 23. plaat u ziet uit-gebeelt, leeft by 't loof van de *Artesjokken onder de aarde*: daar hebb' ik haar een langen tijd mede gevoeyert, en in 't leven behouwden. Dit hebb' ik

ik in haar aan-merkens-weerdig bevonden, dat zy telkens, na dat zy haar bekomfte gegeten hadde, ende als zy op-hield, eer zy haar tot stilte, of om te slapen ging nêêr-leggen, rontom 't Glas, daar in ik haar beslooten hadde, eenige om-loopen dede; waarschijnlijk na myn gifzinge, om hare spyze te verteeren, door die beweginge van haar lighaam, gelijk de menschen, haar gezontheids-halven, dikwils een kroontjen gaan om-wandelen, na de maaltijd of het avondmaal, en haar spyze ver-treden, ook volgens den raad, en 't voor-schrift van de Artzen, die onder andere middelen, dewelke zy oordeelen dienstig te zijn, om de maag aan 't koken te helpen; d' om-wandeling na den eten voor-schrijven. Dit schijnt ook deze

Rupze,

Rupze, door een natuurlijkin-geven niet onbekent, of misschien by haar door ervarentheid bevonden te zijn, dat het wandelen, en haars lichaams beweginge de kokinge harer mage, en't verteeren van de spyze voordert: want, zoo menigmaal als zy gegeten hadde, en verzadigt was, was dit haar gewoonte, zoo lang ik haar onderhield, dat zy eenige reizen het Glas, daar ik haar in hield, rond-om ging wandelen.

Deze Rupze vougde haar om van gedaante verandert te gaan worden op den 8. van Oogst-maand: en bleef in hare gestalte van veranderinge, in zoodanigen gedaante, als de middel-plaats van het 23. plaat-blad, haar u voor oogen stelt, tien maanden, min zes dagen, lank; zonder teeken van leven,

leven, of beweginge te uiten; maar op den 2. van Braak-maand des volgenden Jaars, bragt zy een Uiltjen voort, welkers weer-ga, of gelijk ik nooit meer gezien en hebbe. Dit was spier-wit op zyn vleugels, en hooggeel op zyn lijf, en in 't vliegen zeer snel, ende veerdig: Dog eer het zig begaf tot vliegen, was 't een dag stil, en 't zuiverde hem van eenige overtollige vogtigheid, die het by hem hadde; veel-licht, om dat het wist dat haar die in 't vliegen zouwde hinderen. Dit Uiltje leefde nugter zonder t'eten of te drinken, 4. dagen, ende nagten; na welken tijd het der uitscheide, of van gebrek van de ruime en on-beslotene lugt, die het niet en hadde, alzoo ik 't in een Glas besloten hield (want allerley Uiltjes willen de

ruime

ruime lugt hebben) ofte by ont-sten-
tenifze van voedzel (dat allerley Uil-
tjes beneffens d'opene lugt, begeeren,
of anders fterven) ofte by gebrek
van opene lugt, en voedzel te gelijk;
zoo dat, gelijk de menschen zonder
voedzel, en een ruime lugt niet leven
kunnen; maar van beide, of van een
van beide berooft zijnde, noodzake-
lijk eindeling fterven moeten; dit
Uiltjen ook alzoo by gebrek van een
opene lugt, en gewoonlik voedzel,
kan gestorven zijn.

Deze Rupze, de moeder van dit
Uiltje, paste ik den naam van *Wan-
delaar na den eten* toe, wegens hare ge-
woonte; om dat zy telkens na hare
maaltijd wat ging wandelen.

Deze

24. ONDERVINDINGE.

DEze slag van Rupzen, welke ik op de 24. plaat hebbe uit-gebeeld, gebruiken tot haar gewoonlik voedsel het loof vanden groenen Alzem, en byzonderlik, dat op de Zee-dijkken waft; op welk ik haar gevonden hebbe in een Eiland in *Vlaanderen*, ontrent *Axel*, en der *Neuzen*: zy zijn vry wat quaad van aard: want als men haar met de hand of een stokjen maar aan-raakt, smijten zy zeer snel met het agter-lijf, tegen't gene haar aan-raakt, en zy weten met eenen een behendige steek ofte nepe te geven; maar zy laten haast los: In't voort-kruipen zijn zy zeer veerdig: zy dragen op haar lijf alle de koleuren, die den groenen Alzem, die aen de Zee groit, heeft.

24

heeft. Zy zijn ook teer-gevoelig, en vervaart tegen 't aan-raaken, en veel-licht ook voor de dood: als zy eten laten zy veel Alzem-kruid van boven nêêr ter aarden vallen, en op het minste aan-raken haar zelve ook; en duikelen dan, in aller yl, en met der haast, onder d' af-gevallene bladeren, onder welke men haar niet ligt vinden kan; alzoo zy qualijk van 't kruid te onderscheyden zijn; want gelijk het een ey het ander gelijk is; zoo gelijken ook by na deze Rupzen het Alzem kruid, met syn steel, zyn loof, bloeizel, ende zaad.

Als zy haar laten nêêr-vallen, bedekken zy voor-zigtiglijk haar hoofd met haar agter-lijf, waarschiynelijk, op dat zy 't zelve niet en zouwden bezeeren; alzoo zy teeder van hoofd' zijn;

zijn; gelijc ook andere Rupzen, die nêêr-vallende haar hoofd zoo ook weten te bewaren: want dit hebb'ik niet een-maal ondervonden, dat deze slag van Rupzen, maar een weinig aan het hoofd bezeert zijnde, terstond sterven. Hier uit dunkt het my waarschijnlijk, dat, de kennisze van dat zy teeder van hoofd zijn, en aan het zelfde geen quetzure verdragen konnen, haar in-geschapen zijnde, zy door een natuurlijke drijft, en uit voor-zigtigheid, haar hoofd zoo zorgvuldig bewaren, op dat zy haar latende nêêr-vallen, het zelfde niet en zouwden quetzen, of ten minsten geen pijn aan-doen. Dit is ook in deze Rupzen aan-merkkelijk, en geen geringe verwonderinge onweerdig, 'tgenemy d' onder-vindinge, van haar
mede

mede heeft geleert, dat al-hoe-wel zy zeer teer van hoofd zijn, en aan 't zelfde zeer ligt ter dood bezeert kunnen worden, zy even-wel hard tegen de kouwde, en 't water, en over-zulks ook, ten dien op-zigte, hard tegen de dood zijn; ja dood ſchijnende te zijn van kouwd' en vogtigheid, gelijk als weder-levendig worden; en dien-volgende ook, dat zy 't tegen regen, kouwd' en wind, al vry lange kunnen harden, en uit-houwden. Want ik hebbe eenige van deze Rupzen in het kouwd water geworpen, ende daar twaalf uren lank in laten liggen; daarna hebb' ik haar daar uit-genomen, en regt uit-gestrekt, midſgaders zoo ſtijf, als ſtokjes bevonden, zoo dat ik het minſte teeken van leven aan haar niet beſpeuren konde, maar meinde dat zy

g

leven-

leven-loos, ende dood waren, alzoo zy beweging-loos waren: even-wel leide ik haar inde Zonne-schijn te droogen; daar van zy in een half-uurtijds zoo verquikt, en verwermt wierden, dat zy, als andere Rupzen van hare mede-zoorte, alle teekenen van leven vertoonden, en van de zelve niet te onderscheiden waren. Het ging met haar even-eens, gelijk't met verdronkkene Vliegen toe-gaet, welke een geheelen nagt in bier of water gelegen hebbende, en daar uit gehaalt zijnde, als men der een hoopje krijt op schrap, zo dat zy bedekt zijn, terstond daar van onder uit komen kruipen, daar zy te voren dood scheenen. Gelijkmen de oorzake van't wederlevendig worden dezer Vliegen van de wermte halen kan; alzoo het krijt,

een

een zoorte van levendige, of ongeblufte kalk zijnde, als'er vogtigheid by komt, heet word, ende warmte overzulks ook van zig geeft, waar door deze verkouwde, ende dood-fchijnende Vliegen zoo verwermt worden, dat zy haar bewegen, en levendig vertoonen: Alzoo dunkt my mede, dat de warmte vande Zonne deze Rupzen, door de kouwde van het water zoo verftijft zijnde, dat zy fchenen dood te zijn, zoodanig heeft verwermt, dat zy haar levendig vertoonden. Of gelijk een arm van een menfche, daar het bloed uit-geloopen is, door daar op te liggen, of die 's nagts, als hy fliep, boven't hoofd gelegen heeft, zoo verkouwt is, dat hyze niet en kan na hem trekken, of vande plaatze brengen, daar zy lag: maar een ander in

zulken geval, die neder-waarts aan, of te regte brengen moet, op dat het warme bloed daar weder mogte in-komen, en met het zelve de heete levendige geesten; waar door die zoo verwermt word, dat de mensche dien weer bewegen kan; zoo kan men ook van deze Rupzen zeggen, dat de warmte van de Zonne haar door de kouwde van het water stijf geworden, en van hare beweginge berooft zijnde, zoo verwermt, en de geesten des levens, die in haar verkouwt of verkilt waren, zoo op-wekt ende gaande maakt, dat zy haar wederom bewegen kunnen, als te voren. Daaren-boven, alzoo de kouwde deze kragt heeft, dat zy de sweet-gaten toe-fluit, die de warmte opent, ook de zenuwen verstijft, die de warmte ver-

zulken geval, die neder-waarts aan of te regte brengen moet, op dat he warme bloed daar weder mogte in komen, en met het zelve de heete levendige geesten; waar door die zoo verwermt word, dat de mensche die weer bewegen kan; zoo kan men ook van deze Rupzen zeggen, dat de warmte van de Zonne haar door de kouwde van het water stijf geworden, en van hare beweginge beroofd zijnde, zoo verwermt, en de geester des levens, die in haar verkouwt overkilt waren, zoo op-wekt end gaande maakt, dat zy haar wederom bewegen kunnen, als te voren. Daar en-boven, alzoo de kouwde deze kragt heeft, dat zy de sweet-gaten toe-sluit, die de warmte opent, ook de zenuwen verstijft, die de warmte ver-

verwakkert ende gaande maakt , zoo kan men d' oorzake van de on-bewegelijkheid dezer Rupzen, waar door zy ſchijnen dood te zijn , haar zelve niet konnende bewegen, ſtellen in de toe-geſlotene ſweet-gaatjes en verkillinge der zenuwtjes, van deze Rupzen, door de koude ver-oorzaakt; en het tegen-deel, de openinge der ſweet-gaten , en verwakkeringe der zenuwen, de warmte toe-ſchrijven: want, by-al-dien jemand my hier invallende, tegen-wierp, dat deze Rupzen juist zoo geen ſweet-gaten, zenuwen, en levendige geeſten hebben, als andere dieren; dien geven wy tot andwoorde, dat zoo der dit al in haar gelijk in d' andere dieren, niet en is, gelijk wy oordeelen ja, ende dat de zenuwtjes, en andere werk-tuigen,

door welke zy gevoelen en haar bewegen , door vergroot-glazen zelfs zichtbaar zijn ; of zoo dit al in haar, als zijnde bloede-looze , zoo volkomen niet en is, als in de bloed-hebbende dieren, datter efter jets in haar is, dat zenuwen , geesten en andere werktuigen gelijk is ; want waar door zouwde anders hare ziele haar bewegen , en werkingen des levens voortbrengen ? Doch om daar wêêr toe te komen, daar onze reden van af-geweken is, is dit in deze Rupzen, als zy uit het water komen, ende door de wermte van de Zonne zoo verquikt zijn, te bespeuren, dat zy grager in 't eten zijn, als te voren, en als haar mede-soorten, die in 't water niet gelegen hebben. Begeert gy hier ook reden af ? ik zalze u geven, en op ervarentheid

varentheid gegrond-vest ; is de onder-vindinge, der dwazen, en onwetenden Leer-meeſterze geen getuige ; dat de magen van verſtand-gebruikende en verſtandelooze dieren in kouwde Noordsche Landen, en in onze Landen 's winters, niet beter, en meer ſpyze verkoken , als in heete Landen des Zomers ?

Daar-en-boven ſtaat dit mede in deze bloedelooze, en verſtandelooze diertjes aan te merkken ; dat zy door een natuurlijk in-geven, wetende dat den tijd harer veranderinge nu na by is, door een natuurlike drift, haar kraam-bedde te voren toe-maken, om daar in veilig, en gemakkelik te liggen ; Want zy byten eenige takjes van den Alzem af, en laten die op d'aarde vallen, en leggen haar daar in

ter her-vorminge. Dit dede deze Rupze op den iiiij. van Herfft-maand, en bleef in haar kraam, van haar be-reid, liggen den tijd van 10. maanden en 18. dagen, ftil, en gelijk als leven-loos, in zoodanigen gefalteniffe, als gy haar zien kont op het midden van het 24. Plaat-blad; na welken tijd op den 21. van Hoi-maand eenen Uil, die wonderlijk toe-getakelt was, voort-quam. Dezen eerst gekipt zyn-de, bleef twee dagen zeer ftille zitten, zonder hem te bewegen; maar op den 23. der zelfde maand begon hy hem te ver-roeren, en bleef wederom twee dagen ftil zitten tot den 25. der zelve; op welke hy ftierf, by gebrek van fpy-ze, alzo ik hem niet en gaf, daar hy bek op hadde, en niet wift, waar hy fmaak in hadde, of waar by hy leven konde;

25

76

konde; of ligtelik ook by gebrek van een ruime logt, die ik hem niet en gaf, op dat hy my niet ont-fnappen zouwde; of ook by gebrek van beide.

De Rupze, die dezen Uil hadde voort-gebragt, alzoo zy zeer geern in het opperfte van den groenen Alzem haar onthield, en leege gezet zijnde, telkens na om hooge klam, noemde ik met den naam van *Meers-klimmer*.

25. ONDER-VINDINGE.

DE Rupze, die wy hier beschrijven, leeft by de wilde Melde, een Kruid, dat haar in koleur gelijkt. Zy is zeer loom, en traag in't eten, traag in't kruipen, traag in haar om te keeren, en tebewegen, traag in alle manieren; hare spieren, en de werk-tuigen van hare van-plaats-bewegende kragt

kragt moeten over-zulks ook zeer stijf zijn; maar zy vernieuwt haar huid, en her-vormt haar tot vier-malen toe, de oude huid, en gedaante, telkens uitschietende, en een nieuwe huid en gestalte krijgende, gelijk de Slangen, ende Zijd-wormen; wes-halven gy haar, zoo 't u lust, haar by naam van andere te onderscheiden, gelijk gy den eenen mensch by zijnen naam van den anderen onder-kent, ende onderscheid, de *Huid-vernieuwendende*, of *zig vier maal-ver-nieuwendende*, noemen moogt.

Met deze hare ver-nieuwvinge ging het zoo toe, na mijne onder-vindinge. Als zy nu op gehouwd en hadde van eten, is haar uit het lijf een groote Made-worm komen kruipen, plat-agtig, en gelijk een Vleesch-made,

de, van gedaante, op den 12. van Herffts-maand, na den middag ten 4. uren. Deze Made-worm en at noch en dronk, nog en lag, nog en fleep niet, maar en dede niet anders, geduirende den tijd van 14. uren lank, als gints, en weer, en herwaards, ende derwaards, kruipen; maar kruipende wierd hy allengf kens van koleur verandert, en met eenen ook allengf kens harder van huid; veel-light, op dat hy, in zijne aan-ftaande veranderinge, die hy zouwde onder-gaan, voor de kouwde vande lugt, en ander on-gemak, en ook tegen zijne vyanden, bewaart zouwde zijn. Als hy nu van kruipen op-hield, drong hy zijn lijf zeer digt, en vaft, in een, en dede een donker-Umberagtig koleur aan. Daar na, flauw zijnde, na dat ik konde

konde bespeuren, vougd' hy hem weer tot 't eten, maar hy at niet zeer graag, en stierf eenen dag daar na, op den 9. der genoemde maand, of hy bleef altijd als dood liggen, zonder hem te bewegen, of eenig teeken van leven te vertoonen, tot op den 26. der zelfde maand: op welken dag uit hem te voor-schijn quam zekere vreemde vliege, lank van pooten, en aan de uiterste tippen plat-agtig; deze vermoed' ik, dat zoo wel in't water, als der buiten in de lugt, leven konde; als de Kreeften, Krabben, Zee-slekken, en diergelijke diertjes, die de Grieken *Amphibia*, noemen, en die wy *Beiderlevige*, na de eigenschap onzer Nederduitsche Tale, noemen mogen. Deze Vliege was groot van kop, wonderlik ende vreemd van gestalte; en lag meest

op

26

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

op haren rugge; waarom ik ze, op haren rugge liggende, hebbe uit-ge-teikent: zy en wilde niet eten, dat ik haar voor-zettede, en alzo ik niet en wift, wat haar fmaakte, en waer mede zy moest onder-houwden worden, is zy van honger, ende by gebrek van voedzel op den 3. van Wijn-maand gestorven.

26. ONDER-VINDINGE.

DEze zoorte van hairige Rupzen, waar van ik'er een op het 26. Plaat-blad hebbe na het leven uitgebeeld, eten zeer geern het loof van de Zonne-bloemen; dit is ook haar gewoonlik voedzel, daar mede hebb' ik haar ook een ruimen tijd gevoed, en in't leven behouwd. Zy zijn boos-aardig, zelfs ook tegen hare mede-

mede-zoorten : zy vegten menigmaal heftig tegen malkanderen , bytende d'een d'andere , het hair uit het lijf, dat het weg-ftuift : daarom moogt gy haar den naam van *Voor-vegters* wel geven, zoo gy haar van andere onderscheiden wilt ; dog zy zijn , als men haar ergens 'mede aan-raakt , zeer fchrikagtig ; dan buigen zy haar digt in een , en blijven zoo wel een vierendeel uurs liggen , zoo dat gy zeggen zouwd , dat zy dood waren ; hier in andere Rupzen gelijk zijnde , die zoo haast zy worden aan-geraakt, den Hazen-flaap gaan flapen, gelijk den Haas doet, als hy vervolgt word ; zoo weten ook deze behendiglijk haar dood te veinzen , om levend te blijven , of om niet gedood, of ter dood gequetst te worden.

Deze

Deze Rupze nu, die u hier vertoont word, vougde haar ter her-vorminge op den 11. van Herfts-maand: van loof, en haar quijzel een huifken hebbende gemaakt, ging zy daar in liggen, gelijker-wijs als in een graf, om daar uit, op hare tijd te verrijzen; in die uiterlijkke gedaante, die de middelste plaats van de Plaat u uitbeelt; en bleef daer in als leven-loos, en zonder haar te bewegen, liggen juist negen maanden lang; want zy bragt op den 11. van Braak-maand een Uiltjen voort, dat meest daags scheen te slapen, en zeer traag was, dog'snagts waakte, en zeer gauw en gefwind was, gelijk meer andere dier-tjes, ende vogelen, als de Uilen, ende Vlêêr-muizen, daags stille zijn, en by nagte vliegen: dit Uiltjen, alzo ik
niet

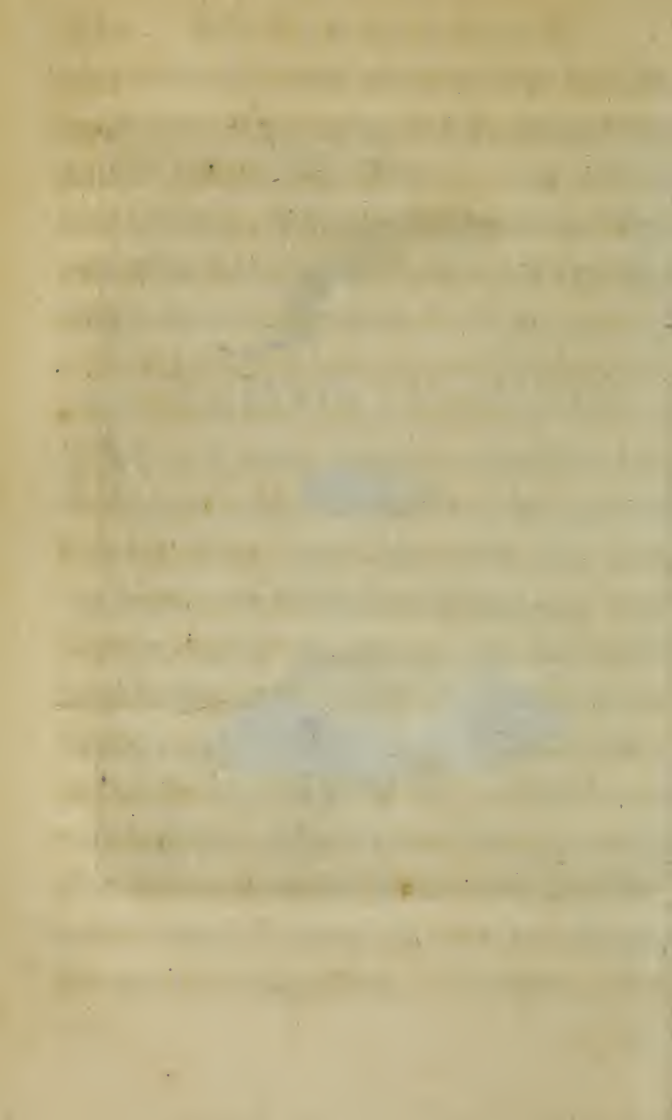
niet wist, by wat voedzel het leefde, ende nu myn oog-merk bekomen hadde, namelijk kennisze van zynen oorspronk, schonk ik de ruime lugt, om zyn kost te zoukken, en zyn geslagte voort te teelen.

27. ONDER-VINDINGE.

DEze Rupze, die ik u hebbe uitgeteikent, ont-houwt, en onderhouwt haar, by den reuk van den *Egelantier*, ende by den *Wijn-gaard*: zy is zeer loom en traag: zy zouwde haar liever laten ver-treden, als wegkruipen; maar efter aangeraakt zijnde is zy vry quaad, in't verdedigen hares zelfs, tegen uiterlijk geweld; dog zy en begeeft haar niet ligtelik op de vlugt; maar als zy efter vlugt, kruipt zy traag voort, 't schijnt, dat
zy

27

zy niet ras voort-kruipen kan ; Daar-ommoogt gy haar , onderscheids-halven , *Al te traag* wel noemen. Deze gevangen hebbende , bebb' ik vier maanden den kost gegeven : maar na die tijd ging zy haar een graf maken, daar toe nemende wit papier , dat zy in kleine stukjens wist te bijten , en de bladeren van *Melisse*, of *Konfylje de grein*, daar-beneffens ook haar eigen quijl ; hier uit maakte zy haar een woning , om daar in vry en geruſt ter veranderinge te liggen ; zettende haar , om hare hervorminge te onder-gaan , op den xij. van Herſts-maand : ende bleef in die geſtalteniſze , juſt den tijd van agt maanden , gelijk ghy haar op het midden van het Plaat-blad ziet afgemaalt ; want op den xij. van Bloei-maand van het volgende jaar , is uit

haar een Uiltje te voor-fchijn gekomen, dat niet zeer vreemd van koleur was; 't welk niet wel tegen 't vafsen mogt; want 't en leefde maar eenen dag zonder eten, en doe ftierf't, berooft zijnde van zyn gewoonlik voedzel, alzo ik onkundig was, waar by deze flag van Uiltjes leefden.

28. ONDER-VINDINGE.

DEze Rupze, die gy boven op het xxviiij. Plaat-blad, ziet uit-geteekent, zoo ghy haar van andere onderfcheiden wilt, meught gy met den naam van *Meug-al* noemen; want zy mag het al, wat gy haar geeft, als de grage magen, ende gulzigaards, die 't al in-nemen, en verkoken, wat de mond haar aan-biet. Zy en bind haar aan geenderley by-zonder voedzel,
gelijk

28

gelijk meest alle andere Rupzen haar by-zonder voedzel willen : Zy eet het al graag op , dat gy haar voor zet, als Rooze-bladeren , Menthe , wilde Melde , en meer andere kruiden : zy is ook gantsch zeer leuy , en traag. Dit hebb' ik onder-vonden , doe ik haar onder-hield : zy sloop ook heele dagen over , zoo dat zy haar zelden beweegde, of van plaatze veranderde. Als ik 's avonds met een brandende keersze op de kamer quam , daar in ik haar hield , vond ik haar altijd eten ; dat ik haar had' voor-gezet, dat maakte zy al schoon op, of liet weinig over-blijven. Als z' haar nu zat gegeten hadde , ging z' onder een droog blad kruipen , en leidde haar daar onder nêêr ; maar onder vogtige, ende groene bladeren en wilde zy noit zijn. Ik

oordeelde, dat het groene loof haar te kouwd, of te fwaar op het lijf was.

Van deze flag hadd' ik nog een van de kleinste zoorte gevangen, en onder-hield die een wijle tijds; dog al-zoo't late op het jaar wierd, en konde zy het loof, dat ik haar voor-zettede, niet door-bijten, door dien't als doen wat harder geworden was, dan het te voren was. Zy zette haar even-wel ter veranderinge; maar zy en bragt niet te voorschijn; zoo dat ik van deze niet byzonders op die tijd hebbe konnen onder-vinden.

Maar ik stond eens voor de deure van mijn huys; daar Olme-boomen voor geplant staan, en ik zageen heel troepjen van deze zoorte van Rupzen op een Olme-tak liggen, daar zy van haar moeder, ongetwijffelt op gezet,
of

of gebragt waren. Deze namen voor gezamentlijk van plaatze te gaan veranderen, en haar met den anderen van den boom te begeven; hier in zag ik haar een-dragtig, en eens-gezind: want zy gingen t'zamen eenen draad spinnen, die sterk genoeg was, om haar alle te gelijk daar langs te kunnen laten nêêr-dalen; en quamen alle t'zamen door dit middel van den boom ter aarden af, zagtjes, en on-verzeert. Zy waren zoo schoon groen van kleur, dat ik dier-gelijk schoon-groen noit gezien en hebbe, ook waren z'er door-lugtig, of door-zigtig by, als een door-lugtige groen-koleurige steen.

Deze kleine Rupzen nam ik al, en zette ze alle onder een Olme-boomenblad, en onder een glas, en voor-zag ze van voedzel, haar zoo een wylle tijds

onder-houwdende. Daar na zag ik dat zy een yder voor haar zelve van zand, en haar quijl, een woningje gingen toe-maken, om daar in bewaart te zijn, tegen den kouwden winter, en dan in het voor-jaar kruiden te gaan zoukken voor haar teedere monden; 't gene ik haar doe toe-liet.

Hier uit ziet men tot verwonderinge, wat een wijs beleid, en eendragt de Goddelijke Voor-zienigheid deze Diertjes heeft in-geplant. 't Geen' den wijzen *Agur*, getuigt van de viere der kleinste der aarde, dat zy wijs zijn, en van Hem met wijsheid wel voorzien zijn; als de *Mieren*, de *Konijnen*, de *Sprink-hanen*, en de *Spinne-koppe*, Spreuk. xxx. 24. — 28. Dat is ook in deze kleine diertjes te bespeuren, en met verwonderinge, tot Gods lof aan te merken. Deze

Deze voor-noemde grooteRupze, de moeder van deze kleine, begaf haar, na dat zy een geheelen dag gekropen hadde, ter ruste, en zettede haar, om hare hervorminge te onder-gaan, onder eenige bladeren, op den xxiiij. van Herfts-maand; en bleef gelijk gy haar op 't midden van de xxviiij. Plaat kont zien, zoo liggen den tijt van ix. maanden, en vj. dagen: want den xxx. van Braak-maand van het volgende jaar, bragt zy een Uiltjen voort, uiter-maten zeer schoon, en wegens zijne veel' en verscheidene koleuren, onder een gemengt, gantsch heerlijk zonder weer-ga; op de genoemde plaat af-gemaalt. Het is mede aanmerkkelijk, dat'er van deze slag van Rupzen ook te vinden zijn, die eens zoo groot in dikte, en lengte, als deze zijn.

29. ONDER-VINDINGE.

DEze zoorte van Rupzen, die ik hier op de xxix. plaaſte plaatze, leven by de bladeren van den Elzenboom. Twee van deze Rupzen hebbe ik langen tijd den koſt bezorgt, om te weten, wat voor diertjes daar uit te voor-ſchijn quamen, en waar uit zy eerſt geſproten waren. Beide deze waren van eenderley gedaante en kleur, behalven dat d' eene wat witter was, als d' andere. De eene zettede haar ter veranderinge op den xvij. van Braak-maand, en bragt op den 7. der volgende maand een Uiltjen voort, dat levendig ende vol moed; ook gewoon was, met zyn vleugeltjes, om hooge, te ſpelen, en zoo verſcheide reizen rond-om te draayen. Dit hield ik

29

ik xij. dagen en zoo veel nagten in het leven, zoo lange als ik konde.

Nog een derde van deze slag van Rupzen hebb' ik ook bekomen, zijn-
 le van de zelve gedaante, en koleur
 net d' andere: dog zy schein qualijk
 te pas, of ziek te zijn; want zy en wil-
 de niet eten; zy ded' ook haar lang'
 hair, dat vooren aan haar voor-hoofd
 stond, schudden en beven, zoo datje
 zouwd gezegt hebben, dat zy de
 koortze hadde, want zy beefde, ge-
 lijk de menschen, die de koortze met
 kouwde aan-komt: even-wel zettede
 z' haar, ter her-vorminge op den xxj.
 van Braak-maand, in zoodanigen ge-
 stalte, en van zulk koleur zijnde, als
 die; daar het voor-noemde Uiltjen
 uit-gekomen was; gelijk gy, op 't
 midden van het xxix. Plaat-blad, zien
 kont;

kont ; Maar daar uit is een Vliege ge-
teelt op den xxx. der zelfde maand
die gy u op de plaate mede ziet voor-
gebeeld. Deze Vliege was zeer gauw
in 't loopen, speelde dikwils met haare
Vleugels, en hoorntjes, die zy aan 't
voor-hoofd hadde ; zy mogt zeer wel
honig ; en was'er gulzig by, zoo 't
my geluft hadde deze Vliege een tijd
lank den kost te geven, ik zouw der
geen on-kostelijken Kommenzaal,
ofte gast aangehad hebben ; dog ik en
zag'er geen voordeel by ; maar niet
dan schade van te verwagten ; haaren
oor-spronk was ook nuby my onder-
vonden, mids-gaders wat uit haare
zaad, dat zy zet op de Olme-blade-
ren, door de warmte van de Zonn'
uit-gebroeid zijnde, voort komt, na-
mentlijk eene Rupze, die wonderlijk
in

30

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

in hare voort-teeling is, by my daarom de *Wonderlijke* genoemd, of den *Uilen-Vliege-teelder*, alzo uit haar een Uiltje oft een Vliege haren oorspronk heeft. Ik gaf haar ten laatsten de ruime lugt, en 't leven.

30. ONDER-VINDINGE

DEtwee de Rupze, (welke was een van die twee, daar ik van in de xxix. onder-vindinge gesproken hebbe, en die een uiltjen te voorschyn bragt) vougde haar, om van gedaante verandert te worden, op den 20. van *Braak-maand*, in een, en 't zelfde koleur, met de eerste, en in zoodanigen gedaante, als zy haar op 'tmidden van de 30 plaat-figure ver- toont. Op den x. van den volgenden *Hooi-maand*, quam'er een wonderlijk vreemd

vreemd diertjen uit, 't welke geen vleugels en hadde, maar een dik agterlijf, zoo vol van eyeren, als een ey vol zuivels, en met een door-lugtig vliessen over-spannen, door welk men de eyeren in het lijf zag liggen. Daags daar aan leid'et alle zijn eyeren uit; ende, alzoo het Vliesjen met iet wol-ligs bezet was, als het wolle-kruid, zoo wist het deze wolle uit te krabben, en bedekte daar mede zijn eytjens, on-getwijffelt uit een aan-geboorne voor-zigtigheid, op dat zy warm, en on-beschadigt zouwden blijven. Doen ter tijd en behield dit diertje niet anders, als het voor-lijf met de pooten; zig vertoonende gelijk als in de gedaante van een Spinne-kop; het liep ook zoo met zijn voor-lijf, ende pooten. Na dat het, zonder iet te nut-

ten

ten, 18. dagen, ende zoo veel nagten hadde geleeft; zoo heeft 'et het ten lesten op-gegeven, als't was uit-geleeft, buiten alle twijffel, by gebrek van eten, ofte drinken; want zijn gewoonlijk voedzel was my onbekent. Op den zelfden dag, op welk 'et gestorven was, quamender uit die eyertjes wederom een groot getal levende Rupzen voort, die over al wegkropen, zoo haast zy gekipt waren. Deze Rupzen liet ik zelfs haaren kost gaan zoukken; alzoo ik voor-zag, dat 'er veel queekens aan vast zouwde geweest zijn, zoo en luste 't my niet haar den kost te verzorgen. Wat uit haar wederom worden zouwde, was my nu bekent. Alzoo deze slag van Rupzen nu hervormt zijnde, ende hare eyeren uit-gelegd hebbende, zeer nau-

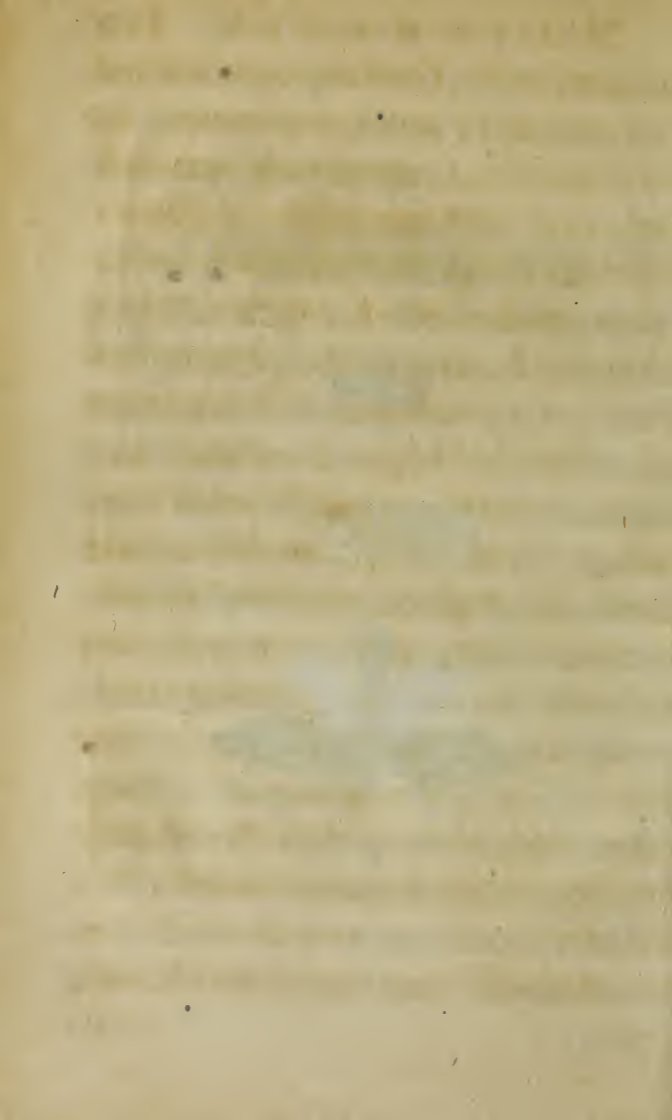
nauwe zorge gewoon zyn voor de zelve te dragen, noemde ik haar met den naam *Zorg-dragers*.

31. ONDER-VINDINGE

DEze Rupze, die ik u hier op de plaat'hebb' uit-gebeeld, is zeldzaam, ende weinig te vinden; ook groot van gestalte; Wes-halven gy haar den *Zeldzamen* wel noemen moogt. Op den 24. van Braak-maand hebb' ik hem in den duin opeen duin-gras vinden zitten, ende met my t' huis gebragt, om ervarentheid te nemen, wat van hem, ende uit hem worden zouwde. Daags der aan quam'er uit zyn agter-lijf een beestjen kruipen, hebbende 't fatzoen, ende de gestalte van eenen kleenen *Mole-naar*, en die grootte, die de tafelplaat

31

plaat aan-wyft. De Rups dit diertjen hebbende te voor-fchyn gebragt, en wilde niet eten, het drong hem digt in een, en fterf eindelijk, gelijk de Vogeltjes, daar de kinderen mede fpielen, en die niet eten willen. Maar het diertjen, zyn kind, bleef in't leven; het hield hem meeft altijd zeer ftil, gelijk als of het dood was, behalven dat het zomtijds wat waggelde; Op den 28. der zelfde maand fchoot dit diertjen zyn huidjen uit, als een Slang zyn vel; doen was 't aan zyn voor-lijf, als een gouvde torre, en aan zyn agter-lijf roodagtig van koleur, gelijk den Molenaar; 't was met 6. pootjes voor-zien, en met 2. hoorntjens aan 't voor-hoofd; het liet zig voeden en vergenougen met het bloeizel van den Vlier-boom; mits-

mitfgaders ook met Rooze-bladeren

Nu de groote Rups, de moer van dit klein diertjen, vougdde' haar, om van gedaante te gaan veranderen op den 1. van Hoi-maand; blijvende in haaren arbeid, stil en beweging-loos maar twee dagen; ende bragt op den 22. der zelfde maand, een schoon uiltjen, ofte boter-kappelletjen in't licht, 'twelk 9. dagen zonder voedzel geleest hebbende, ten laasten stierf, on-getwijffelt van honger of dorst, alzoo haar gewoonlijk voedzel my onbekent was.

32. ONDER-VINDINGE.

Hier hebtje op de 32. plaat een van die slag van Rupzen afgebeeld, die 't loof van Gouwds-bloemen tot haare spyze gebruiken, viermaals

32

maalhaar vel uit-fchieten , en als zy geen eten en hebben , malkanderen op-eten. Dit hebb'ik ook wel aan andere zoorten van Rupzen nu en dan bespeurt ; maar aan deze byzonderlijk ; waar-om ik haar de *Om-barmhertige* door uit - nementheid genoemt hebbe , en bygelijkenisze ont-leent van de wreede Gierigaarts , daar de weerld zoo vol van is in deze booze, en liefde-looze tijden , als een padde vol fenijn , die efter als deze Rupzen, geen bladeren van Gouwds-bloemen , maar *Gouwds-klompen* , en der zelfder *bladingen* gieriglijk eten, in om-barmhertige wreedheid tegen haren even-mensche, dien zy ook op-eten, en verteeren ; ja zoo , dat haar de doods-beenderen van de menschen, die zy niet alleen uit-gezopen , maar ook

i

op-

op-gegeten, en verteert hebben, uit den buik hangen. Dat zijn die *Menschen kinderen*; op de welke de Heere neder-ziet uit den Hemel, die stinkkende, die werkers der ongerechtigheid, die haren naasten op-eten, gelijk of zy brood aten; gelijk David haar uit-schildert, Psal. xiiij, v. 2. 3. 4. Dat zyn die on-barmhertige, en liefde-looze, die ten tijde des Apostels Pauli te Galatien waaren ende nu overal zyn, de welke hy niet on-gewaarschouwt, noch on-betraaft gelaten heeft; zeggende: *Indien gy malkanderen byt, ende ver-eet, ziet toe, dat gy van malkanderen niet verteert en word.* Gal. v. vers. 15.

Gelijkerwijs de menschen, en voor-namentlijk de Vroome, en arme in de weerld, zeer groote moeite gemeynlijk hebben met deze on-

barm-

barmhertige menschen, die zoo heet van mage, als de Struis-vogels zyn, maar efter het slegtste metaal, het yzer niet en ver-teeren, maar niet dan het edelste, het *Gouwd*, en begeeren, om haren geld-hongerigen buik te ver-zadigen; zoo hebb' ik ook noit geen kleine moeite gehad, om deze on-barmhertige Rupze haren kost te bezorghen.

Na dat ik nu deze den tijd van 14. dagen, tot verzadinge gevoed had, steldde z' haar, zoo dra als zy haar van hare vuiligheid gezuivert hadde, (die zy haar quyt-maakte, met gestadigh te kruipen, en te woelen) om hare her-vorminge t' onder-gaan, op den 10. van Oogst-maand; in zoodanigen gestalte, als gy haar in 't midden van de 32. Plaat, u ziet af-gebeeld;

beeld; en 18. dagen daar na, op den 28. der zelfde maand, quam 'er een Uil uit te voor-fchyn, hebbende vier vleugelen, en op die, zes goud-kleurige vlekken, in gedaante van halve maantjes, te weten 4. kleine, op yder vlerkke een, en nog 2. groote-re op de voorfte vlerkken: Dezen leefde zonder eten of drinken tot den 6. van den volgenden Herftsmaand, als wanneer hy 't op-gaf, by gebrek van voedzel, alzo ik hem niet en wift voor te zetten.

33. ONDER-VINDINGE.

DERupze, die het 33. plaat-blad u uit-beeld, heeft hare her-komst, of oorsprong, uit het ouwd, en wit Wilge-boomen-houwt: daer in onthouwt z' haar ook. In dezen boom groeit

33.

groeit zekere vette vogtigheid, dieden Therebinthyn niet on-gelijk en is (want uit het zaag-mul van het houwt van dezen boom weet men door de kook-konst Verniste maken) by deze vettigheid leeft dezen Worm : in 't herte van dit houwt, houwt hy hem 's winters ende 's zomers; daer in vinden hem de Land-luiden, dikwils, alszy hethouwt klieven, in den winter; maar dan moeten z'hem, willen z'hem in 't leven behouwden, of van een warme plaatze verzorgen, of in 't zelfde houwt, daar hy uit ghekomen is, bewaren.

Inden Braak-maand, ende Hoi-maand laat hy hem dikwils vinden op de wegen, kruipende; dan zoukt hy hem een bequame rust-plaats, tot zyn kraam-bedde, om daer in hervormt

te worden; en verkiest daar toe eenen
ouwden en by-na verdroogden Wil-
gen-boom, buiten alle twijffel uit
voorzigtigheid; hem natuurlijk, ende
in-gebooren, wetende, dat die oude
boomen, die bykans vergaan zyn,
zagter van houwt, ende bequamer
zyn, om daer in zyn graf, of bed te
maaken, als de jonge, en jeugdige:
uit deze komt hy voort, en verkiest-ze
tot zyn woon-plaatze, om hare vet-
tigheid, die hem ook tot zyn voed-
zel ftrekt, maargene verkiest hy, om
hare zagtigheid; en zet hem daer in
tot veranderinge. Hier hebt gy
wederom een on-weder-fprekelijk
bewijs, van, dat zelfs de bloede-looze
dieren van den Auteur der nature,
in dien geen reden, ten minsten een
fchyn van reden, en een kragt van
onder-

onder scheidinge in-geschapen is ,
 waar door zy het gene haar nut , en
 dienstig is , van 't gene haar on-nut,
 en on-dienstig is , zoo weten te onder-
 scheiden , dat zy , ter bequamer tijd,
 het gene haar bequaam ende dienstig
 is , verkiesen , en dat voor haar on-
 bequaam is , verlaaten , en verwerpen.

Nopende nude wyze , en maniere
 op welke deze Rups-wormen wor-
 den voort-geteelt , die is duister , en
 my altijd ten vollen niet bekend; ook
 en is 't , mijns geringen oordeels , niet
 wel voor vast , en zeker uit te vinden,
 hoe 't hier mede toe-gaat , want men
 ziet van buiten in het houwt geen gat
 of gaten , en van binnen vind men
 deze Rupze. Dit is dan alleen daar
 van zeker , dat zy in 't herte van de
 Wilge-boomen veel-tijds gevonden
 worden

worden, en waar-schynelijk, dat zy daar in uit de vettigheid, en verrottinge, door die warmte gekoestert zijnde, oorspronkelijk voort-komen, gelijk vele diertjes, die de natuurkundige *Spontè orta*, of van haar zelve voort-gekome neemen, uit verrottinge en warmte geteelt worden.

Dit is my uit onder-vindinge dikwils bekend geworden, dat, ik eenige Rupzen willende bewaren, met voor-nemen om te ver-nemen, wat uit haar worden, of voort-komen zouwde, zy stierven; en, als ik haare doode rompjes in flesjes gedaan, en die toegestopt hadde, dat 'er een menigte van kleine levendige vliegen uit te voorschyn quam, buiten alle twijffel uit verrottinge, en warmte.

Als nu deze voor-noemde groote
Rups,

Rups-wormen tot haaren vol-komen was-dom gekomen zyn , zoo gaan zy haar eene rust-plaats zouken , om haar daar in te verbergen , en in stilheid vry te rusten ; tot een nieuwe op-standinge.

Al-hoe-wel de al-gemeine op-standinge der dooden , die ten jongsten dage geschieden zal , uit het licht der nature , niet te vertoonē , nog uit dereden te bewyfen is , zoo kan zy even-wel daar uit wel by gelijkenifzen ver-klaart , en de menschen gelijk als voor oogen gestelt worden. Hier in gaat ons den Hoog-verligten Leeraar der Heidenen met zyn voorbeeld voor; Want 't gene gy zaait , zegt Hy tot die van Korinthen, 1 Brief xv. 35. *en word niet levendig ten zy dat het gestorven zy.* 36. *en 't gene gy zaait, daar van*

en zaait gy het lighaam niet, dat worden zal; maar een bloot graan, na het voorvalt, van tarwe of van eenige der andere granen; maar God geeft het zelfde een lighaam, gelijk hy wilt, een ygelijk zaad zijn eygen lighaam. Gelijk ook Onzen Zaligma-ker deze gelijkenisze gebruikt. Joh. xij. 24. zeggende. Indien 't tarw-graan in d'aarde niet en valt, en sterft, zooblijft het zelfde alleen; maar indien 't sterft, zoobrengt het vele vrugt voort: te kennengevende, dat het terw-graan dat in d'aarde gezait word, eerst sterven moet zouwd' het weder levendig ende vrugtbaar worden.

Gelijk het dan wel mogelijk is dat een zaad ofte graan, dat verrot of gestorven is, wederom levendig word, op-waft, ende groeit; want dat zien wy dagelijks op onze akkers, en in
 onze

onze thuienen; zoo is het ook niet onmogelijk, dat de lighaamen der menschen, na dat zy verrot zullen zyn, weder levend worden, door de Goddelijke kragt.

Gelijk dan de Heere Christus zyne heerlijke op-standinge door de gelijkkenisze van het terw-graan; dat eerst sterft en verrot, en daar-na levendig, ende vrugtbaar word, als mogelijk verklaart, en den Apostel Paulus onze al-gemeine op-standinge, ons als noodzakelijk vertoont, met de zelfde gelijkkenisze van het zelfde graan, dat eerst in d'aarde verrotten, ende sterven moet, eer't weder levendig word. Zoo kunnen wy ook by gelijk-formigheid, met het voor-beeld dezer Rups-worm en van andere, de welke eerst sterven, en verrotten, en dan weder

weder levendig worden , door hervorminge , hoe-wel in een andere zoorte van diertjes , de verryzenifze der dooden , als mogelijk , en tegen 'tligt der nature ofte reden niet ftrydende verklaren. Want als ons iemand tegen-werpt , hoe is 't mogelijk , dat de lighaamen der menfchen, die gestorven of vergaanzyn , weder levend worden ? dien zenden wy tot deze Rups-wormen ; de welke meeft alle eerft fterven , en verrotten, eer uit haar iet anders levend voortkomt. Gelijk dit wonderlijk in onze oogen, en nogtans waaragtig is, dat de doode Rupzen levendige diertjes voortbrengen; zoo is dit ook niet min waragtig, als wonderlijk , dat 'er uit onze doode verrotte lighamen , wederom levendige, ten graue zullen uit ryzen.

Dog

Dog even-wel en magmen deze gelijkkenifze zoo verre niet uit-trekken, dat men daar uit zouwde befluiten, dat de zelfde, ende eigene lichamen der menfchen, die zy hier op de wereld hebben om-gedragen, niet verryzen zouwden, maar dat God uit de doode lighamen andere verwekken zouwde, gelijk hy uit de Rupzen, vliegen voort-brengt: want alle gelijkkenifzen gaan kreu- pel, daar en loopender geen op vier voeten heen, gelijk de Reden- konftige zeggen; om aan te wijfen, dat 'er geen gelijkkenifzen kunnen worden voort-gebragt, de welke de gelegentheid der zaken, die men er- gens by gelijk, in alles volkoment- lijk uit-drukken: en gelijk dit het oog- merk des Apoftels niet en is, in de ge-
lijkke-

lijkkenisze van het graan; zoo en is 't ook ons witniet, in de gelijkenisze van deze Rupz' en andere; de welke eerst sterven eer zy iet levendigs voort-brengen: maar dit alleen; gelijk de Rupzen in haar eerste leven maar veragte wormen of als maden zyn, en na der hand vogelen worden, die in de hoogte sweven; dat alzoo ook onze lighamen, die hier op deze weerld veragte, en nietige schepselen, ja als made-zakken, en wormen-aas zyn, na onze dood, in de toe-komende weerld, gantsch heerlijke lighamen wezen, en in onverderfelijkheid, kragt, en heerlijkheid, te voorschyn komen zullen.

Maar wy komen van den om-weg tot de weg; en tot de zake daar van wy een weinig ter zyden af-weken, te weten

weten tot her-vorminge van deze Rups-worm, in welke hy een nieuwe gedaante kreeg. Na dat hy hem in eenen ouwden, en by na verdorden Wilgen-boom, ter veranderinge, op den 6. van Braak-maand hadde nêêr-gelegt, gelijk gy hem op de midden-plaats vande Plaat ziet af-ge-maalt; zoo is 'er uit hem, op den 25. van den daar-aan-volgenden Hoi-maand eenen kloukken Uil voort-gekomen, de welke op de plaatze, daar hy hem neder-zettede, bleef, den tijd van 8. dagen en zoo veel nagten, als wanneer hy 't op-gaf, zyne vleugels sluytende. Tot onderscheid noem' ik dezen Rups-worm *den Kreeft*: over-midszyn rood koleur, en schilden, die hy met den gekookten kreeft gemeen heeft, anderzins

zoo mogt gy hem den *Stijnk-bok* wel noemen, want waar hy is, geeft hy een vreeslijke stank van hem: zoo onaangenaam als dien van den Bok.

34. ONDER-VINDINGE.

DEze Rups-worm, die ik u hier op de 39. blad-plaat uit-gebeeld' plaatze, is my door twee Heeren, myne vrienden, ter hand' gestelt, op den 14. van Wijnmaand, met verzoek om op zynen handel, maniere van leven, veranderinge agt te nemen; 't welk ik aan-nam, na vermogen, te doen: en alzoo ik niet en wist, wat zyn gewoonlijk voedzel was, wendd' ik alle moeiten aan om dat uit te vinden; veelder-hande spyze, als loof, of bladeren, en ander voedzel, dat de Rupzen nutten, hem voor-zettende

34

zettende : doch in geen van alles vond hy smaak; ja hy en wilde nergens een mond aan-zetten , gelijk zommige zieke, die van alle voedzel walgen. Daar na , agter-denkken krijgende uit zijn koleur, dat het koleur van de Vlier-bladeren eenigzins gelijk was, dat hy't Vlier-loof wel meugen zouwde , oock menig-maal onder-vonden hebbende, dat zommige Rupzen in koleur , het koleur van de bladeren, die zy eten, gelijk zyn, zoo gaf ik hem Vlier-bladeren : deze at hy graag , en met goeden smaak , zoo't schein; dog maar eens daags, te weten 's avonds na zonnen-onder-gank , als het duister wierd , ontrent ten half zeszen ; en hy at telkkens een half ure agter een , zonder opte houwden: als hy nu gegeten had tot verzadinge

k

strectte

strectte hy hem regt uit, en regtte hem op na om hooge toe. Ik en wist hem nergens, ten op-zigte van zyne gestalte, in welk hy doe was, beter by te vergelijken, als by een takjen, uit een mutzaard van berkken-rijs. Geen pooten en konn' ik ten eersten aan-sien uitterlijk aan hem bespeuren; alzoo hy die zeer dicht aan zyn lijf aan leidde, maar even-wel en was hy niet poote-loos; daerom wyz' ik u die aan, gelijk hy die hadde aan zyn voor-lijf staande; hy hadd' ook onder 't voor-lijf zeker knobbeltjen, met welk' hy, ergens aan rakende, hem zoo vast hegtte, al zuigende, dat hy der niet af te trekken was; ja hy zouwd' hem eer in stukken hebben laten trekken, dan hy hem zouwde hebben willen loslaten;

aten; zoo vast hielt hy hem ook met zyn agter-lijf; want dat was, als een tange van een Gouwd-smit, daar hy de smelt-kroezen uit het vier mede neemt. Dit zyn agter-lijf sloothy dan als een tange toe, blyvende zoo zomtjids wel een gantschen dag zitten, als dood, en zonder hem te bewegen, al wierd hy gestooten: maar voort-kruipende, dede hy grooten voort-gank, hem regt uit strekkende, zoo lang hy was, en dan zyn agter-lijf tegen 't voor-lijf aan brengende: in deze beweginge geleek hy wel een Kramme; alzoo wandeld' hy, groote zorge voor zyn voorste pooten dragende. Op den 27. der zelfde maand schoot hy zyn huid uit, gelijk vele andere Rupzen, eer zy haar ter her-vorminge begeven; en

fteldd' hem met den kop nederwaards , blijvende zoo hangen , van 's morgens ten 6. uren tot 's avonds ten 8. uren , als wanneer hy telkens weg ging kruipen : by nacht etende , en daags flapende. Als nu 't Vlierloof begon af te vallen , en zyn kragt verlooren hadde , hield hy op van eten , op den 20. van Slagt-maand , en bleef zoo den geheelen winter over altijd vastende , zonder iet anderste doen ; dan dat hy alle nagte van plaats veranderde , den eenen nacht , met den kop om leeg , en den anderen nacht met den kop om hoog , hangende , en altijd regt uit-gestrekt. Dit was zyn eenig vermaak , en tijdverdrijf. Noit hebb' ik aan hem teekenen van leven by dage kunnen bespeuren , zoo lang ik hem gehad hebbe,

be , dan op die tijd , als hy my gebragt wierd ; en doen was ook het teeken van leven zoo schaars en weinig , dat het niet dan by het keersligte te bemerkken was.

Op den 22. van Lente-maand des volgenden Jaars , steld' ik hem eenige Vliender-blaadjens voor , of hy misschien lust tot eten hadde ; alzoo ik oordeelde , dat het nu voor hem , die den geheelen winter over gevaft hadde , etens tijd begon te worden ; maar hy en had nog geen honger , hy en wilder nog niet aan komen. Den 2. van Bloei-maand leidd' ik hem een vol-wafzen Vlier-blad voor , en des avonds bevond ik , dat hy at ; dog 3. dagen te voren , eer hy wêêr begon te eten , hadd' hy op het zand , dat ik by hem gelegd hadde , eenen lan-

gen draad uit zyn mond gequylt : dezen draad bleef vol kleine zandetjens hangen , als een snoer vol teekentjes gesnoert : daar na wift hy met zyn voorfte pooten dezen draad allengskens in zyn mond te brengen ; en at de zandetjes , na mijn gifzinge , om zyn maag te schuuren , en te zuiveren , gelijk de menschen zomtjids vischjens met de graatjens , *Kat-aal* , ofte kleine palingjens gaan eten , die de mage schuuren , om die tot 't eten te bereiden. Dog dit bespeurd' ik aan-merkens-weerdig aan hem , dat hy wel een derden-deel grooter , dikker ende langer geworden was , eer hy hem nu tot eten begaf , dan hy te voren was geweest. Als hy gegeten hadde , leidd' hy hem op het zand nêêr en schudde zoo zyn eten in 't lijf. Den

18. der zelfde maand zettet' hy zyn agter-lijf, binnen tegen't glas aan' met den kop nêêr-waartshangende, en bekleedd' hem met bladeren, spin-nende eennet daar van om zyn lijf, gelijk een zakjen; in 't welke hy, zyn vel uit-geschoten hebbende, en zyn agter-lijfl os latende, met zyn gantsch lijf neder-daalde; en stelde hem al-zoo tot veranderinge. Op den 19. der zelfde maand was hy in zulken gedaante hervormt, gelijk gy hem op de plaate ziet; op den 25. van Braak-maand bragt hy een vreemdt witjen ofte Boter-kappeletjen voort, 't welk uit den geelen van koleur was, en op den 7. van den volgenden maand liet hy met geen kleingewoel het hagjen vallen. Dezen Rups-worm, zoo 't u lust hem van andere
by

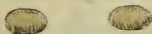
by name t' onder-kennen, moogt gy den *Uit-strekker*, alzoohy hem lang' uit-strekt, ofte den *Stapper* noemen; overmids hy gaande grooten voort-gank maakt.

35. ONDER-VINDINGE.

DERupzen die ik u hier verdoone, opden 15. van Slagt-maand van my gevangen zynde, hebb' ik met het loof van Wilge-boomen, haar gewoonlijk voedzel, zoo lang' onder-houwden, als ik dat bekomen konde; zy at ook zoo lange: maar als ik haargeen loof meer verschaffen konde, zoo ging zy by-liggen, vastende den gantschen winter over: maar daaglijks veranderde zy van plaatze: haar leven en beweginge was flauw, en nauwelijks anderzins te bespeuren.

Op

35

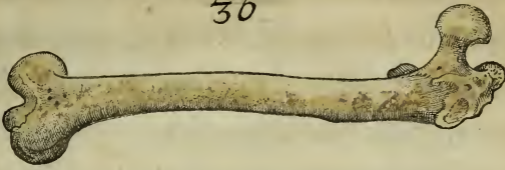

Op den 26. van Lente-maand van het volgende Jaar, wierp ik haar eenige jonge scheutjens van Wilgenloof voor; dogzy en hadde nog geen lust tot eten, of zy rook misschien, dat het kruid nog geen kragt genoeg en hadde, om haar te voeden, of dat het nog niet smaaklijk genoeg en was: want zy en wild' het niet proeven: op den 3. van den volgenden Gras-maand steld' ik haar wederom wat loofs voor; maar doe at zy der van; want doen was't voed-zamer, ende een weynig grooter geworden. Diergelijks hebb' ik ook meer-maals in andere Rupzen bevonden, dat zy't jonge-kruid eerst niet en wilden eten, dat zy daar na graag aten, als't wat grooter, ende kragtiger geworden was. Den 6. der zelfde maand, stelde

de

de zy hare pootjens vast op 't papier, en kroop zoo uit haar huid, zoo dat ik niet anders en konde oordeelen, als dat 'er twee Rupzen zaten; want de vernieuwde was van eenderley koleur, als haar huid was, daer zy uit-gekropen was. Daerom noemd' ik haar *d'Onge-meene bedriegster* want ik meinde, dat ik twee Rupzen hadde, en ik hadd' er maar een; als zy nu haar vel uit-geschoten had, zoo leide zy een ey, van de groote van een mieren-ey: op den 14. van Bloei-maand vernieuwde zy wederom van vel, en leide wederom een ey; dog uit beyde deze eyeren en is niet voor den dag gekomen; 't waren wind-eyers als die van Hennen, daar niet uit gekipt en word. Op den 16. van Hoi-maand, vougde zy haar ter her-vorminge,

36

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

minge, in zoodanigen gestalte, als zy haar op 't midden van de plate u voor oogen verthoont, en bragt 10. dagen daarna een Uiltjen voort, dat 7. dagen en nagten zonder voedzel leefde, en van honger of dorst stierf, alzoo ik niet wist, waar med' ik 't voeden zouw.

36. ONDER-VINDINGE.

ALs ik mijne gedagten eens liet gaan, op het menschen-gebeente, en 't merg, dat daarin verrot, daar 't in d' aarde ligt; of daar niet uit voort en quam, ende wat; zoo nam ik het grootste menschen-been, daar het meeste merg in is, 't *os femoris* in 't Latyn, en by ons het *Dye-been* genoemd, en ik nam 'er dry; en zaagde ze de einden aan weder zyden af; die vond ik

vol aarde, en in de aarde veel wormen; waar van ik 'er u hier eenige uit-gebeeld vertoone, maar wat grooter, om dat ik u hare gestalte, en gedaante te beter zouwde uit-drukken. Deze aarde ded' ik in een fles te gelijk met de wormen, onder welke der eenige waren, die begonden te loopen, maar d'andere lagen in malkanderen gerolt; als een kabel-touw; dog ik en behieldze maar eenen dag in't leven, zy stierven alle daags daar aan; ongetwijffelt, vande kouwde lugt, die zy niet verdragen konden: want het was in 't hertje van de winter, den 25. van Sprokkel-maand, als ik haar uit het besloten been naam.

Daar na ging ik nog een van deze beenen de einden af-zagen; en bevond d'cene helft met swarte aarde,
en

en d' andere helft met een witte stoffe, gelijk als kalk, vervult. Dit was het benedenste deel, dat op de knye geruſt hadde. De wormen waren blauw en grauw, en geelagtig van kleur, daar roodagtige vlekjes onderliepen; zy blonken ook, als zilver, niet anders dan of zy gepolijſtert waren, van binnen waren zy vol aarde; maar een van deze wormen hadde 112. pootjes. Dezen worm eigende ik den naam van den *Dy-been-worm* toe. Het derde been, dat ik hadde liet ik ongeopent wêêr ter aarde brengen, daar het uit gecomen was, alzo ik geen hoop' en hadde van daer in iet zonderlings meer te vinden: vermids 't winter, en de lugt te kouwd, en voor deze wormen on-verdraaglijk was.

37. ONDER-VINDINGE.

Dit vreemd fatzoen van Rupzen gaat alle, te voren beschrevene, te boven: 't ont-houwt hem aan den duin-kant, daar 't een zoetelugt heeft; gebruikkende tot zijn voedzel duin-palme, by zommige *Duin-zouwenelle*, wegens haar koleur genoemt, dat het met de *Zee-zouwenelle*, die op de schorren groeit, gemeen heeft. Dit kruid was zijn best eten, daar 't meest bek op hadde, dog voor my moeyelijkt om te bekomen, als die verre van den Duinkant woone; weshalven ik het, by gebrek van dit kruid, een ander kruid, 't loof van zekere wilgen, dat met de duin-palm in droogte over een quam, leerde eten.

Dit Rupzje had twee steerten; en,
als

37

als men 't quelde, schoot het uit ydere steert een roode strale, die het boog, en daar 't mede van gramschap drilde, en die 't weder in-trok : 't wist ook zijn hoofd, als een schild-padde in te trekken, veel ligt om daar aan niet bezeert te worden.

Op den 4. van Herfst-maand begaf 't hem ter her-vorminge onder eenige wilge-bladeren, die 't vast aan malkanderen gesponnen hadde, in gedaante van 5. byzondere huiskens, gelijk gy 't in zijne veranderinge ziet uit-gebeeld : als men 't met een mes aan-raakte, was het doen, als een steen zoo hard.

In deze gestalte bleef 't zoo liggen, zonder hem te verroeren, en als leven-loos, den tijd van negen maanden, en 25, dagen : want, op den

29. van Braak-maand des volgenden jaars, quamen der 5. vliegen uit de 5. huisjens te voorschyn : welke huisjens ik teenemaal geopent hebbende , om te zien wat 'er van de Rupze in gebleven was , bevond' ik 'er niet van over , nog' vel , nog pooten , nog steerten ; maar 't was al weg. Deze vliegen nu gekipt zijnde hield' ik een wyle tijds , en na dat ik 'er een van na 't leven hadd' uit-geschildert , die ik u hier alleen verdoone , schonk ik haar het leven , en de ruime lugt. D' andere vier uit te beelden dagt my noode-loos , alzooy alle van een fatsoen waren , Lust het u deze Rupze van andere t' onder-kennen ; noemt ze *tweesteert*.

Deze

38

38. ONDER-VINDINGE.

DEze Rupze is in *Vlaanderen*, ontren zeker Dorp, de *Groede* genoemd, regt over *Vlijzingen* gevonden, op een tak van een Wilge-boom, in zulken gestalte, als gy haar op de 38. Plaat ziet. Haar eten is ook Wilge-boomen-loof; dog zy is traag in 't eten; als zy op-houwt, en verzadigt is, zoo stelt z' haar in zoodanigen posture als de figuur' op de Plaat u ver-toont: haar agter-lijf is, als een Geiten kop, met bakhuis en baart: haar voor-lijf legt zy tegen 't agter-lijf aan; als men haar maar eens aan raakt, smijt zy zeer vinnig met haar agter-lijf, en ook met den kop; op den rugge draagt zy twee haken tot haar verdediging; zoo dat zy alle diertjens, die

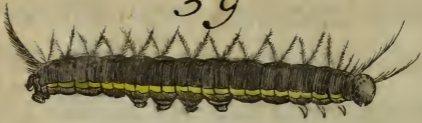
l

haar

haar zien, vervaart maakt: waarom gy haar, tot onderscheid van andere, de *Vervaarlijke* wel noemen moogt. Als zy eet, schijnt haren kop zoo los aan 't lijf, als of hy aan een draadjen hong; en gelijkt niet qualijk het lijf van een Spinne-kop.

Op den 1. van Herfts-maand vong z'haar verandering' aan, in die gestalte, als ik haar op 't midden van de Plaat' hebb' uit-gebeeld; brengende 22. dagen daar na een Witjen of een Uiltjen voort, dat fray gekoleurt was, en eer het stierf zyn zaad zettede, met wonderlijke figuren, en groen van koleur, heel anders als de Rupzen gewoon zijn: 't leefde by my van den 23. van Herfts-maand tot den 3. van den volgenden Wijn-maand.

39

39. ONDER-VINDINGE.

NA dat ik deze Rupze veel en verscheidene kruiden hadde voorgezet, wilde zy nergens van prouven, of aan komen; ten laatsten steldd' ik haar Netelen voor, alzoo my dagt, dat zy wat netelagtig om haar herte was, ender netelagtig uit zag: 't welk doende, zag ik met verwonderinge aan; hoe verblijd zy was, hoe zy haren kop, aan het netel-kruid streek, en wreef; als of zy het kruid willekom hiet, en hoe graag, en smaaklijk zy der van at.

Als ik haar nu een tijd lank met Netelen gevoed hadde, zoo ging z' haar, op den 3. van Wijn-maand ter veranderinge stellen, (in die gedaante, in welke gy haar op het midden van de

Plaate zien kont) in een omgekeerd wijn-glas, tegen 't midden aan, nêêrwaarts hangende. Wanneer men haar in hare veranderinge zijnde, aan-raakte, wist zy haar zoo sterk te bewegen, en haar lijf, tegen 't glas aan, over en wêêr, zoodanig te slingeren, dat zy dereen geluid in maakte, niet anders dan of'er een kloekjen geluid hadde: 't welk zoo lange tijds wel aan mal-kanderen duurde, dat men onder-entusschen 40. tellen konde, daarom gaf ik dezen Worm den naam van *Klok-luyer*.

Op den 20. van Slagt-maand quam der een gevleugeld diertjen uit te voor-schijn, gelijk die Witjes, diemen *Schoen-lappers* of *Lang-beenen* by ons noemt, het welke Pauw-koleurig, en schoon om aan-zien was. Dit leefde 40. dagen

40

40. dagen zonder voedzel, en ten laatsten stierf het, alzoo zijn gewoonlijk voedzel my onbekent was.

40. ONDER-VINDINGE.

IK hebbe over lang gewenscht te weten, waar uit de Sprink-hanen haren oorsprong nemen; en tot dien einde ook geene kleine neerstigheid aangewend. d'Onder-vindinge van 40. jaren heeft my geleert, dat deze zoorte van Sprink-hanen, waar van ik'er u een op het 40. Plaat-blad uit-gebeeld vertoone, haar hier in *Zeeland* jaarlijks hebben op-gedaan, in den Slagtmaand, ende Winter-maand, aan ouwde Linde-boomen; midsgaders dat zy ook op deze boomen zekere vogtigheid op-lekken, by welke zy een wijle tijds, dog niet zeer lange leven;

leven; want als den kouwden winter in't land komt, dan sterven zy alle, die haar uit den Linde-boom begeeven hebben: en 't schijnt dat zy der uit moeten, alzoo der geen voedzel voor haar in te vinden is. Zoo lang' als zy wormen zijn, zoo kunnen zy in het houwt, en by het houwt wel leven; maar als zy nu tot Sprink-hanen geworden zijn, hebben zy ander voedzel, als het loof, en de vogtigheid van den zelfden Boom, van noode.

Deze Worm, alzoo de Sprink-hanen uit hem her-voort-komen, magmen, om onderscheid, *Sprink-haans-teelder* noemen. In zijne veranderinge liggende, is hy qualijk te bekomen; ten zy, als'er Boomen uit'er aarde wayen, en in 't na-jaar, als het Boom-houwt ghekloven word. Ontrent deze

deze tijd, en by deze gelegenheid, als men houwt kloof, is my dezen Worm ook, in zyne her-vorminge liggende, ter hand gekomen; zoo dat ik den juistten, en bescheidenen tijd, wanneer hy zijne veranderinge begonnen hadde, niet en kan aan-wijzen: want hy hadd' hem te voren in't pit van den Boom ter veranderinge gezet, en in't midden van't geklooven houwt vond' ik hem, op den 1. dag van Winter-maand, niet wetende, wanneer hy hem ter veranderinge gezet hadde. Zoo haest ik hem bekomen hadde, zettet' ik hem weg in zyn eigen Boom-aarde, in een warme plaats, nevens een schoor-steen. Op den laatsten van Sprokkel-maand van 't volgende Jaar quam der een Sprink-haan uit te voor-schijn; dewelke haar huid

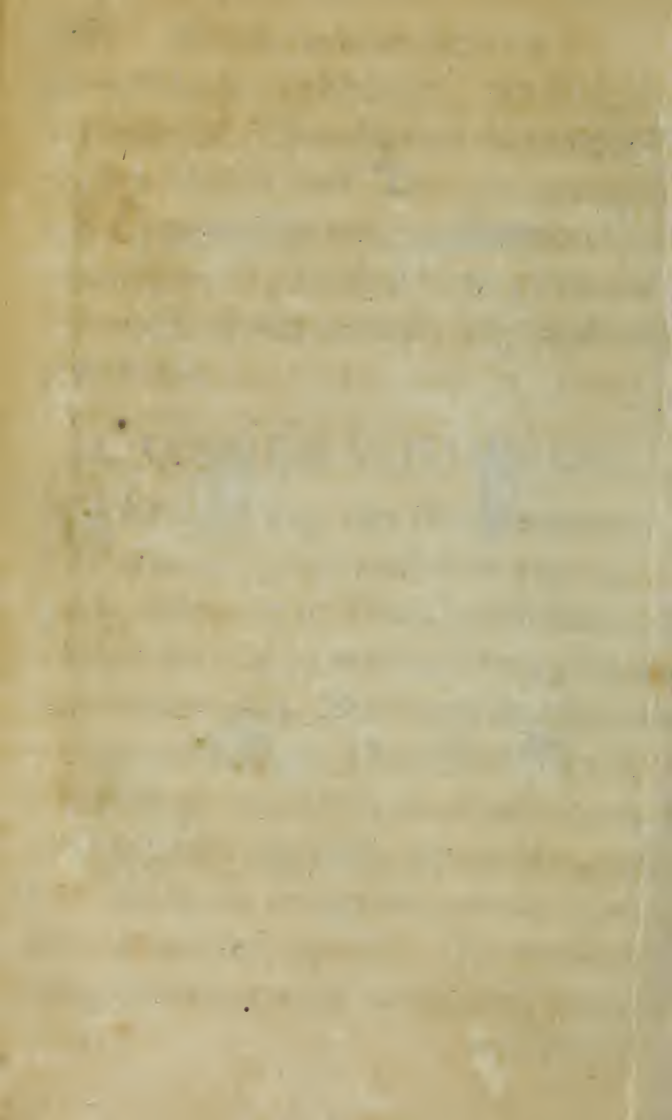
uit-geschoten hebbende, van koleur veranderde. Deze Sprink-haan hebb' ik, 14. dagen lank, met een geregte van Appelen, Peeren, en zuiker onderhouwden; dog alzoo dit zyn gewoonlijk voedzel niet en was, is hy eindlijk gestorven.

41. ONDER VINDINGE.

MEt deze slag van Rups-wormen zijn de Bond-werkkers zeer gequelt, alzoo zy in 't bond geen kleine fchaad' en doen; wes-halven gy haar den naam van *Bond-werkkers-verdriet* wel geven moogt. Deze hebb' ik tusschen de pluimen van een End-vogel, die op-gedroogt was, gevonden, en levende by de vettigheid, en de huid, die zy zuiver op-eten. Ik oordcel' ook, dat zy uyt de vettigheid haren oorsprong

41

oorsprong hebben ; alzoo zer by leven ; gelijk vele diertjens daar uit ontstaan , en bestaan , daar van zy gevoed worden , als de Natuur-kondige gevoelen : zy zijn rad , en geswind in 't kruipen ; zoo haast zy iet ontrent haar gewaar worden , gaan zy haar in aller yl onder de pluimen verbergen , zoo dat men ze nauwlijks vinden kan.

Dit is in deze Wormen aan-merkelyk , en wonderlyk , dat zy tien-maal van huid vernieuwen , eer zy haar ter her-vorminge begeven , telkens haar zuiverende , als zy haar huid uit-schieten , van hare vuiligheid. Deze is als een fijnen gedraaiden draad , en vast aan malkanderen , meer als een spanne lank , zy laat haar ook uit-rekken , zonder breken ; zoo tay is zy ; en onder deze vuiligheid schuilen zy.

Dezen

Dezen hebb' ik van den 2. van Braak-maand tot den 1. van Herftsmaand, etende bevonden : en, als hy nu van eten op-hield, onderging hy zyn veranderinge, in zoodanigen posture, als gy hem, op 't midden van de 41. plaate ziet. Op den 20. van Wijnmaand bragt hy een Beestjen voort, 't welk, als het eerst uit-quam, roodagtig-bruin van koleur was, daar na rood ; na der hand swart, en in 't midden uit den geelen wierd.

Deze kan men zoo lang', als men begeert, in 't leven houwden, als men haar een Banketjen van geperste Oker-noten geeft; maar ont-houwd men haar voedzel, zoo en leven zy maar 14. dagen. Zy zijn ook zeer vertzaagt, en vreezagtig : zoo haast zy iets voelen, of gewaar worden,

zoo weten zy haar te houwden, als of zy dood waren, ende dat uit vreeze van de dood, en van 't leven te verliezen, dat zy zeer lief hebben, gelijk zommige andere Rupzen, waar van voor henen, de dood zeer vreezen.

Maar waar uit ont-staat dit dog in deze Rupzen, en in vele andere, zal hier iemand in vallen, ende vragen mogen, dat zy de dood zoo vreezen; en het leven zoo lief hebben? Dit is een zaake die alle op-merkinge verdient; waar van de reden ook wel weerdig is onder-zogt te worden, zoo ten aan-zien van deze bloede-looze diertjens, als ten op-zigt van de menschen, die deze beestjens hier in, dat zy 't leven meest beminnen, en van de dood alder-meest vervaart zijn, op een tuit gelijken; daarom ben ik nu van

voor-nemen een weinig ter zijden van het spoor af te wijkken, en dit stuk met oorlof van de Vrienden Lezeren, wat breeder te verhandelen, by deze gelegenheid; niet na de verdienste van de zaak', want ik agte ze zoo weerdig, datmen der wel een Boukjen op zijn zelven van schrijven mogt, enzoo rijk, en rijk van stoffe dat men der ligtelijk een heel Bouk op zouwde kunnen maken, maar alleen tot een nut vermaak, en stigtinge der Lezeren. Ik verzekere haar, dat deze mijne buiten-trede, haar niet buiten rede dunken, en deze mijne uit-stappinge, voor haar een uyt-spanninghe van geeft, en niet min vermakelijk, als voor-deelig wezen zal; indien zy hier toe maar aandagt zullen toe-brengen; zoo dat zy haar geld, dat zy voor dit

Boukjen

Boukjen geven zullen, al gaven z'er een Pond Vlaams voor, niet en zullen beklagen, alleenlijk uit aan-merkinge van 't vermaak, en voor-deel, dat zy uit d' Andwoord op de voor-gestelde Vrage, halen zullen.

Dit zietmen dagelijks aan deze Rupzen, dat het leven haar aan-ge-naamst, ende lieft, en de dood by haar meest gevreeft en gehaat is. Zoo lieffelijk is het leven, en zoo hatelijk is de dood, zelfs by de Rupzen. Indien de nature de boomen, en het bosch met een tonge begaast hadde, zoo de planten in de aarde spreken, zoo de verstand-en-sprakelooze dieren alle, Taale voeren konden, zy zouwden hier uit eenen mond gaan spreken, en deze waarheid een-stem-melijk getuigenisze geven, dat zy niet

zoo on-geern, als haar leven, en verliezen, overmids haar leven alleen het beste, en het grootste goed is, dat zy hebben; en dat zy niet meer en vreezen als de dood; aan-gezien zy haar het grootste, ende schadelijkste quaad is. Zelfs ook de kleinste en geringste Vliegen, die ons linde lugt voor de oogen sweven, al-hoe-wel zy niet en kunnen spreken, geven dit met hare daden te kennen, dat het leven by de levende alder-liefst, en de dood alder-hatelijkst is. Zoo haast zy de minste beweginge gevoelen of gewaar worden, die haar verzeeren, ofte quetzen, of ter dood haar strekken mogt, zoo stellen zy haar vleugelen, en al wat by haar is, te werk, en reppen haar, om de dood t'ont-vliegen, gelijk de Rupzen, ende Wormen, om de dood

te ontloopen. Den Duivel, die *Beelzebub* in de Heilige Tale heet, van de Vliegen, als zijnde wel een Overste, maar van de Drek-vliegen, al-hoe-wel hy een *Leugenaar*, ja een *Vader der leugenis*, en uit zyn eigen spreekt, als hy leugen spreekt, overmids'er geen waarheid in hem en is; gelijk de mond de Goddelijke Waarheid van hem spreekt, *Job. viij. vers. 44.* heeft efter daar in de Vier-kante waarheid eens gezegt, dog niet uit hem zelve, *Job ij. vers. 4.* als hy de Heere deze Andwoord gaf: *Huid voor huid, en al wat iemand heeft, zal hy geven voor zyn leven, aan-wijzende, dat de mensche niet kostelijker, dan zijn leven, en heeft; zoo dat hy daar voor geern al, wat hy inde Weereld bezit, zal verwiszellen: 't leven is hem 't soetste, en 't aan-gen'aamste, de dood is hem*

hem't hatelijkste. Den Regel der Reden-konstige is boven alle weder-spraak', onweder-leggelyk ende en kan niet gewraakt worden by de gene, die dereden plaatze geven: *tegen-strijdende dingen hebben tegen-strijdende gevolgen.* Want, wie en ziet, en bevind dit niet, in alle strijdige dingen? dat het een aan het andere altijd de markt, ende maate zet; zulks dat, zoo het een gevreesst, en gehaat word, en te vreezen, en te haten is; het andere, in het tegen-deel, bemint, en begeert word, ook lief te hebben, en te begeeren is. Geen dingen nu en zijnder, die tegen malkanderen meer strijden, als het leven, en de dood: want zy staan lijn-regt, en strijden tegen den anderen; als den dag, en de nagt, het licht, ende duisternisze, den zegen der
 vlouk

vlouk, het goed, en het quaad, het vermaakelijke, en 't schadelijke, 't heil en 't verderf: het eene van deze neemt het ander weg, ja vernietigt het: is het leven niet een ont-beeringe des doods, en een vryheid van de zelfde? is de dood niet anders, als een verdervinge, ja een vernietinge van het leven? Wie kan dan aan de zekerheid van dit gevolg twijffelen? dat de dood zoo gehaat, en vermiyd word, ende zoo te haten, en te vlieden is, als het leven gelieft, en gezogt word; ende zoo ook te beminnen, en te zouken is. Zoo de Rupzen, en de Vliegen spreken konden, en indien gy haar dit ging vragen; zy zouwden het met haaren mond bewaarheden; maar zy geven 't nu met haar doen te kennen, dat zy niet beters, dan het

leven en hebben; en nergens nooder van berooft en worden; en niet meer dan de dood en vreezen. Ik zegge u dit dan, dat *Job*, in een ander gelegenheid, en op een ander onderwerp, tot zyne Vrienden eens zeide, *Job* xij. 7. — 10. *Waarlijk vraagt het dog de beesten, en elk een van die zal't u leeren, en het gevogelte des Hemels, dat zal't u te kennen geven; ook zullen't u de visschen der Zee vertellen. Want wie en weet uit alle deze niet, dat de hand des HEEREN dit doet? in wiens hand de Ziele is van al dat leeft, ende den geest van alle vleesch des menschen; ook van alle beesten. Hy is immers den God der Geesten alles vleeschs Num. xvj. v. 22. Hy heeft ook alle vleesch, dat hy geschapen, alle beesten, die hy 't leven gegeven heeft, eene begeerte, ende liefde tot het leven; en een haat,*

en

en af-keer van de dood, in-gedrukt, zoo dat zy niet ter weereld meer vreezen als de dood, en niets meer beminnen dan haar levens behoudenisze: want zy en hebben niet anders, dan het leven; dit is haar dierbaarst, en ook al dat zy bezitten. Hier in zijn deze Rupzen, en de beesten de menschen gelijk, ende die by-zonderlijk, die geen ander leven als dit tijdelijke, of geen vaste hope van een ander, en beter leven, en hebben; de welke *als de veulens der Wouwd-ezels geboren zijnde,* geen andere geboorte, als die van beneden is, deelagtig zijn. Deze staan hier neffens de beesten, in de plaatze van duizend getuigen: al konden 't hare tongen niet zeggen, hare daden zouwden 't met volle kelen uitschreeuwen, dat 'er haar niet zoo lief,

en kostelijk dan het leven, is; en niet zoo vreeslijk, en vervaarlijk als de dood; den *Konink der verschrikkinge*, gelijk *Bildad de Zuhiter* haar noemt, *Job* xviii. 14. Want worden zy eenig onraad gewaar, of hooren zy't gesnuyf der peerden van de vyand; zien z' hem met geweld van voet-knegten aan-komen; of zijn zy maar in vreeze van zijn aan-komste, zy gaan Alarm slaan, en nemen wapenen in de vuist, om haar te verdedigen, en haar leven te beschermen: al zijn zy Wederdoops gezind, en al laten zy haar voorstaan, dat het nu niet geoorlooft en is, krijg te voeren, zy en laten haar evenwel niet geern dood-slaan; maar zy keeren, en verweeren haar zoo lange, en zoo veel, als zy kunnen; of konnen zy niet keeren, en haar verweeren,

ren, zoo nemen zy de vlugt, als de vreezagtige krijgs-knegten, om haar leven der uit te dragen. Word de lugt fcherp en kouwd, in 'thertje van de Winter, zoo doen zy kleederen aan om haar te dekken, in den dag, en van de kouw te befchermen; en leggen 's nagts dobbel dekzel op 't lijf, om niet te verftijven. Zijn zy hongerig, zy zien na fpijze om, en den ftaf des broods, op dat zy leven zouden. Krijgen zy dorft, zoo zoukken zy drank: hebben zy geen voedzel, zy zouken 't daar het is, om haarte onderhouden; zy houwden 't voor een vafte ftok-regel, indien zy niet en aten, dat zy zouden moeten fterven. Over-valt haar een ziekte, zoo zenden zy om een Artz, of een geneesmiddel-bereider, om haar was 't mo-

gelijk van de dood te bevryden: kort om; al wat de menschen in dit leven hebben of krijgen kunnen, dat gebruiken zy al om het leven, ende voor het leven, tot haar wezen, ofte wel-wezen, ofte tot haar vermaak, of levens-noodruft. End' aan-gezien zy 't al aan-leggen watter by haar is, tot dienst, of behouwdenisze van het leven, zoo blijkt hier uit by on-wederspreeklijk gevolg, dat zy 't leven beter houwden, en weerdiger agten, dan al wat zy hebben, en dan al wat'er in de Weereld is. Zy en dwalen ook in haar oordeel niet; want daar en is niet beter op de weereld dan het leven. Ik spreke van aardsche, ende tijdelijke goederen; (want anderzins *is Gods goedertierentheid beter dan het leven,* als de man na Godsherte getuigt. *Plal.*

Ixiiij. 4.) Zijt gy begeerig om de Reden hier van te hooren, z' is gereed; overmids het al tot dienst van het leven strekt, en voor het leven is; zoo moet immers noodzakelijk het leven beter zijn; want is het einde niet altijd weerdiger, dan de middelen, tot het einde dienende? is den Heer niet altijd weerdiger, ende meer als de knegt die hem dient, in op-zigt dat hy dient?

Dit weten de menschen ook zoo wel, ja beter, als de beesten; daarom doen zy gemeenlijk zoo veel weer en moeite, als zy kunnen, om 't leven te behouwdan, en de dood t'ontgaan. Tot bewijs hier van zal het Voorbeeld van *Lodewijk* de xj. Konink van *Vrankrijk*, ons dienen kunnen: want hy was altijd zoo schrikelik vervaart

voor de dood, dat hy geduurende zijn gansche leven zijne Huys-genooten, ende Dienaars gelaste, dat, zoo zy hem in doods nood, of gevaar zagen, zy hem alleenlijk tot bekentenisze zijner zonden, en verzoeninge met God vermaanen zouwden, zonder eenig gewag van de dood te maken; want hy liet hem voor-staan, dat hy te swak van herten was, om zoo hard, en streng vonnis te kunnen hooren. De vreeze des doods was hy al zyn leven dienstbaar als een knecht zynen Heer onderworpen is; ja hy was van den naam van de dood vervaart. Noit mensche zocht met meerder vlijt, en zorgvuldigheid raad en bewaar-middelen tegen, ende van de dood; als deze Koning. Zijnen Genees-meester *Jakob Kokterius* gaf hy duizend kroonen

alle

alle maande, en binnen den tijd van vijf maanden, vier en vijftig duizend kroonen: 't mag zijn, dat het gouwde Fransche kroonen, of stukken van dier-gelijk gewigte waren. Hy schonk ook des Genees-meesters naaste vrienden vele hooge Ampten, en zyn Klein-zoon eenen Biskops Myter, en nogtans was dezen Arts uitermaten scherpende hard tegen hem, maar hy vreesde hem zoo, dat hy hem niet en dorst van hem weg jag en, gelijk hy veel-tijds zijne andere dienaaren wegzond. 'Want hy zeidd' hem gemeenlijk, " ik en twijffele niet, of gy zult " my ook eens uit-werpen, gelijk gy " alle d' andere gedaan hebt; maar ik " sweere u dit, met een heiligen, ende " dieren Eed, zoo gy dat doet, dat j'er " boven agt dagen daar na niet leven " zult.

“zult. Deze woorden verschrikten den Koning zoo, dat hy den Geneesmeester altijd, en allezinds vleide, en door smeeken, en groote giften, by hem hield. Daar woonde in Kalabrien een Heremijt, met name Robbert, een on-gelettert, dog een wijs, en voor-zigtig man, die van het twaalfste jaar, tot het dry-en-veertigste zynes ouwderdoms in een spelonke gewoont hadde : dezen liet hy door een van zyn Edeluy, in geselschap van den Prince van Tarenten, den zoon van den Koning van Napels, met verlof van den Pauws en den Prins van Kalabrien, tot hem haalen ; en eerde hem, als hy in Vrank-rijk gekomen was, niet min, dan of hy Pauws van Roomen geweest was : hy viel voor hem op zyn knyen, ootmoediglich

moediglijk biddende, dat hy hem het leven ver-lengen wilde. Dit dede hy alleen, uit vreeze des doods. Hy sloot hem zelve ook in een kasteel, met zeer nauwe wagt bezet, ende hy en liet niemand by hem komen, als zyn lijf-wagt, Dienaars, ende Amptenaars, welker dienst hy van nooden hadde, door een klein deurtjen, en niet voor den agt uren. In dit kasteel hielt hy een voor-hofjen, om der in te wandelen; maar hy quam'er nogtans zeer zelden in; al uit quaad agterdogt, dat hem iemand met vergift, of anderzins zouwde van kant helpen, zoo een schrik hadd'hy voor de dood. Ziet hier van, zoo 't u lust, *Philips van Kominés*, een van de twee Edelste schryvers van de zaken van Vrank-rijk in zyn 9. ende 10. bouk van Johan-

Johannes Sleidanus , uit het Fransch in't Latyn vertaalt. Zyt gy ook begeerig , om 't getuigenisze der Heidenen hier over te hooren ? hoort eens wat Seneca in zynen lxxxij. brief van een yder mensche zeyt ; *In een ygelijk is een liefde zijnes zelfs en een ingeplante wille om hem zelven te behouwen, ende te blijven , en een veragtinge der ont-bindinge.* Aristoteles , en andere noemden de dood het alder-schriklijkste van alle schrikkelijke dingen : daar voor houwen haar de weerldsche menschen ook : gelijk zy 't leven het kostelijkste van alle kostelijkste dingen agten : en niet zonder reden : want het slegtste , en geringste schepzel , dat 'er leeft is edelder , als het beste dink , dat leve-loos is , en niet meer , als een blood wezen heeft. Gelijk den
 leven-

levendige Adam veel uit-nemender was, als den onbezielden klomp aarde, daer hy uit gemaakt wierd; alzoo is't leven beter, als een enkel wezen, een levendigen hond is beter, als een doode leeuw. Zegt den Prediker kap. ix. 4. ende volg. Voor den genen, die vergeselschapt is by alle levendige, is'er hope: want de levendige weten, dat zy sterven zullen: maar de doode en weten niet met alle, zy en hebben ook geen loon meer, maar hare gedagtenisze is vergeten; ook is al-reeds hare liefde, ook haren haat, ook hare nydigheid vergaan, en zy en hebben geen deel meer in deze eeuw in alles, dat onder de zonne geschied. Gelijk het lighaam meer is, dan de kleedinge; zoo is ook het leven meer als het voedzel, als onzen Heere ons leert, Mat. vj. 25. Wie en weet ook niet dat het leven, en dat leven heeft,

heeft, in zig zelveen weerdiger ende beter is, dan al het gene, daar men de boter, 't brood, en de wijn omkoopt. 'T is wel waar, den gierigen vrek zal hier de gek mêêscheeren, en hem laten dunkken, dat men hem dit diets makende, dat het gene leeft, beter is als het leve-looze geld, wel zouwde mogen wijs maken, dat een hands vol vliegen, of een fluit-kôôle vol rupzen, of een arm vol jonge katten, beter, ende weerdiger waren, alseen tonne gouds, of een kiste vol geld; en dit zouwde by hem de meeste ketterije van de wereld zijn; maar hy en denkt niet, dat hy met al zijn geld, al was hy zoorijk als Cræsus, of Crassus, zijn leven, als 't ver-waarlooft is, niet en kan weder-kopen; en als hy op 't gypen eens liggen, of

op

op de laatste sporte van de ladder zynes levens staan zal, het zelve niet een oogen-blik verlengen ; ja ook dat hy niet een levendige rupze, of vlieg maken kan, al teldd' hy al zyn kisten uit, ende zyn burfzen plat. Zouwd' hy ook niet een zeer devoot Martelaar des duivels zijn, die zijn leven minder, als zijn geld beminde? De Boots-gezellen, die met Jonas ende Paulus voeren, en de Koopluiden, die de Zee alle dage bouwen, verliezen't lieveral dat zy hebben, als haar leven, en worpen't geern over boort met haar eigen handen, om haar leven te behouwden, endet' huis te brengen. Onzen Zaligmaker stelt by *Lukas kap. ix. v. 26.* eene vrage voor, die aan-merkkens-weerdig is, voor alleley slag van menschen, maar by-zonderlijk

derlijk voor de geld-zugtige, en d'eergierige, welke vrage zoo zy wel ter herten namen, zy zouwden in aller yl van die gouwdsche geel-zugt, en elendige staat, zugt genezen zyn. *Wat baat het een mensche, die de geheele wereld zouwde winnen, en hem zelven verliezen, of schade zijnes zelfs lijden?* Zoo vraag' ik u ook, wat voor-deelligt'er voor u in dat gy als den Grooter Alexander, of den Keizer Augustus een Heer zijt van degantsche wereld, zoo gy in een uir, ja in een oogen-blik (want meer tijd en hebt je niet van doen om te sterven) met een snik, uw' ziele, leven, ende lijf verliest; en dan zoo weinig profijt van al de wereld hebben kond, als den rijkken wrekken Braszaart van al zijn rijkdom in de helle hadde? wat kan u al uw' geld, ende goed baten

ten , als gy in een ommezien zoo arm, als *Job* , of *Irus* , en zoo kaal als een Rat, of een geplukte Vogel word, zoo dat gy geern uwen staat met dien van een Bedelaar zouwd verwifzelen? zilver, en gouwd, land, en zand, geld, en goed, eer', en staat, blijven hier, op de Weerld , en gy gaat van hier uit de Weerld, zoo haast gy u leven uit-blaaft. Zoo moet dan immers het leven beter , en kostelijker zijn, dan al het goed des Weerlds. De dood daar-en-tegen is vreeslijk , ende pijnlijk : is 't niet drouvig , en bitter voor een mensche , dat hy scheiden moet van zijn lieve vrienden, wijf, en kinderen, zijn aan-genaam en zoet gezelschap, dat hem zoo weerd was als zyn regter-oog, en als zyn eigen Ziele ? Als *Jonathan* gestorven

was, zoo was *David* daar over zoo bedrouft, dat hy qualijk te stillen was. Den Eerts-Vader *Jakob* treurd' ook bitterlijk ende lange over 't gemeind verlies van zynen Zoon *Jozef*; van droufheid scheurd' hy zyne kleedren, en leidde eenen zak om zyne lendenen; hy weigerdd' hem te laten troosten, niet tegen-stande, zy de hope hadden, die weder te zien in het ander leven, in d' op-standinge ten jongsten dage. Is het dan vreemd, dat de Heidenen, en Weerlds-gezinde menschen, die of d' op-standinge niet en gelooven, of daar van niet goeds en verwagten, bedrouft zijn, als zy de dood zien ofte hooren? Zoo verstond het den Hoog-verligten *Paulus*, dat de Heidenen, die geen hoop' en hebben van de zalige weder op-standinge

dinge uit den dooden, groote reden hebben, om over de dood van hare vrienden zeer bedrouft te zijn, en over-zulks ook voor haar eigen dood te schrikken: Over-mids zy zonder hope van de zalige weder-op-standinge in de Weereld leven, 1 *Theſz.* iij. 13. Over-legt ook eens, of het niet drouvig, ende moeyelijk voor een menſche wezen moet, die al zyn leven lang gefchraapt, en geraapt, gewaakt, en gebraakt, gekroopen en gelooopen, geflaaft en gedraaft heeft, om een deel geld en goed by een te krijgen, en die nu al een goe ſtuyver te boven heeft geleit, en een grooten hoop by een gefchravelt, zoo dat zyn middelen hand over hand beginnen aan te winnen, en hy van voor-nemen is, om deze en die landeryen, ſchoone

groene dekens, daar een dief over mag loopen, maar die hy efter niet en kan weg-dragen, deze huizen, en die hoven der aan te koopen, en te knoopen, die ook zoo veel geld al-reede op het Land heeft, dat hy den jaarlijkschen Interest, in een reis, niet t' huys dragen kan; die daar-en-boven nog aan deze en die schepen reed, daar hy zulke in-komsten, ende voordeelen van verwacht, dat'er hier en daar Vijftig ten Honderden, ja een heel çentjen over-schiet; zoo dat hy zyn kinderen rijkelyk kan uit-hylliken en treffelyk uit-zetten, dat yder een zegt, wel dat en hadd'ik van die man niet gedagt, of verwacht; oordeelt eens, of dat niet pijnlijk en is, dat zoo een schat-ryk man op eenen nagt, in een uur, van al die schoone schatten scheiden

scheiden moet, on-wetende, hoe zijn Erf-genamen na zijn dood daar mede zullen leven, en om-springen? Is 't wel te verwonderen, dat zoo een man om de dood niet denken, en van de dood niet hooren mag? dewijl het hem zoo zuur, en zoo bitter valt, van al dat schoone geld te scheiden? hy en is 'er al lacchende niet aan-gekomen, en daarom en kan hy der niet vrolijk af-scheiden; 't heeft hem menige nacht-rust, zoo veel brakens, en wakens gekost, eer hy 't zoo verre kreeg, en daarom kan hy 't al t'effens niet dan zeer beswaarlijk verlaten; was 't een Bankeroet van een duizend guldens; was 'er een dief met een zak of een pak geld weg-gelopen, dat was nog om over te komen, men zouwd 't zien te verwinnen;

maar nu de man zelve gestolen word, en d'aarde met het lighaam, en mischien, de Helle met de Ziele door gaat, daar en is immers geen raad toe om over te komen. Daar-en-boven, is 't niet spijtig, ende schriklijk om te denken? wanneereen man, na veel kruyens, ende kuipens, na veel loopens, en dravens, hem zelve op het rood kussen gebragt, en in een Ampt met geweld in-gedrongen heeft; en als hy in de grabbelinge van 't geld komt, met d'aan-zienlijkste van het Land verkeert, by de groote geëert, en geagt word, te peerd, of in een karofze rijd, *Myn Heer* voor, en *Myn Heer* agter gegroet word, en nu de schoonste gelegenheid van de Weereld hem toe-lagt, om zyn kinderen rijk te maken, en tot staat te brengen; dat de drouvige

drouwige dood hem op zyn on-voor-
 zienfte weg komt slepen, al zyn spil-
 len in d' affchen wend, al zijn hooge
 gedagten weg-blaaft, en als rook doet
 verdwijnen, zoo dat hy van al zijn
 Rekeninge niet meer over en houdt,
 als een ootjen in 't cijffer? is dit niet
 drouwig dat, daar hy een yegelijk wist
 goeden raad te geven, en met raad en
 daad uit fwarigheid te redden, hy te-
 gen-woordig geen raad tegen de dood
 en weet, en om zyn vrouw, en kinde-
 ren te troosten, die haar nakende ver-
 lies beklagende, zyn Ledekant om-
 çingelen, ziende dat met hem hare
 hope fterven zal? Is het niet fpijtig,
 dat hy, die zoo hoog was op-gehyft,
 nu zoo leeg, en in het graf, dalen
 moet? daar hy in zyn fulp, in zyn zij-
 de, en in zyn gouwd ging, zoo dat

yder een voor hem stuipte, en de knyen boog, gelijk eertijds voor *Haman*, van welkers on-deugd hy als algemeen erf-genaam is, dat hy 't ook nu word van zyn ongeluk, is't niet schandelijk, 't is even schadelijk? is't niet jammer, dat nu al zijn kostelijke klederen, op een arm dood-kleed, ende stroo-wis uit-komen, en al zyn huizen eindigen in een dood-kist van 6. of 7. voeten? Hoe zouwd't hem gespeten hebben, had men hem van boven nêêr gebonst, en laten liggen spartelen, en worstelen met de wan-hope van her-steltenisze, ende zyn kuszent' huys gezonden? en wat is't nu beter? niet een hair, nu de dood maakt, dat hy zijnen stinkenden azem uitblaast, ende zyn Ziele misschien in d' helle spuigt? Daar zyne gunstelingen

zoo eerbiedig tegen hem waren , als *Zem*, en *Jafet* tegen haren *Vader Noah*, en zyn ſchande bedekten, zo dat zy aller-wegen zyn eer op-hielden, en hem voor-ſpraken, en waar zy een van zyn Wolfs-klauwen wat zagen uyt-kijken , daar een fluweele lap over hingen ; gaan zy hem nu in de Kerkke onder de voeten treden , en zonder ſchroom over 't lijf loopen. Wat is het nu ? hy word van haar verſtooten, en van al zyn heerlijkheid berooft, min nog meer , dan of hy met *Nebukadnezar* in een beeft verandert was, ja nog erger : want men liet *Nebukadnezar* nog op de aarde ; maar deze word'er in geſteken , zyn lighaam word een ſpijze voor de wormen, en zyn Ziel miſſchien een aas voor d'helfche grijp-vogels. Ey, doet hier dit nog by: is dit

dit niet yfzelijk, dat een menfche, die nauwelijks in zyn leven van eenige fwarigheid en wifte, altijd goeds moeds, en vrolijk was, hem zelven voede, als op eenen feest-dag, zynen Hemel op der aarden hadde, zoo hy meende, en door de Weerld niet kroop als d' arme, nogte ging als die middelbare rijkdom hebben, maar rolde, en wentelde, als de Rijkfte fokkers; nu van al zyn Spits-broers, en van al zyn vermaak fcheiden moet? Daar hy gewent was hier en daar genood te worden, dat hy nu te bedde word geworpen, en daar moet blijven liggen; zoo dat hy niet gaan, nog ftaan, nog niet meer by 't gezelfchap komen kan, maar haaft met de voeten voor-uit weg-gedragen, en in de fwar-te aarde gelegd zal worden; en zijn

Ziele

Ziele misschien op 't swarte peerd zal moeten rijden? Dit quelt en smert het herte van den Weerldling, welkers God zijnen buik is en dieniet dan aard-sche dingen bedenkt, aldermeest, dat hy van zyn vrienden, vrouw, en kinderen, van zyn goed, eer, en staat, van zyn vermaak, en geneugte scheiden moet; is dit zoo pijnlijk voor dezen mensche, hoe pijnlijk moet't dan voor zyn Ziel en lighaam zijn, die twee alder-weerdsste, en alder-naaste vrienden, die nauwer aan een verknogt zijn als vrienden, ja als man en wijf, malkanderen verlaten, en buiten alle hope van oit meer t' zamen vrolijk te zullen zijn, van een gescheurt moeten worden? Is dit in dezen mensche te verwonderen, dat hy alle weer doet, die hy kan doen, om de dood, en dit

al,

al, af te keeren zoo lang als hy kan? want, wat is dog een mensch als hy dood is, men legthem terstond af, van 't bedd' op het stroo, van 't stroo in de kiste, dan laten hem zyne naeste, en beste vrienden ten grave brengen, zy en hebben geenen lust meer om by hem te blijven, of om hem by haar te houwen; ja z'en hebben geen vermaak meer, als z' hem zien. Het vrolijk, en voor-spoedig leven van de god-loozen, als het af-gelegt word, vergelijkt *Job*, by een keerfze ofte lampe, welk' uit-gebluscht word, zeggende, *kap. xxj. 17. Hoe dikwils geschied het, dat de lampe der godloozen word uit-gebluscht?* ende dat zeer bequaam, en aardig: want, gelijk de lamp of de keerfze, zoo lang als zy brand, en ligt, den mensche aan-genaam is; elk ziet

ze geern, elk is 'er geern by ; maar als zy uit-gaat, of uit-gebluscht word, zoo geeft zy eenen stinkkenden rook-damp van haar, die niemand en be-haagt ; zoo staat het ook met de wel-varende vrolijke weerldlingen , zoo lang, als de lamp , of de keerfze van haar leven brand , ende ligt geeft, zoo lang' als zy zingen, en springen, drink-ken en klinkken , teeren en smeeren, domineren en quinkeleren , zoo heb-ben zy veel kelder-en-tafel-vrienden, die zeer geern by haar zijn ; ende ge-lijk de Heere Christus zeidde , dat *de Aarenden by het doode lighaam vergaderen*, zoo vergaderen deze graag, en geern, niet by zyn dood lighaam, maar by de doode lighamen van syn Ossen , en Schapen , Runderen , ende Kalveren , Hoenderen , en Kapoenen , Snippen,
en

en Patryzen, Hazen en Konynen, als zy wel gebraden zijn: maar als hy hem daar op met haar lang' genough vrolijk gemaakt, ende die met goed druiven-bloed wel bedropen, en begoten heeft; dan komt het nare schim des doods, en blaast de keerfze zynes levens uit; daar ligt hy dan en stinkt, en en laat voor zijn Spits-broêrs niet na als een leeliken reuk ende rook, daar zy alle van een af-keer hebben: en, daar zy te voren rontom aan zijn tafel zaten, als de Krayen opeen doode Koe, of Raven opeen dood Peerd, die dadelijk opstuiven, als 'er na haar geschoten word, zoo vliegen deze ook heen, als de dood hare pijlen schiet, en haren vriend ter neder velt. Zoo is dan de dood een verslindend beest; en daarom zijn de menschen
daar

daar zoo voor bevreest, als voor een Luipaard, die op den weg loert, voor een fellen Beer, ende een ouwde Leeuw, het wild gedierte des velds verscheurende: deze houwt haar met vreeze gevangen onder flavernye.

Zy zoukken ook altijd, en zoo lang als zy leven alle hulpe, om haar te ontwijken of te ontloopen, gelijk de Rupzen, om de dood t'ont-kruipen, en de vliegen, om de zelve t'ont-vliegen: hare spyz' en drank, hare kleedinge, hanteringe, neeringe, de genees-middelen, en alle diergelijke dingen, zetten zy als zoldaten, en zentinen immers daar tegen gestadig op de wagt; maar ogh armen! zy roeyen al tegen wind, en ty, zy loopen met het hoofd tegen de muur, en daar zy tragten de dood te ont-loopen,

pen, daar loopen z'er hol over bol in, als den rollenden bol van haar leven ten eind' is, en vallen haar in de kaken. De weerldsche mest-verkkens, zoukken haar zelve, als hard tegen de dood te maken, gelijk *Zauls* maliën-kolder, of geogde krijgs-rok hem op-hielt, dat zijn spiefze in zijn lijf niet en konde in drukken; of gelijk zommige Toovenaars de luiden wijs maken, dat zy iemands lighaam door belezen, en besweeren, tegen steken, en schoten konnen harden; die zy daarom *gehard* noemen: alzo gaan der vele ook te werk, als of zy tegen de dood steek-vry, en schoot-vry waren, en een verbond met de dood, een voorzigtig verdrag met het graf, ende haareen *Ajax*-schild tegen beide hadden; luiden van *Zardana-*
paals

paals geflagte, School-kinderen ofte mede-makkers van den rijken brafzer, die hem *kleedde met purpur, en zeer fijn lijn-waat, en alle dage vrolijk en pragtig leefde*, Luk. xvi. 19. tot dat zijn lighaam in het graf, en zijn Ziel' in d' helle van de dood gedragen wierd. Vele die den naam van Christenen dragen, hoewel zy dien niet weerdig zijn, hebben dit oock wel voor een gewoonte, dat zy de nare gedagtenisze des doods, als zy zomtijts schie-lijk haar gemoed te gemoet komt, arbeiden door 't een of 't ander middel van haer weg te drijven, ofte te verdooven, als met zuipen, en swelgen, brafzen en kis-kafzen, kodden, en gabberen, met wulpsheid en ontugt, of eenig' andere woefte, en weerld-sche brood-dronkkenheid; en hier-

om al, om dat zy op de dood niet denken mogen : Dat zijn zy, die met eenen wakkeren roes, gelijk zy zeggen, den rouw van het herte spoelen, of den boozen droes, en den dag des doods verre uit haar zin zetten. Dat zijn zy, die *Zaul* gelijk zijn, en als de gedagtenisze des doods haar verschrikt, met deuntjens te singen, en met spel, en tijd-verdrijf haren geest vermaken. Als een booze geest van den HEERE *Zaul* eerst verschrikte, zoo liet hy, op den raad zijner knechten, die voor zijn aan-gezigte stonden, eenen man zoukken die op d'harpe spelen konde, op dat hy, als de booze geest op hem was, met zijn hand spelen, en 't beter met hem worden zoudwde. Door dit middel kreeg hy ook verademinge, want als *David*

voor hem speelde , week de booze geest van hem ; gelijk gy dat lezen kond , 1 *Zam.* xvi. vers. 14. — 23. Zulke menschen zijnder ook nu onder de naam-Christenen , die om van de gedagte des doods niet verschrikt te werden ; of om , als zy haar nu verbaast , en ont-zet , verligt , en wat gerust gestelt te worden , tot snaren-spel en gezangen haren toe-vlugt nemen ; maar zy doen , gelijk de plumpe Wonden-heelders , die op een been , dat uit het lid is , of een groot geswel , eene pijn-stillende , en verzagtede plaaster leggen , en niet eens bekommert en zijn , hoe zy 't been wêêr in het lid zetten , of 't geswel rijpen mogen ; of die het zeer van buiten met een plaaster bedekken , en laten 't in den grond , en in de wortel verrotten ;

of gelijk de Broddelaars van Meesters, op opene wonden, een plaaster plakken, om de lippen van het vel aan een te trekken, zonder de wonde van binnen te zuiveren. Men vind'er nog zulke, dewelke die *geruste, te Zion*, en die *zekere, op den berg van Zamaría*, slagten; welkers handelingen ons de Heilige vóor-zegger *Amos* na het leven af-maalt, *kap. vi. vers. 1. 3.*

— 6. die den boozen dag verre stellen, die daar liggen op *Elpen-beenen bed-steden*, en *weeldig zijn op hare koetzen*, en eten de lammeren van de kudde, en de kalveren uit het midden van het mest-stal, die op't geklank der luite quinkeleren, en bedencken haar zelven werk-tuigen van *Muzyke*, die *wijn uyt schalen drinkken*, en haar zalven met de voor-treffelijkste oly; maar en bekommen haer niet met hare arme ziele, ja zy en begin-

beginnen niet aen hare dood te denken, dan als de klinkk' op den duim, en gereed is, om de deure van haar leven, en de twee vensters van de strate vast toe te sluiten, of als de keerfz' in de pijp brand, en het klamme sweet haar uit-breekt; of als de dood op de bed-spond' of haar op de lippen zit, zoo dat zy nauwlijks bequaem zijn, om haren uitersten wille, aan-nopen-de hare tijdelijke goederen; te verklaren, veel min, eens met ernst op hare Ziele agt te nemen; eene zorgelooze on-agtzaamheid in zoo grooten, en hoogwigtige zake, voor haar in der eeuwigheid onverandwoordlijk! Vele zijn de Gadarenen gelijk, die met hare swijnen meer bekommert zijn, als met hare Ziele, dien de Ziele maar gegeven schijnt, in de plaatze van

zouwt, om het lighaam van verrottinge te bewaren; die meer bezorgt zijn voor haar tijdelijk Vee dat zy bezitten, als zy over 't eeuwige wee, dat zy te vreezen, en zekerlijk te verwagten hebben, haar bekommeren: haar koeyen, peerden, schapen, ende vogelen; ja katten en honden geven zy spyz' en drank te zijnder tijd; zijn zy ziek, zy tragten ze te genezen; steken zy de moord, zy zijn'er over bedrouft; als de kinderen, over 't verlies van een Muschje; maer hare kostelijke Ziele laten zy verloren gaen; zy zien niet om voor haar, na de spyz' en drank, die tot in het eeuwige leven blijft, dan als zy op haar verhuizen staat; zy en tragten zy niet te genezen, dan wanneer der geen zalf aan te strijcken is; en zy en zijn over 't verlies

lies van hare Ziele niet bedrouft, voor al eer z' haar in de helle vinden. Valt haar onder-en-tusschen de gedagte, dat zy sterven moeten, zomtjids schie-lijk in, zoo gaan zy haare swaar-hoofdigheid met eenig weerldsch ver-maak verdooven, of in wijn versmoo-ren, uit schrik voor de dood, om niet elendig voor den tijd te zijn : zoo doende krijgen z' ook wel eene klei-ne verligtinge, gelijk dood-krankke voor haar dood; maar die haar gantsch zeer qualijk zal bekomen, en zeer zuur op-breken, hier en hier-na-maals. Andere onder de Naam-dragende Christenen zijn zoo godloos niet, maar wat schappelijkker : want zy verfoeyen der voor-genoemder han-delingen, als godloos, hoe-wel zy maar een weinigje beter zijn; zoo z'

haar hand eens in haar boezem staken, zy en zouwden niet veel beter gasten in d' herberg van haar herte vinden; doch efter en willen zy deze schuld niet dragen, en den naam niet hebben, dat zy schrikken voor de dood, maar zy roupen in het tegendeel vol-mondig uit, dat zy wenschen, en verlangen na de dood, en zy zeggen, en her-zeggen dat zoo menigmaal, dat zy 't haar laten dunkken, dat het waar is. Deze slagten dien leugen-stoffeerder, dewelke voor-gaf, zoo te kunnen liegen, dat hy zelfs meende dat hy de waarheid zeide, als hy boomen uit de aarde loog, want eerst, zaid hy, verzierc ik een leugen, en daar na ga ik die, zoo menigmaal en zoo lang verhalen, dat ik eindeling vergeten hebbe, dat ik, 't geen' ik vertelle,

telle, uit mijn kasket gesmeed, ende zelfs verdigt hebbe. Zoo laten hare deze voor-staan, door, en uit haar eigen, ende dikwis zeggen, dat zy voor de dood niet vervaart en zijn; en't is haar vergeten, dat zy dat uit haar poot gezogen, en zelve verziert hebben, en vertellen 't altijd voort, en voort, zonder dat zy daar toe de minste grond van waarheid, ende zekerheid hebben: spreekt men tegen haar van de dood, en vraagt men haar, of zy wel genegen zijn van hier te scheiden; ô! zeggen zy, ik ben bereid, als't God zoo belieft: veilt men haar den hemel op, zy roupen terstond *Mijn*; (als de Visch-Koopers den Visch mijnen,) zonder eens te denken, wat den prijs is, en dat hy niet te koopen, noch te bekomen is, als met een op-regt geloove,

loove, een verflagen geest, en een be-
 keerde Ziele : zy en hebben niet een
 hair op haar hoofd, dat daar eens op
 denkt : zy hebben gehoord, dat men
 om niet geregtveerdigt, en uit genade
 zalig wort, en dat het eeuwige leven
 een geschenk Gods is, en daar op
 beelden zy haar in, dat zy met kouf-
 zen en schoenen in den hemel loopen,
 en de zaligheid met het spreken van
 't vijf-woordig gebed van den Tolle-
 naar, *God zyt my zondaar genadig, ver-
 krijgen zullen. Zoberen troost, verloren
 is mijn geld*, zegt het Spreek-woord ;
 zoo zegg' ik tot deze ook, zoberen
 troost, verloren zal uw' hope zijn :
 want dezen haren troost, en hope is
 niet anders als een droom, die ver-
 gaat en in rook verdwijnt, wanneer
 zy van haren slaap ont-waken, en op-
 staan :

staan : want , gelijk wanneer een hongere droomt , ende ziet , hy eet , maar als hy ontwaakt , zoo is zijne ziele ledig ; of gelijk wanneer een dorstige droomt , ende ziet hy drinkt , maar als hy ontwaakt , ziet , zoo is hy nog mat , en zijn ziele is begeerig : gelijk Gods Tolk *Jezaïas* spreekt , hoe-wel in een ander geval , *kap. xxix. vers. 8.* Zoo is't met deze menschen ook gelegen ; zy lezen in den *Bibel* , al-hoe-wel z'er in kijken , als een peerd in een *Schildery* , want zy zijn gelijk een peerd , gelijk een *muil-ezel* , welk' geen verstand en heeft : als de *Harp-slager Israels* spreekt , *Psal. xxxii. 9.* zy gaan by hoy , en by gras te kerkke , daar hooren zy de troostelijke beloften des *Euangeliums* , en daar op gaan zy op beide ooren , gerust , en zonder zorge in de zonde slapen , droomende , dat zy regt tot

tot den Hemel hebben , en dat onsen Zaligmaker Christus , en alle zijne weldaden , die hy de uyt-verkorene, door zijne dood en opstandinge, weerdighlijk verworven heeft , ende toe eigent, haar toe-komen. Daar op zijn zy gerust na hare meininge , als Job spreekt, kap. vii. 5. gelijk de geruste te Zion, en de zekere op den berg van Zamaria; daar den Voor-zegger Amos van gewaagt, kap. vi. 1. Zy maken haar rijk, daar zy arm zijn, gelijk de gene , die hem in-beelde dat hy Keyzer was, en alle dage in een geslote kamer, op een hooge stoel ging zitten, en hem hield als of hy Gezanten gehoor en haar afscheid gaf, of gelijk een ander, die hem liet voorstaan, dat al de Schepen, die aan quamen , en af-voeren , zijne waren: zoo laten deze haar voorstaan, dat

dat het alles hare is, tot Christus ende zijnen Hemel toe. Zy zeggen met de Laodicenzen; *Ik ben rijk, ende verrijkt geworden, end' en hebbe geens dings gebrek, en zyen weten niet, dat zy zyn elendig, ende jammerlik, ende arm, ende blind, ende naakt*, Openb. iii. 17. Met *Bileam*, noemen zy God haren God, *Num.* kap. xxii. vers. 18. Gelijk *Juda*, de trouwlooze Zuster Israels, die boofheden sprak, en dede, en d'overhand nam; zoo roupen zy tot God, *Myn Vader gy zyt de Leids-man myner jeugd*, *Jer.* kap. iii. vers. 4, 5. In desen droom, en inbeeldinge leven zy, ja zy sterven der ook wel in: want *hy sterft in de kragt zynner volkomentheid daar hy gantsch zeker ende gerust was*, *Job* xxi. vers. 23. Gelijk de dwaze maagden zeggen zy, *xxv. 11. Heere, Heere, doet open.* Gelijk
of

of iemand in een wijn-kelder van een goed stuk wijns wat veel geprouft, en hertig gedronkken hebbende, daar op t' huis ging liggen slapen, en droomde, dat hem al die wijn toe-behoorde: zoo is 't met deze mede, zy worden van d' opperste Wijsheid, die haar Veegeflagt, haren wijn gemengt, en ook hare tafel toe-gerigt heeft, door hare uit-gesondene Dienst-maagden op de tuinen der hoogten van de Stad genoodigt, om te komen eten van haar brood, en te drinkken van haren wijn, die zy gemengt heeft, *Spr. xi. 1. — 5.* en zy die het brood, en den wijn maar geprouft en hebben, als de Koks de spyzen en de Wijn-prouvers den wijn prouven, ende de zelve niet gekogt en hebben, beelden droomend' haar in, dat het brood des levens,

vens,

vens, en den wijn der genade hare zijn, en dat zy dat brood gegeten, en die wijn gedronkken hebben : maar als zy, of ten dage van haar byzonder, of ten jongsten dage van 't al-gemeen Oordeel, uit haren droom ont-waakt zullen zijn ; dan zullen zy haar jammerlijk, en al te laate bedrogen vinden. En ik vreeze, zoo de Leeraren, eene nette soort-meldinge, ende rolle hadden van alle hare toe-hoorders, ende van haren staat, en hoedanigheden, dat 'er een zeer groot getal op deze rye zouwden staan : want den grootsten hoop der menschen kinderen zijn bevreeft, en schrikken voor de dood, zoo wel, ja meer, als de verstandelooze dieren, Rupzen, Wormen, Vliegen, en andere ; Dunkt u dit wonder ? bedenkt, dat de verstande-

standelooze door een natuurlijk ingeven voor de dood verveert zijn; en de menschen, met verstand boven de reden begaaft, kragtiger, en meer redenen hebben, ende zien, om de dood te vreezen, als de beesten hebben, ende kunnen zien. Al spreecken deze menschen zoo bouwt, als of zy de dood zelve verschrikken en een bang' herte aan-jagen wilden, zeggende, dat zy na de dood verlangen ende wenschen; ende al volgen zy 't spreekwoord, Stouwt gesproken is half gewonnen; haar latende voor-staan, dat zy met stijf te blazen haren mond niet en zullen verbranden; *Eilaas!* zy dragen alle een herte, dat voor de dood zeer ang, en bang is, zelve in haren boezem: en by aldien zy haar diep, en zelfs-bedriegelijk herte, ende
de

standelooze door een natuurlijk in-
geven voor de dood verveert zijn; er
de menschen, met verstand boven de
reden begaaft, kragtiger, en meer re-
denen hebben, ende zien, om de dood
te vreezen, als de beesten hebben, en-
de kunnen zien. Al spreecken deze
menschen zoo bouwt, als of zy de
dood zelve verschrikken en een bang'
herte aan-jagen wilden, zeggende, dat
zy na de dood verlangen ende wen-
schen; ende al volgen zy 't spreek-
woord, Stouwt gesproken is half ge-
wonnen; haar latende voor-staan,
dat zy met stijf te blazen haren mond
niet en zullen verbranden; *Eilaas!* zy
dragen alle een herte, dat voor de
dood zeer ang, en bang is, zelve in ha-
ren boezem: en by aldien zy haar
diep, en zelfs-bedriegelijk herte, ende
de

de diepten, ende gedagten des Zatans wel, en ter dege kenden, zy en zouwden de vlagge zoo breed, en zoo veel zeils niet voeren, maar wel een reefjen oft twee in-binden; 't is wel waar, daar zijnder veel, welkers mond niet anders zeggen en derft, dan dat haar herte, als met uit-gestrekten, en uit-gerekten halze, altijd na de dood uit-ziet; maar moest deze om-vraag' eens met besloten stemmen om-gaan, of de dood komen, of noit komen zouwde; verre de meeste zouwden op haar agter-blijven stemmen. Dit zag den schranderen quak-verzierder *Æsopus*, toonende, dat een yder, tot den elendigsten, en armsten bedelaar toe, voor de dood verveert is, met de Klugt van den Ouwden man, die met een lastig pak geladen en zeer vermoeid

p

zijnde,

zijnde, luids-keels om de dood riep ; maar de dood gekomen zijnde , en hem vragende , waarom dat hy haar geropen hadde, en wat hy begeerde, zeidd' hy , dat z' hem zyn pak af-nemen, en daar mee' door-gaan zouw. Zoo zouwden ook de meeste menigte, zoo zy't ſchim des doods zagen in zyn holle kaken , en tot haar komende, om haar weg te nemen, bidden, dat het niet met haar, maar met de laften , die haar drukten, hêenging.

Maar ik hebbe, Vrienden Lezeren, veel-light uw' Aan-dagt wat te lang' mis-bruikt, en u te verre buiten uwe ver-wagtinge van den weg af-geleid. Ik ben van Land al vry wat diep in Zee gezeilt, voor wind en ty , en ik hebbe u mêt gevoert ; dog, zoo ik ver-trouw,

trouw, niet tegen uwen dank, of met uw' on-genoegen; alzoo de stoffe, waar in ik u, en my hebb' in-gelaten, niet min nut en betragting-weerdig, als die van Rupzen vermakelijk, en aan-merkens weerdig is. 't Is nu dan hoog tijd, dat ik van de menschen, tot welk' ik van de Rupzen ben uit-ge-stapt, tot de Rupzen, en tot het gene ik van haar onder-vonden hebbe, weder keere, en dit hoofd-stuk besluite met een andere *Onder-vindinge*.

IK hadde nog een van deze slag van Rups-wormen, van een gedaante, en koleur met de voorige, die gy, op 't midden van de Plaat, hebt uit-ge-beeld. Deze onder-ging hare ver-anderinge op den 3^{en} van Herffts-maand, in de zelve gestaltenisze, als

p 2 d'andere,

d'andere, en bleef daer in tot den 22^{en} van den volgenden Wijn-maand, als wanneer der uit hem twee beestjens voort quamen, een manneken uit zyn regter-, en een wijfjen uit zyn slinkerzijde. Maar waar aan, zal iemand vragen, kond gy het manneken van het wijfjen onder-scheiden? Dien dient tot antwoord, dat beide deze beestjens, na dat zy een vieren-deel uurs, uit den dop geweest waren, met den anderen gingen speelen, en haar alzoo aan d' ooge vertoonden, wat zy waren, en wie van twee het manneken, en wie 't wijfjen was: dog het manneken was langer en smalder dan het wijfjen, en 't wijfjen daaren-tegen breeder ende ronder. Nu alzoo my dagt, dat beide deze beestjens, met den anderen gepaart, wel te gader

d'andere, en bleef daer in tot den 22^{en} van den volgenden Wijn-maand, al wanneer der uit hem twee beestjer voort quamen, een manneken uit zy regter-, en een wijfjen uit zyn linker zijde. Maar waar aan, zal iemand vragen, kond gy het manneken van het wijfjen onder-scheiden? Die dient tot antwoord, dat beide dez beestjens, na dat zy een vieren-dee uurs, uit den dop geweest waren met den anderen gingen speelen, en haar alzo aan d'ooge vertoonden wat zy waren, en wie van twee het manneken, en wie 't wijfjen was: do het manneken was langer en smalder dan het wijfjen, en 't wijfjen daer en-tegen breeder ende ronder. Nu alzo my dagt, dat beide deze beestjens, met den anderen gepaart, wel te gade

gader waren , schonk ik haar het leven , en lietze t' zamen gaan wandelen , op dat zy gelijk de Tweelingen van *Hippokrates*, die gezamentlijk geboren waren, t' zamen aten, t' zamen dronkken , t' famen leefden, t' zamen storven, alzo ook t' zamen haren kost zoukken, t' zamen eten , t' zamen leven , t' zamen teelen , ende t' zamen sterven, en t' zamen tot haar beginzel weder-keeren mogten , als de Rivieren die uit de Zee , en wêêr inde Zee loopen, of als de menschen, die van aarde gekomen , weder tot aarde worden. Zy namen my ook , zoo 't schein, deze wel-daad niet qualijk af: zy togen , als verblijt t' zamen op de reis.

In deze twee Rupzen hebbe ik oogen-schijnlijk bespeurt een ver-

borgen wonder-werk der Nature, dat 'er uit een en de zelfde zoorte twee-derley beeftjens, uit d' eene een, en uit d' andere twee, en een manneken, en een wijfjen voort-gekomen zijn; 't welk my geen geringe verwonderinge weerdig dagt; alzoo ik deze verscheidene veranderinge voor mijn oogen zag, maar de reden daar van niet ondervinden, nog schijn van reden daar van geven konde. Och! hoe veel dingen zijnder in de Nature die wy menschen niet en weten? Het gaat met ons gelijk het met den Vos, van den Oivaar of de Krane genoodigt, in den Fabel ging; *Wy zien de pap, maar wy lekken 't glas.*

42

42. ONDERVINDINGE.

DIt diertjen, dat ik u hier op het
 42. Plaat-blad verdoone, is niet
 fchoon van gedaante, maar af-zienlijk
 als de Schalje-byters, het ont-houwd
 hem gemeenlijk in d'aarde; 'ten heeft
 geen vleugels om te vliegen: het leeft
 van 't loof van *Anemonen* of *Ranunkels*
uit de hoven. Op den 5. van Bloei-
 maand vong ik het, en deed' het in een
 groot glas, met verfche aarde gevult.

Den 11. der zelve maand kroop
 het met zyn agter-lijf in d'aarde. Daar
 na eens in de kamer, daar ik het in
 hield, komende, vond' ik met fyn
 agter-lijf in een putjen, dat het ge-
 maakt hadde, gevallen; dog doen ter
 tijd en bemerkte ik niet, dat het dat
 putjen gegraven hadde, om zyn zaad

daar in te zetten ; daarom haald' ik het daar uit, en vuldd' het putjen met aarde effen toe. Een wijle tijds daarna vond' ik het wederom in een putjen met syn agter-lijf liggende ; en ik hielp' het der weder uit : maar als ik het daarna wederom zag in het putje liggen , liet ik het der in ; en doe bespeurd' ik, dat het een groote menigte van klein zaad, geel van koleur, en als kleine zandekens, die dicht en vast aan den anderen gehegt waren, in het putjen gezet hadde ; welkers gedaante ik u verdoone op het midden van de Plaat. Als dit diertje zijn zaad hem hadde quijt gemaakt, was't wel d'helft kleinder en dunder geworden, dan't te vooren geweest was : want doen't van zijn zaad nog niet ontlast en was, kond' het zyn swaar lighaam nauwlijks

lijks voort slepen ; maar zijn zaad uitgeschoten hebbende, was het dun, en rad ; doen at het ook lustig graag, en veel meer, dan oit te voren ; 's nagts daar aan wierd ook zijn agter-lijf wel d'helst in-getrokken : 't sliet gemeenlijk 12. agter-een-volgende uren ; als 't ontwaakt was, bragt ik het telkens eten ; en 't knappt 'et ook graag op.

Op den 2. van Braak-maand vond' ik het wêêr met zyn agter-lijf in een putjen in d' aarde stekende : doen stond het geduurig en trapte, om zyn zaad door die beweginge quijt te worden, even-eens als de Stieren (zoo men kleine dingen by groote, gelijk de Digtters doen, vergelijken mag) de kley trappen, daar de pannen afgemaakt worden, in de pannebakkerye buiten *Haarlem* ; of gelijk de

de brood-bakkers het Rogge-deeg al trappende met de voeten kneen. Zoo doende zettet' het zyn zaad in d' aarde voor de tweede reize, in zoodanigen gedaante, als te voren ; maar ten leefde der niet lange na : doe't loof van de *Anemonen* of *Ranunkels*, zijn gewoonlijke spijsze, verwelkerde, en verdorde, stierf het, buiten twijffel van honger.

Van het zaad, dat dit diertjen eerst gezet hadde, quamen der by menigten kleine wormtjens voort, niet dikker dan een Peerds-hair; maar op den 21. der genoemde maand, liepen deze wormtjes rasch en veerdig henen, hebbende de grootte van't Kerfze-zaad, 6. pootjes, en twee hoorn-tjes. Van deze teld' ik er 2006. maar zy waren alle na mijn gifzinge wel 3000. in getal. Het

Het tweede zaad bragt op den 29. der zelfde maand diergelijke Wormtjes , als die van 't eerste gekomen waren, te voorschijn, dog zoo veel in getal niet: deze nam ik ook voor te tellen , om mijne en uwe nauw-keurigheid, en weet-lust te voldoen; en tot dien einde maakt' ik een Pençeel, dat ik by de hand hadde , vogtig; daar bleven zy aan hangen , en zoo nam ik ze op, d' eene voor , d' ander na, en dede de getelde in een glas; tot 906. in 't getal: de overige vielen van 't Pençeel in 't water, en verdronkhen, of zy plakten aan malkanderen , zoo dat ik ze niet tellen en konde.

Veel moeite wendd' ik aan , om voor deze Wormtjens, bequaem, en smakelijk voedzel uit te vinden, en
haar

haar op te queeken, om te onder-vinden, wat zy, en wat uit haar worden zouwde; maar te vergeefs. Ik dischte haar op Honig, doode Pier-wormen (anders *Regen-wormen*, zoo genoemd, om dat zy, als 't regent, uit de aarde komen kruipen) ook Mieren-eyers, zuikker en brood, en ver-scheide Kruiden, tot zap gemaakt; dog ik en konde ze niet groot queekken: maar uit nauw-keurigheid, en onder-zoukings-genegentheid, zettet' ik een van deze Wormtjes in een ver-groot-glasken, en teikende het na't leven, en zoo het hem aan d'oog' vertoon-de, af, gelijk 't gy't op de plaatte ziet. Dit, en andere, behield ik in het leven, en bevond, dat zy jaarlijks van koleur veranderden, en in het tweede jaar bruin, en in het derde swart wierden.

Dit

43

Dit dier is het zelfde, daar van ik in het eerste deel van myne *Metamorphosis*, in de 74, en 75. *Ondervindinge* gehandelt hebbe, den *Verflinder* genoemd. Doch dit, daar dit zaad, en deze menig-vuldige, en ontalijkke Wormtjens van voort-komen, is het wijfjen (want de mannekens en baren niet, gelijk bekend is) daarom moogt gy dit de *Verflinder*, of *het wijfjen van den Verflinder* noemen, zoo je wilt.

43. ONDERVINDINGE.

DEze slag van *Rupsjes*, ofte wormtjens daar van ik Uw' E. een op het 43. *Plaat-blad* hebbe uit-gebeeld, eten wel *Peer-boom-bladeren*; maar het loof van *Roozen* hebben zy liever; dog zy en zijn niet gulzig in't eten; zy rusten by poozen over maal,
en

en rekken haar zomtjids eens uit, haar vast hegtende aan het blad, alles met haar agter-lijf. Als zy haar buikje vol gegeten hebben, zoo zetten zy haar vast, in zoodanigen gestalte, als gy haar ziet op de Plaat. Zy en zijn geen liefhebbers van plaats-veranderinge; zy en kruipen van 't eene blad op 't ander niet, gelijk vele ander Rupzen; van 't loof daar zy eerst aan-komen, scheiden zy niet ligt af, voor al eer zy 't meest op-gegeten hebben. Zy zijn zeer schoon van koleur, van boven bruin, en onder geel; maar zoo schoon niet, na, als voor, den eten: overmids zy dun van huid zijn, en de groene spyze, die zy eten daar door henen schijnt, en haar gemengde koleur verdooft. Eer zy haar ter hervorminge zetten, word haar boven-lijf meest roodagtig. Deze

Deze Rupze van my een wijle tijds gevoed zijnde , begaf haar om van gedaante verandert te worden op den 13. van Braak-maand , in zulken fatzoen , als gy haar op het midden van de Plaat u ziet uit-geteikent, en bragt op den 27. van slag-maand , een bastard witjen ofte Boter-kapelle voort, besprenkelt met veel swarte stippeltjens op het lijf ; gelijk de Boukken op de sneé met roode of groene gestippelt, of gesprenkelt zijn ; dog zy en leefde maar 4. dagen , en zonder eten ; alzoo haar niet en smaakte van al 't gene ik haar voor-zette , en haar gewoonlijk voedzel my on-bekent was.

Maar ik hadde nog een van deze mede-zoorte ; uit welkers agter-lijf, eer zy haar ter veranderinge ging vougen,

gen, twee wormen quamen kruipen, op den 20. van Bloei-maand, umberagtig of fchaduwagtig van koleur, die in den tijd van twee uren in een ey veranderden, van gelijk koleur. Op den 9. van Braak-maand van 't zelfde jaar quamen der twee Vliegen uit voor den dag, die maar twee dagen en leefden, ftervende, met groote rekkingen en bevingen over't geheele lijf. De Rupze ftierf doen ter tijd mede. My en dagt niet anders, dan dat als deze Wormen uit de Rupze voort gekomen waren, de kragt des levens te gelijk uit de Rupze ging; want tzedert die tijd en at zy niet meer; zoo dat gelijk de Natuur-kundige zeggen, dat de teeling van het eene, de verderving van het ander is; alzo ook de geboorte van deze wormen

44

men de dood van deze Rupze was. De moer stierf van hare kinderen; en de kinderen met haar. Deze Rupze, alzoo hy een rood hoofd heeft, en hem uit-strekt als hy eet; moogt gy den naam van den *Uit-strekker met den rooden kop* geven; lust het u hem van andere te onderscheiden; gy moogt hem ook wel stellen onder die, die *Lands-luy Meters* noemen.

44. ONDERVINDINGE.

DEzen Rob-worm, die ik u hier op de 44. Plaat' hebb' uit-geschildert, is niet wel te bekomen; alzoo hy hem gemeenlijk, in steen-agtige grond, die vogtig is, ont-houwt; hy komt efter in d' hoven of de tuinen ook wel: daar over klagen de Hoveniers, alzoo hy daar groote

q ichade

schade doet; en niet ligt om vangen is, want hy weet hem listiglijk in d' aarde verborgen te houwden; of eenig gewoel gewaar wordende, daar geswind in te kruipen: alle kruiden eet hy, en door-eet de wortels; maar de Zalaad schent hy meest, en bijt de wortels af. Hy is onverzadelijk gulzig: eens zoo dik eet hy hem, als de figuur u hem na 't leven uit-gebeeld vertoont. Wie weet of de H. *Joel*, kap. 1. vers. 4. van deze, of dier-gelijke niet en spreekt; zeggende, *Wat de Kever heeft over-gelaten, heeft de Kruid-worm afgegeten.* En wat verbied ons den gulzigen Wraat, waar van 't gemeen spreek-woord zegt, *dat hy 't wel al zouw in zynen rob steken*, by dezen *Rob-worm* te vergelijken? Gelijk niemand de gulzigaards, die 't al verflinden,

flinden, met de voeten onder zijn tafel geern ziet; zoo en zien ook de Land-zaten dezen gierigen Rob niet dan zeer ongeern in haar Land; want hy schentet by na al: hy is ook qualijk uit te roeyen; zoo slim is hy, dat hy noit geheel boven de aarde uit-komt, maar alleen met zyn kop, die hy terstond in trekt: als hy eenig gedreun op d'aarde gevoelt of hoort, zoo is hy terstond weg: men vind hem maar met de spade: het schijnt ook, dat hy wel weet, dat hy niet bemind en is; en daarom vreeft hy de menschen, als de dood.

Dezen Worm van my gevangen zijnde ded' ik in een glas met aarde, en stelde ze in de opene lugt, op een gematigt-warme plaatze die ter Zonne stond; en onder-hield hem een wyle

tijds met eten, en behoorlijkke vogtigheid. In dit glas vougd'hy hem ter hervorminge, gelijk gy hem op de middel-plaats van de Plaat uit-gebeeld kond zien, op den xxix. van Bloei-maand, en bragt op den xxv. dag van den daar aan volgende Braak-maand een twee-gevleugeld dier te voorschijn, met zes lange pooten; 'twelk ik nooit anders, van iemand, ja van de kinderen, dan met den naam van *Nayer* hebbe hooren noemen: om wat reden, laat ik in des Lezers oordeel. Deze *Nayers* zijn zeer heet en togtig. Men vind wel tien mannekens tegen een wijfen. Dit zult gy ook ondervinden, zoo gy daar agt op neemt, gelijk ik het dik-wils gezien hebbe, als' er een manneken aan een wijfen vast, is dat'er nog wel v. of vi.

mannekens rond-om henen vliegen, om de naaste by het wijfjen te wezen, en daar aan deel, en haar beurte te hebben. Die dan eerst aan't wijfjen komt, blijft daar 2. dagen aan vast; en als zy malkanderen los-laten, sterft het manneken korts daar aan; maar het wijfjen blijft in 't leven. Als het zaad van het wijfjen rijp geworden is, zoo dringt het haar met haar agterlijf in d' aarde, en zet daar zijn zaad in; waar uit dezen Rob-worm, dit schadelijk dier, voort-komt. En deze en is niet bequaem om Nayers te teelen, dan als hy nu dry jaren ouwd is.

Dit is een zake die aan-merkkinge en verwonderinge weerdig is, als een wonder-werk van Gods goedertierne Voor-zienigheid, dat Hy, om dezen schadelijkken Rob-worm in den

toom te houwden, op dat hy niet haastig zijns gelijkke voort en teele, hem dry jaren ouwd laat worden, eer Hy hem tot de voort-teeling bequaam maakt; en als hy dan teelt; dat Hy hem dan veel meer mannekens, die niet voort en zetten als wijfjens doet voort-brengen. Zoo goed is den mensch-lievenden God, dat hy dezen Kruid-worm niet toe en laat, haastig zyns gelijkke voort te zetten. Gelijk Gods barmhertigheden in alle zyne werkken haar vertoonen; als de H. *David* zegt, *Psal. cXLV. vers. 9.* Zoo bewijst hy in dit werk zynere voorzienigheid zyne goedertientheyd oogenschijnlijk, tot zijns naams eere, ende 's menschens-heil. Erkent, en bekent dit dog tot zynen lof.

45

45. ONDERVINDINGE.

DIt Worm-dier, dat de XLV. Plaat u voor oogen stelt, ont-houwt hem op de Vlier-boom. Eerst draagt het een schoon witagtig geel koleur op 't lijf; dat daar na swartagtig word. 't Leeft van die swarte beestjes, die men aan de tippen van den Vlier-boom vind, en deze zyn kinderen der Mieren, geteelt uit zeker zaad ende vogtigheid, die de Mieren op die tipjes zetten, en door de warmte der Zonne uit-gebroed. De Mieren zijn ook geduirig by deze beestjes, om haar tegen dezen Worm te beschermen; zy strijken ook dikwils de zelve met hare voorste pootjes over 't lijf; zoo haar spraak gegeven was, zy zouwden zeggen, dat zy schijnen

te zeggen, zijt geruſt, wy dragen zorge voor u, en wy zullen u bewaren; dit geven zy deze beeftjes met haar te ſtreelen te kennen; zy loopen ook geſtadig dezen boom op en af, om dezen Worm te verjagen; zy vervangen ook malkanderen, in wagt te houwden. Gelijk dan de Luyaards, na de leſze van den wijzen man, *Spr.* vi. 6 tot de Mieren moeten gaan, om neerſtigheid van haar te leeren. Zoo mogen wy ook d' on-barmhertige Ouwders tot haar zenden; op dat zy van haar leeren goede wagt te houwden, nauwe zorge te dragen voor hare kinderen, in d' op-voedinge; en om haar te beſchutten ende te bewaren voor alle on-heil. Want dit doen de Mieren ook aan deze beeftjes, die uit haar geteelt zijn,
haar

haar bewarende van dezen Worm, haren vyand.

Zyt gy nu begeerig na de kennifze van den oorspronk van dezen worm? zoo weet, dat hy voort-komt van zoodanigen vliege, als gy onder op de Plaat' u ziet uit-geteikkent. Deze zet haar zaad op de Vlier-boom-bladeren; wetende dat'er de voor-beschrevene beestjes op zijn, die haar af-zetzels tot spyze dienen zullen, gelijk voor henen getoont is in de x 1. Ondervindinge, op de 12. blad-zijde. En dit haar zaad daar op gezet, broed de warmte van de Zonne uit, dat'er dit worm-dier uit-komt.

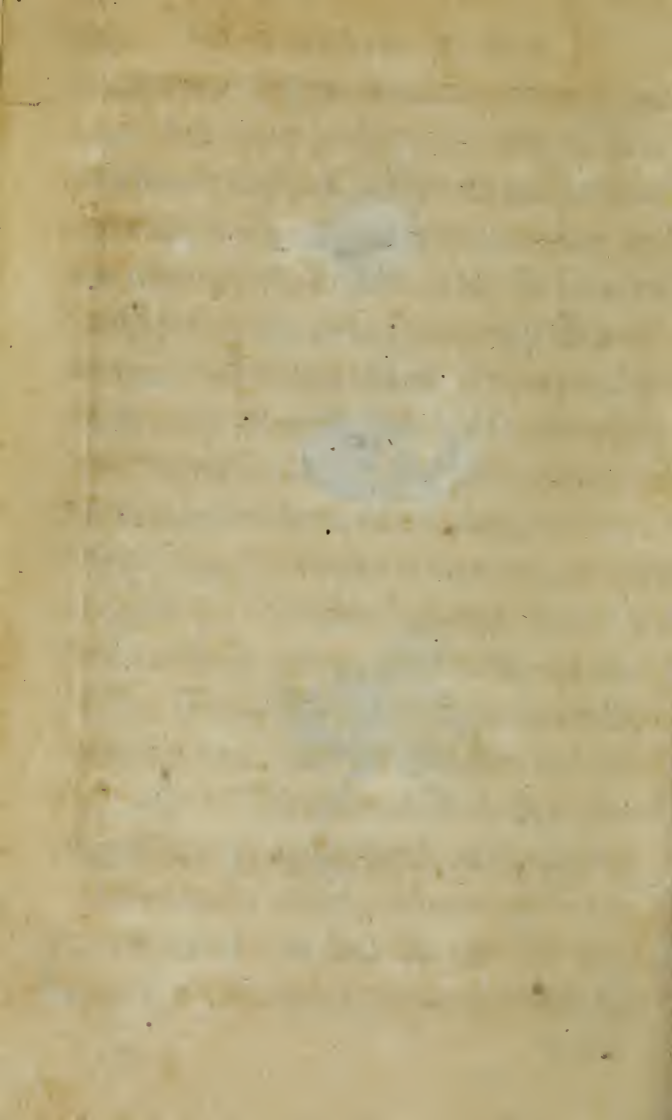
Als ik dit nu x i i i . dagen onderhouwden, en van voedzel verzorgt hadde, hield het op van eten, als wilstende zyn hervorminge aan-vangen; maar

maar twee dagen daer na , kreeg het deze fchoone koleuren, die gy hier na't leven hebt af-gezet, en het fchoot zyn huid uit ; doe toog het wêêr op een nieuw aan 't eten , van die fwarte beeftjes, en op den xxvii. van Braakmaand ftelde het hem ter veranderinge, en bleef in de zelve tot den xiiii. van den volgenden Hoi-maand, als wanneer het eene vliege te voorfchijn bragt , die die vliege, waar van ik inde 51. Ondervindinge van het Eerfte Deel gehandelt hebbe , zeer gelijk, dog grooter , en geel aan het voor-lijf was. Deze leefde tot den xvii. derzelfde maand, zonder eten, en gaf het op by gebrek van voedzel.

Dit worm-dier , alzoo 't gefladig ligt en luimt, en loert op de Mierenkinderen , moogt gy onder-fcheids-
halven

46

halven den *Grooten Luimaard* noemen.

46. ONDERVINDINGE.

DE Hommelen, een slag van groote Byen, by de Latijnen *Crabrones*; waar van gy der een hebt op de XLVI. Plaat na 't leven af-gemaalt, verkiezen tot haar wooninge hoog, en droog land, dat ook niet al te kleyagtig is, overmids dat te hard voor haar zijn zouwde, om daar in te werkken, ook dat niet al te ligt nog zanderig en is, om dat die aarde ligtelijk zouwde mogen in-storten. Zy kiezen ook de hoogte; om van 't water des te meer bevrijt te zijn. In zoodanig land graven zy dry, en zomtjids ook wel dry en half voeten diep: daar maken zy haar een verblijf plaats, ontrent een voet in 't vierkant wijd: dan brengen zy

zy

zy daar wat van 't fijnste, en droogste gras in, en bekleeden dat met wasch; gelijk de Swaluwen haar nesten met slijk bekleeden: maar deze Byen maken hare huiskens door-lugtig, en met gaatjens, en daar leuyfjens over, ook van wasch, om van den regen, en nêêr-vallende aarde bevrijd te zijn. In dit nest maken zy een waschen kamertjen, gelijk een half ey, en zoo groot als, een halve erwete, en leggen in dit half-ey-schaaltje negen jonge maden, yder zoo groot maar als een Karfze-zaad, en zoo wit en helder als melk; daar na maken zy dit schaal-tjen toe, zoo dat het een ey gelijkt, 't is ook tamelijk warm, als een ey dat de hinne bebroed. Hier over zag ik de jonge Hommelen ook veel loopen, als of zy 't ey wilden

warm

warm houwden, en broeden het zoo uit; daar na zag ik ook, dat zy daar aan krabbelden, om een openinge te maken; en met dit krabbelen maakten zy't wasch ook weeker. De maden, die daar in besloten liggen worden ook dagelijks grooter. Zoo werken dan de jonge Byen zoo lang' aan dat ey, tot dat het open-berst: de maden van binnen helpen daar ook toe, door haar geduurig woelen; hoe grooter dat zy worden, hoe grooter dat haar warmte ook word, die het wasch ook weeker, ende weeker maken. Deze maden nu gekipt, en uit den dop zijnde, liggen zy eenen gantschen dag stil; dan komt den ouwden Hommel, en eet het wasch op, daar de maden in gelegen hebben, en daar het ey van gemaakt was, zoo dat het

in't

in't lijf smelt, tot stoffe van een ander ey. Deze jonge maden nu, eenen gantschen dag, als leven-loos, en zonder beweginge gelegen hebbende, gaat een yder van die een ey spinnen, van zyn slijm, en quijl, uit zijn lijf gehaalt. Dit is wel, versch gesponnen zijnde, vogtig, en week; maar het word allengkens met der tijd, door de lugt, drooger, ende harder: het heeft ook de groote van een Bakelaar zaad. Deze eyeren bouwen zy ook tegen malkanderen aan: en uit elk ey komt een Bye uit, in zoodanigen gestalte, als ik'er u een op de middelplaats van de Plaat hebbe uitgebeeld, doch aan d'eene zijde opengesneden, om aan te wijzen, hoe den worm tot een Bye geworden is: dit nu geschied zijnde komt'er wêêr een

Hommel,

Hommel, of een groote Bie, en maakt ook een ey, en zet daar ook vijf maden in : daar na komt'er wêêr een Bie, en doet telkens het zelfde, tot dat het werk vol-toit, en vol-maakt is, tot de gedaante, en gelijkkenisze van een druif-tak : dog of het een en de zelfde Bye is, die de eerste, en d' andere maden in het eyer-schal-tjen zet, dan of telkens een andere Bie andere, ende nieuwe maden zet, dat en weet ik niet zeeker, maar ik oordeel' even-wel waarschiynlijk, dat het de zelfde Bye is ; want ik hebb'er een gezien, die alleen xxxiii. maden gezet hadde. Dit is aan-merklijk, dat yder made over yeder ey, eer het vol-maakt is, xxviii. uren werkt ; dog efter zommige hebben 't wat eer vol-maakt, ander zijnder wat langer over bezig :

bezig: het ſchijnt dat zy de menſchen gelijk zijn, waar van zommige trager, andere veerdiger in haar werk zijn.

Deze eerſte maden nu, waar van ik te vooren alder eerſt ſprak, vougd'en haar, om van gedaante verandert te worden, op den xiii. van Hoi-maand, en bleef in hare geſtalte, onverandert tot den xx. van Oogſt-maand; als wanneer zy een kleine Bye voort-bragt, van zoodanigen grootte, als u de middel-plaatze van de Plaat uit-wijſt. Als deze maden eerſt het dop open bijten, en uit-komen, zoo gaan zy haar oogen met haar voorſte pooten wryven, als of zy, gelijk de Honde-jongen blind geboren waren: 't kan ook wel zijn, dat zy dan blind zijn; alzoo 't ſchijnt, dat

dat zy haar toe-geslotene oogen open wryven: 't schijnt altijd, dat zy der den vaak uit wryven. Zy zijn dan wittagtig van koleur aan't voor-lijf, ook uit den geelen, ende swart: zy hebben ook haar vleugels op haar lijf nêêr liggende, en die zijn vogtig, maar zy worden terstond droog, door de warmte van de lugt, en spannen haar stijf uit, in den tijd van een half viendeel uurs. Deze jonge Byen, eerst zijnde gekipt, en zijn tot het werk niet bequaam, en hebben efter een zonderling vermaak boven in d'opene lugt te komen; dog zy loopende de ouwde Byen maar in de weg, en beletten haar in haar werk; die haar daarom telkens nabeneden jagen; zy loopende ook gins en wêêr, als of zy dronkken waren: dog als zy nu dry dagen ouwd

zijn, dan zijn zy eerst bequaam om aarde tot het nest te brengen op de vouwten of de leuyfjens, die de oude maken: gelijk de Metzelaar-dieners moortel en steen aan-brengen, daar de Metzelaars haar werk van maken: zoo brengen ook deze jonge Bien de oude aarde toe, daar zy 't nest van maken; ende dat al agterwaart uit-schraffelende, als de Hoenders op den mis-hoop. Maar de eerst-uit-gekome, zijn gelijk de Onderbazen, of de Meester-knegts; zy werkken in't was, zy maken de loopgraven, zy steken de vouwten, die de jongste hare Dienaars altijd aan-eerden, ende stijven: 't wasch, daar in, en daar mede zy werkken, smelten zy in haar lijf, overmids zy heet van naturen zijn, en dan quijlen zy 't uit,
en

en maken daar, gelijk de Swaluwen doen, haar nesten van; met haar voorste pooten op malkanderen werkende.

Deze Byen hebben ook een Opper-hoofd. Dat is een zeer oude Bye, ook grooter van lighaam, en van al als d'andere; maar zy en heeft geen vleugels, nog hair, daar d'andere vol van wit, geel en swart hair zijn, is deze heel kaal als een geplukte vogel, of gelijk de *Gelegentheid* geschildert word aan het agter-hoofd. Deze is ook blinkkende swart als gepolijst Ebbenhouwdt. Zy komt nu en dan het werk bezigtigen, of het al na syn behoorlijke wijdte, ende hoogte gemaakt word; uit-en-in-kruipende neemt zy der de mate van; gelijk de Werkbazen het werk, dat hare knegten ma-

r 2 ken,

ken, gewoon zijn op te komen nemen. De jonge Byetjes, deze oude Byete gemoet komende, bewijzen hem, als haren Konink, groote eere; zy komen rontom zijn lijf loopen; zy strijken en streelen hem, met haar twee of dryen tot verscheide malen, en speelen onder- en-tusschen met hare vleugeltjes; en zy hielden haar vast met hare voorste pootjes; gelijk als men iemand om-helst, ende met blijdschap willekom heet: zoo doen dan deze den ouderdom, na hare wijze, geen kleine eere aan; ons menschen tot Voorbeelden; leerende ons eerbiedigheid ontrent de Oude. Daar na gaat deze oude Bye wêêr na onder, en de jonge aan haar werk. Deze jongere zijn 's morgens traag tot haar werk; en indien zy die kleine

beestjes

beestjes die's morgens haar gedurig onder, en op 't lijf loopen, tot hare op-wekkertjes niet en hadden, zy zouwden nog veel trager aan 't werk komen. Daarom hebben zy ook een andere Bye, die haar als een Trommel-flager, ofte Tambourde Zoldaten tot de wagt, of om op-te-trekken, ende voort te gaan, of om te vegten, aan-zet om te werkken: Deze komt 's morgens ontrent vii. uren of half agt, boven uit het opperste van het werk, door een rond gat of openinge, met het half lijf; bewegende zyne vleugels; en maakt daar mede zoodanig geluid, in de holte van het nest; als of hy riep, *uit, uit, uit*: dat geluid duurt telkens den tijd van een vierendeel uurs; en het is gelijk 't geluid van een Trommel, die geroert word: Dit

hebben verscheidene Lief-hebbers, die my uit nauw-keurigheid quamen verzoukken, beneffens my, niet zonder verwonderinge, gehoord en gezien. Daar-en-boven, hebben ook deze Byetjenseene, die 's daags altijd de wagt houwd. Dit hebb' ik zoo onder-vonden; als ik altemets quam aankloppen tegen 't nest; zoo quam deze als verbaast boven, en liep over al, om te zien, en te vernemen wat'er gaans was; en geen on-raad gewaar wordende, liep telkens wêêr nêêr in het nest; zulks dat ik my verwonderde dit ziende. Zomtjids leidd' ik ook een tamme Bye op het nest; daar op quam deze terstond uit, en vattede de tamme Bye aan, gelijk als met gramschap, en en liet ze niet los, tot dat zy dood was; en doodeze met'er haast.

Dit

Dit heb ik nog bevonden, dat zy de huyskens daar de Byen uitgekomen waren met wasch bekleeden, en op haar einde zetten, en met honig vulden, ook met was toe-zegelden, op dat de Roovers der niet in en zouwden komen. Want onder deze zijn ook Roovers van Hommels, en leuy der by. Want ik hebb'er gevonden, die haar gelieten, als of zy te velde vlogen, om honig, als d' andere; maar zy en deden 't niet; want zy en vlogen maar rontom door mijn kamer eenige reizen, en dan quamen zy wêêr t'huys, in een van de twee glaze fleszen, die ik in de kamer gestelt, en daar in zy haar wooninge gemaakt hadden: elk in de zelfde, daar hy eerst uit gekomen was; daar de andere uit, en te velde vlogen, ook

vol en zoete t' huis quamen, geladen, eenige met honig, zommige met wasch, en andere met water: Daar quam dit luy gebroedzel ledig t' huis; en beroofde daar-en-boven nog de honig-raten, die andere gevult hadden; den honig die hare mede-makkers met groote neerftigheid vergadert hadden, tegen de winter, die aten zy op. Deze Hommelen zijn dat luye vee, daar de Ouwde van schrijven, die alleen op den honig van andere verzamelt, leven; daar by zy de leuye ledig-gangers vergelijken, die zelve de hand uit de mouw niet en willen steken, maar op den arbeid van andere alleen leven.

Gy zult misschien vragen na het einde van den grauwwen Beste-vaar, deze ouwde Bye den Koning, en het
 Opper-

Opper-hoofd, na mijn gifzinge, van deze Hommel-byen: dat hebb'ik ook gezien en weet'eru dit van te zeggen. Als den bol van syn levens-loop ten einde was, quam hy 's morgens vroug, eer den Trommel-flager, zyn vlercken, als hy te voren plagt, quam te roeren, uit zyn wooninge tzidderende, en bevende, zukkelende dan over d'een, dan wêêr over d'ander zijde, en alzo voort-gaande, tot dat hy op 't uitterste van zyn land quam, agter een heuveltjen in een leegte: daar leidd' hy hem nêêr, en hy gaf het op, als zijnde uit-geleeft: hy stierf stil en zagt, zonder trekkinge van pooten; dat en dogt my geen wonder, want zijn pooten waren te voren van ouderdom al verstijft.

Dezen haren Koning gestorven zijnde,

zijnde, verminderden de andere Hommel-byen van dag tot dag in getal, en belenden weg : ten laafsten quam'er een Bye van onder uit het werk kruipen, zonder hoofd, en bleef daar twee dagen agter een liggen, eer hy dood was. Hier uit befloot ik, dat'et der binnen al gantsch on-ordentelijk toeging, dat alle de Byen deden dat zy wilden; na dat haar Opper-hoofd dood was; want t'zedert die tijd en roerde de Trommel-flager's morgens zyn trommel niet meer, en d'andere Byen en wrogten ook niet. Zoo gaat het ook toe in een belegerde Stad, in een beroerd' Gemeene-befl, in een Koningrijk, of in een Scheeps-vloot, als den Opper-befluurder, de Koning, of den hoogflen Hop-man, of den Zee-voogd, die de Vlagge voerde, om

hals,

hals, of om een lugtjen is , dan is alles in on-ordere, en verwerringe ; elk wilt de Meester zijn, een ygelijk wilt doen , dat hy begeert, en niet meer, nog iet anders, als hy wilt. De Leermeestrefze der onwetende, heeft dit t' allen tijde geleert , en zy leert het dagelijks : dat het zoo toe-gaat , dat en is van heden of van gisteren niet, maar 't is te vooren, al over twee, dry, of meer duizend jaren zoo geschied : tot verscheide reizen word dit getuigt, in het Bouk der Rigteren *Israels*, wanneer der geen Koning of Rigter en was in *Israel*, dat een ygelijk dede wat regt in zijne oogen was, Rigt. kap. xvii. v. 6. en xxi. 6.

Hier hebt gy nu de gelegentheid der Byen , die de Latijnsche *Apes* plagten te noemen, misschien, om dat zy voeteloos

teloos te voorschijn komen. Ontrent haren oorspronk is dit ook aan-merk-kens-weerdig; dat'er uit een ouwde Bye van deze slag, als zy haar tot voort-teelinge begeeft, wel 120. wormtjes komen; zomtjids meer, en zomtjids min; dog ik hebbe der, eens altijd, zoo veel t'effens zien uit-komen, en getelt, in tegen-woordigheid van verscheide nauw-keurige Liefhebbers der Nature, met verwonderinge: zoo dat een van deze Hommel-byen alleen magtig is, om een heele Republijke, of een gantsch Byen-swerm opte rigten, ende uit te leveren.

47. ONDERVINDINGE.

WAt *Kampernoeljen*, anders *Duivelsbrood*, genoemt, om reden, die
my

47

ny nog on-bekent is, of *Padde-stoelen*,
 ijn ; is bekend. Hier van is mijn
 oor-nemen ook , u aan-te-wijzen
 wat'er uit voort-komt, en wat ik daar
 van ondervonden hebbe ; 't gene ge-
 lagtenifze weerdig is.

Op den x x x. van Oogst-maand
 rok ik een van deze gewafzen, nu tot
 volkomen rijpheid gekomen zijnde,
 uit de aarde, en ftelde dat onder een
 glas, wel ter Zonne, op der aarde ne-
 ler. Daags daar aan was het meest
 vol fwarte wormtjes ; maar, den i i.
 van den volgenden Herfts - maand,
 was 'et ten meerderen deele tot wa-
 ter, uit den fwarten, als Inkt, gewor-
 den, uit-genomen de ftoel, en de wor-
 tel: in dit vuile water vond en telde
 ik lxxiii. levende wormtjes: deze ftel-
 den haar den dag daar aan ter veran-
 deringe ;

deringe; zeven dagen daar na, op den x. der zelve maand, waren zy alle levendige vliegen geworden, zeer rad, en gauw, rood van kop, en op het lijf voorts gantsch swart, eenige hadden ook op haar lijf een uitermaten schoon koleur, en aan beide hare zijden een swart hamertjen, daar mede zy haar op-wekten, dat telkens tegen haar lijf aan kloppende: Gelijk zekere kleine beestjes, waar van te voren, de Hommel-byen op-wekken, alzoo zy zeer slaperig zijn; zoo wekken deze Vliegjes haar zelve met deze hamertjes op.

Onder deze Vliegen waren der ook, die swarte hoofden hadden; en een van een ander koleur, en van lighaam grooter, dan de andere: my dagt daarom, dat deze vliege den Koning
van

48

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and appears to be a list or a series of entries. Some words are difficult to discern but may include names and dates.

van deze Vliegjes was ; ook om dat deze alder - eerst was uit - gekomen. Deze kondgy, zoo gy wilt, lange in 't leven met zoetigheid onder-houwden. Dit heeft my d' ondervindinge geleert ; want ik hebbe der vele van den x. van Herfts - maand tot den xxii. van Winter - maand gehouwden ; ik zouwdeze ligtelijk langer hebben kunnen by 't leven bewaren ; maar alzoo 't profijt dat ik van deze gastjes genoot, gaar weinig was ; liet ik haar sterven.

48. ONDERVINDINGE.

BOven't gene ik u inde voor-gaande Onder-vindinge hebbe aangewezen van de *Kampernoeljen*, hebb' ik dit ook gezien, dat doen de voorgenoomde Wormen tot Vliegen gekomen

men waren , en als ik het water , daar zy uitgekomen waren , in de Zonne bragt , het alles in het water leefde , dat men zag ; dog 't gene ik zag leven in het water , nam ik 'er op een spelde uit , en leidd 'et in een vergroot-glasjen : doen zag ik 'er zoo veel levendige Slangetjes in , dat ik ze niet tellen en konde , zy kroopen ook zoo rasch en veerdig door malkanderen , dat zy niet telbaar en waren .

Vele van deze Slangetjes hebb' ik twee jaren aan-gequeekt , en bevonden , dat eenige vol swarte streepjes waren , op haar lijf ; andere veel groene , en andere veel bruine streepjes hadden . Het grootste Slangetjen van alle die ik oit gehad , en gezien hadde , was zoodanig in grootte , en met bruine strepen op het lijf , als gy u
ziet

ziet af-gebeeld op de xlviii. Plaatblads-zijde. Dit was zeer snel en rap; want zoo haast, als ik 't op de aarde liet, was het met'er haast der in; en ik zouwd'et ook quijt zijn geworden, zoo ik 'er niet daadlijk met een spaadjen was by-geweest, en 't zelfde niet uit'er aarde gehaalt en hadde.

Dit Slangetjen ded' ik in een glas met aarde, en water, dog 'tis eindelijk door de groote hitte, en by gebrek van water, tot myn leed-wezen gestorven: 't gene ik lange gedenken zal, alzoo ik dit Slangetjen verre gebragt, en lange gequeekt hadde. Daarom houwd' ik ook nog vele van deze slag van Slangetjes, van het een jaar in 't ander, doende myn beste, om die groot te queekken, is het mogelijk, om myne onder-vinding-lust te

274 METAMORPHOSIS
vol-doen ; en 't onder-vondene de
Weet-gierige mede te deelen.

49. ONDERVINDINGE.

EIndelijk hebb' ik ook in de voor-
genoemde stoffe, daar de Vliegen,
en jonge Slangen uit her-voort-geko-
men waren, nog gezien en gevonden
zekere zoorte van Krystallen als zand
daar in liggende. Deze Krystallen
kregen pooten, en wierden allengf-
kens grooter, en grooter, tot dat zy
in den tijd van dry jaren vol-waszen
wierden, en tot zoódanigen gedaante
quamen, als de Spinne-koppe is, die
u het onderste van de Plaat vertoont.

Uit de *Kampernoeljen*, die men aan
de wortels van de Popelier-boomen
vind, groeit'er nog een ander slag van
Spinne-koppen, lankagtig van ge-
daante,

49

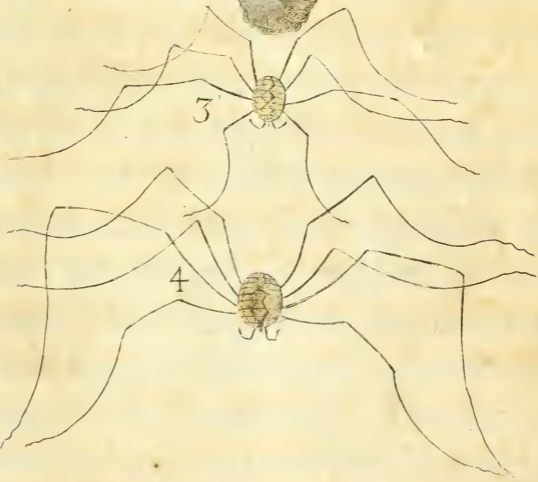
1 0

2

3

4

daante, geel van koleur, hebbende eenen swaren reuk over haar.

Uit de Padde-stoelen, verrot zijnde, komt ook nog een ander rood gespuys van Spinne-koppen voort: en uit de aarde heeft'er ook een ander slag haren oorspronk, groeyende gelijk als in een Schoteltjen, het welke dat gelijkt, daar een Eekel uit gevallen is: daar in liggen vijf ronde zaden, van de zelfde grootte met het Radijs-zaad, dog door-zigtig als Kristal. Als dit gewas eerst uit de aarde komt, is het toe-gesloten, en den tweeden dag gaat het open, en vertoont hem als een *Kampernoelje*. Daar na vallen deze zaadetjes uit het schoteltjen, of op de aarde, of in de groeven van de aarde, en daar blijven zy liggen, tot dat zy door de warmte der Zonne

f 2 levendig

levendig worden ; dan krijgen zy pooten, en worden groot in den tijd van dry jaren. Dit hebbe ik twee verscheidene jaren onder-vonden.

Deze Spinne-koppen leven in de Zomer-tijd geern by Melifze-kruid, en onder des zelfs schaduwe, ende 's Winters in de reten van ouwde stee-ne muuren, en houwte schutzels.

De eerste zoorte van Spinne-koppen, die haar begin nemen uit de *Kampernoeljen*, die vele als lekkernyen toegemaakt, eten, zyn lang-gebeend, en worden u in haar begin, voort-gank, was-dom, en volkomentheid ver-toont by de cyffer-letteren, 1.2.3.4. Want de cyffer-letter 1. wijst u haar eerste begin, of oor-spronk aan.

De letter 2. zoo als zy in een half jaar toe-neemt.

De letter 3. gelijk zy in het tweede jaar toe-genomen is.

En 4. gelijk zy vol-wasschen is in het 3. jaar, en gelijk zy blijft, tot dat zy haar natuurlijke, of een geweldige dood sterft.

Deze slag van Spinne-koppen vinden men zelden plat tegen de muuren zitten, maar gemeenlijk in de reten, ofte grouven van af-geborste muuren, zoo dat zy haar pooten van buiten wijd open tegen de muuren uit-strekken. Dit doen zy, mijns oordeels, om deze reden: daar groeit uit de muuren zekere Zalpeterige vogtigheid, die vergaderen zy aan haar pooten: als nu haar pooten daar van vogtig zijn, zoo trekken zy alle de zelve, den eenen voor, en den anderen na, maar de voorste eerst door haar mond: en

om dit bequamentlijk te kunnen doen, hebben zy twee grypers aan haar mond; daar mede voeren zy hare pooten, d'een voor, en d'ander na aan de mond; d'eenen poot aan haar mond zoo gebragt hebbende, trekken zy dan met een andere poot door, en lekken der met eenen de Zalpeter af, daar zy by leven.

By dage houwden zy haar ftil, als zy niet verjaagt en worden, maar 'snagts hebben zy vermaak en genugte met den anderen; want dan zietmen ze dikwijls met malkanderen fpelen; den eenen vat den anderen by een poot, en werpt hem van boven ter aarden nêêr; maar zoo doende en doen zy malkanderen geen zeer, van wegen de lengtte die hare pooten hebben; want daar vallen zy op, gelijk

lijk de Katten. Die ter neer geworpen zijn, loopen met'er haast weer, alschrinkel-beenende tegen den muur op. Dit is haar spel, dat zy dikwijls met den anderen speelen, ende wêêr spelen.

Zy voeren ook in vyandschap wel oorloge, tegen den anderen; zoo dat zy malkanderen om-brengen; alzoo zy zeer teer op haar lijf zijn: en dat zy teer, en ligt van haren vyand van kant te helpen zijn, dat weten zy ook wel; daarom zetten zy haar in postuure van verdedinge, zoo dat zy hare lange pooten aan haar zijden digt tegen een toe-fluiten, en zoo vast blijven zitten; dan is haar lijf om, en om, gelijk met paaltjes bezet, en bewaart tegen den aan-val harer mede-zoorten, die sterkker als zy zijn: den eenen

en kan den anderen in zoodanigen gestaltenifze zittende, niet teffens overmeesteren; wat doen zy dan, zult je vragen, om malkanderen te overwinnen? De sterkste weten hare pooten, d'een voor, en d'ander na, rontom de pooten van de fwakste te kringkelen, en die zoo vast te houwden; gelijk de krullen van de Wijn-gaard haar aan de ranken zoo vast maken. Dan breeken zy de poot die zy zoo vast hebben in hare gekrulde poot af, d'eene voor, d'ander na, tot vier of vijf toe. Daarna vallen zy ophet lijf, en zy bijten der een gat in, en zuigen het deral uit, dat der in is, niets overlattende als de huid, en de overige pooten.

Een van deze Spinne-koppen hebb' ik langen tijd in 't leven behouwd, met

met Salpeter-water en kalk : deze was zeer boos-aardig : hy overwon alle de Spinne-koppen die ik voor hem bragt ; hoe-wel hy dikwils onder die harde partyen vond, die hem veel moeite maakten , en hem in gevaar bragten van over-meestert te worden, maar even-wel bleef hy altijd Over-winner , als *Alexander* de Groote, van dertig Spinne-koppen, die ik d'een voor, en d'ander na voor hem bragt. Ik hadde ook twee schelpen gestelt, en in d'eene zyn eten, en in d'andere zyn drinkken gedaan ; maar hy bragt in d'eene al de pooten van de Spinne-koppen, die hy overwonnen, en op-gegeten hadde ; de schelpen gebruikkende voor een dood-kiste van hare geraamten ende beenen ; gelijk hy zyn buik gemaakt hadde

hadde tot het graf van haar ingewand; na dit eten wierd hy dik ende swart; en hy stierf eindelijk, van wegen den over-vloed van 't vleesch, en zap der van hem gegetene, en uitgezogen Spinne-koppen.

Ik hebbe ook het water, dat uit de verdorvene *Kampernoeljen* voort-quam, met wat verrotte *Kampernoeljen* daar by, in een Porçeleine bakjen gedaan, en daar een glas op-geleid, dat'er digt' op toe-floot, en dit al t' zamen in de Zonne gezet; maar als ik het glas wilde op-nemen, zoo was het der zoo vast aan-gelijmt, dat het bakjen en de stoffe die der in was, aan het glas bleef hangen. Zulken slijm; en vast-klevende vuiligheid steekt'er in deze lekkernyen.

Uit deze alle kond gy dan, Vrienden

50.

den die dit leeft, beneffens my oordeelen, wat gezondheid dat'er in de gegetene *Kampernoljen* wezen kan; en den Boom uit zijne vrugten kennen. Genoug dan van de *Kampernoeljen*. Ik hebber altijd mijn bekomste van, al en hebb' ik ze niet gegeten. Ik en denker ook niet van te prouven. Die der graag toe is, dien laat' ik zy alle-maal.

50. ONDERVINDINGE.

DEze Rupze met al zijn borstels, die ik daarom de *Geborstelde* noeme, eet zeer geern't groene loof van de *Artes-jokken*: en telkens als zy wel gegeten heeft, en verzaad is, kruipt zy in de aarde. Op den x x x. van Oogst-maand schoot zy haar huid uit, en bleef zoo zonder eten liggen, tot dat haar hair weder gewasschen, en haar

haar hoofd om te kunnen byten sterk genoug geworden was ; tot den v. of den vi. van den volgenden Herftsmaand ; want dit geschied aan d'eene wel een dag of twee vrouger, ofte later, als aan d'andere.

Op den x. der zelve maand, ging zy haarter veranderinge zetten, gelijk gy haar ziet ophet midden van de 50. Plaat. Op den ix. van Bloei-maand van het volgende jaar, quam'er een wit Uiltjen uit, dat hem in ii. dagen niet en verroerde, niet anders dan of het dood geweest was ; daar na leefd' het, en bewoog zig, als of het dol geweest was ; ik en kond' het tot geen stilt' of eten brengen : op den xiii. der zelve maand gaf het op, by onstentenisze van voedzel, en ik niet wetende, waar by 't leven konde.

Veel-

5J.

51. ONDERVINDINGE.

VEelderley wormen vind-men in het houwt, tuffchen de baften van de boomen : gelijk ik in het Eerfte Deel van myne *Metamorphofis* in de lxxix. Onder-vindinge, u der een ver- toont hebbe ; die uit *Ifjekeep*, nu *Nieuw Zeeland* genoemt, gekomen was : zoo zal ik'er u hier een gaan vertoonen, en befchrijven , die ik in ons *Ouw- Zeeland* in *Walcheren* gevonden hebbe tuffchen de baften van een Eiken- boom ; en daar mede dit Tweede Deeltjen eindigen.

Alzoo my dagt, dat'er in de Eiken- boomen wel wat fchuilde , dat aan- merkens weerdig was , zoo ging ik eens de baften met geweld af-breken, en vond daar deze worm in booren ;
die

die ik daarom den naam gaf van den *Eiken-boor-worm*. Hy wist met een byzondere werk-tuig het houwt, hoewel't zoo hard was, dat ik'er nauwelijks met het mes in konde, door te booren; ja, niet tegenstaande hy zagt was, door en door. Dit doen deze wormen met haar mond, daar zy een scherpe hardigheid aan hebben; zy hebben ook groote kragt om haar lijf voorwaarts na haar hoofd toe aan te dringen; en zetten haar ook tegen hare vuiligheid, die zy quijt worden, vast aan met haar agter-lijf; en zitten zoo, even-eens, als of zy in de persze zaten, tot haar voordeel, om te kunnen booren. Zoo zittende booren zy in het houwt, en leven by de vettigheid, en het vette boorzsel, dat zy der uit booren: als zy haar nu volge-

geten

geten hebben, strekken zy haar regt uit, en als zy dan, hare mage geteert hebbende, haar hare vuiligheid quijt maken; zoo trekken zy haar lijf allengskens in, en zoo kort, als zy konnen, zulks dat haar vuiligheid altijd tegen haar lijf aan-gedrongen ligt. Zoo doen zy geweld met haren kop.

Deze zettet' haar ter her-vorminge op den xxviii. van Wijn-maand op een bast van een Eiken-boom, daar in ik hem gevonden hadde, met meer andere, zoo klein, dat men pas zien konde dat hy hem roerde; en op den xiii. van Louw-maand van het volgende jaar quam der een vreemd dier, grauwigtig, en met swarte plekjes, uit te voorschijn; dog het was sterk ende quaad der by; 't hadde hoorn-tjes aan zijn voor-hoofd, daar mede
het

het hem quaad vertoonde, die agterwaarts trekkende; zomtijts vertoonde het hem ook goed, als het de hoorntjens voor-waerts uit-ftak: het liet hem in geen doofjen fluiten, of het wift het haaft door te bijten, ende uit te komen; zoo betoonde het, van wat af-komfte het was. Ik en konde het in 't leven niet houwden, alzo ik zijn voedzel niet en konde uit-vinden; het verdorf mijn doofjen, daar ik het in dede; en ik liet het van honger fterven. Zoo zag ik van deze Worm en zijn Af-zetzel ook het

E I N D E.

REGISTER

Ofte

BLAD-ZYDS-WYZER

Van alles begrepen in het eerste, ende tweede
Deel van de *Metamorphosis Naturalis*.

A. of a. beteekent het eerste, en B. of b. het tweede
deel, en 't cijffer-getal de Blad-zijde.

A.

A Albezy-bladeren. B. 13.
14. 45. 47. 54.

A albezy-hagen A. 92. B. 32.
— Roode. a. 74. 78. 83.

— Witte. a. 78.

A angenaamheid des levens
b. 173.

Noit stond'er bly *aangezigt*
op eenen hungerigen
buik. B. 76.

A ard-veil. a. 125.

E lianus. a. 75.

Den Quak-verzierder *A* so-
pus. b. 53. 225.

A zur, Spreuk. xxx 24-29.
b. 29. 30. 118.

A koley-loof. B. 12. 59. 62.

A lbertus. A. 1.

A ldrovandus. a. 1.

A l-om-tegenwoordighe
Voorzienigheid Godts.

A. 1. B. 30.

A lte traag. B. 102.

A l-vliegend-etende. b. 85.

Groenen *A* lszem. b. 3. 94.

Loof van *A* mandel-boo-
men. a. 62.

A mbeyen te genesen met
den rook van wolle-
kruid gemengt met Ve-
neerschen Therebin-
thijn. b. 24.

A mos de Profeet. kap. iiii.
vers. 9, a. 15.

— kap. vj. vers. 1. 3-6.
b. 212. 220.

A mphibia. b. 108.

A nnulosa. a. 1.

Geen *A* ntipathie tusschen
Wolven en Schapen,
A. 136.

Een Vreemden *A* ntijk.
a. 115.

A pes. B. 268.

A ppel-bleeizels. b. 36. 38.

A ppel-boomen. b. 32.

A renden en teelen geen
Duiven. b. 72.

A ristoteles. a. 136. b. 74. 188

REGISTER.

- Artesjokken.* B. 283.
Artesjokken onder d'aarde,
 B. 89.
Aureliæ. a. 17.
 B.
- B** *Aal-zebub.* A. 74.
Bedorven drooge-vifch
 brengt wormen voort.
 A. 30.
 Den *Bedrieger.* A. 54. 93.
 De on-gemeene *Bedrieg-*
ster. B. 154.
 Onze Lieve Vrouwwens
Beestjes. B. 45.
 — leeren de menfchen
 neerftigheid. B. 47.
Beider-levige. B. 108.
Beyer-hagen. a. 78. b. 13.
 Den ruigen *Beir.* A. 55.
Scherp-Bier op den tap.
 B. 75.
 Geboorte der *Byen.* a. 22 23
Byen komen ook Swijn-
 maden. A. 22.
 — uit verrotte ftieren,
 ofzen, koeyen en kal-
 vers. A. 22.
 Voort-reeeling der *Byen.*
 A. 22.
Bildad de Zuhiter. B. 180
 Den *Blauw-kop.* A. 117.
 Noit ftond 'er *Bly-aanzigt*
 op een hongrigen buik.
 B. 76.
- Bloeizels* van Appel-boo-
 men. B. 36. 38.
 — van Vlier-boomen.
 B. 127.
Bloem-koolen. a. 40. 70.
Gouwds-Bloemen. B. 129.
Test-Bloemen. A. 86.
Boere-nestelingen. A. 52.
Boeren-verdriet. B. 67.
Bonte-Rupzen aen den
 Duin-kant. A. 33.
Bont-werkkers verdriet.
 B. 168.
Boter-kapellen. A. 2.
Boxhornius. A. 120.
Braam-bladeren. B. 19.
Braam-loof. A. 32. B. 19.
Brand-netels. A. 16.
Brand en pijn van *Netels*
 hoe te verzagten. A. 16.
Brand-zuiger. A. 103.
 Den *Braziliaan.* A. 77.
Broddelaers van Meesters,
 B. 212.
- C.
- C** *Arduus Sylvestris.* A. 14.
Campernoeljen. B. 268.
Chamæleon. A. 44. B. 73. 74.
 Hope der *Christenen* voor-
 gebeeld in geringe die-
 ren. A. 7.
Chryfalides. A. 17.
Chryfippus. A. 8.
Confije de Grein, a. 96. b. 113.

ofte BLAD-ZYDS-WYSER.

Crabrones. A. 251.

D.

D*Avid*, den Koning-
lijkken Profeet. b.
130. 183, 194, 219.

Dauw. a. 133. b. 14, 47, 58.

Uit den *Dauw* komen
Muggen. b. 84.

Vyandschap tusschen de
Dieren. a. 135, 136.

't *Dye-been* van een mens
b. 155.

Den *Dye-been-worm.* b. 157

Uit *Doode* lighamen van
menschen komen *Ma-*
den, en daar *Vliegen*
van. a. 109.

Dood is vreeslijk aan men-
schen en dieren. b. 174.

Dood-schijnende Rupzen
vertoon en haar weer le-
vendig. b. 97.

Den *Door-boorder.* a. 108

Doorn-hagen. a. 48, 59.

Bladeren van *Doorn-ha-*
gen. a. 52.

Drek der menschen brengt
wormen voort. A. 29.

Dry duizend Wormtjes uit
een diertjen. b. 234.

Drooge-visch bedorven
brengt Wormen voort
A. 30.

Den *Dronkkaart.* A. 47.

Den *Drouvaars.* A. 71.

Den *Duikkelaar.* A. 131.

Den *Duikker.* A. 58.

Bonte Rupzen aan den
Duinkant. A. 33.

Haire Rupzen aan den
Duinkant. A. 85.

Duin-palme. B. 158.

Duin-zouwtenelle. b. 158.

Duivels-broot. b. 268.

E.

E*Ek-hoortjes.* B. 77.

Een-dragt sommiger
Rupzen. B. 118.

Egel-rups. A. 16.

Quaad *Ey*, quaad *Kieken.*
b. 72.

Worm in een *Ey* veran-
dert. A. 30, 45, 81, 131.
B. 5, 240.

Eyeren in de pan. B. 69.

Quade *Eyeren* van een qua-
de Rave. B. 72.

Eyer-zuipers. B. 77.

Eiken-boom. B. 285.

Eiken-boor-worm. B. 286.

Berg-Ends testikel brengt
een Rupze voort. a. 131.

Pluimen van een *End-vo-*
gel. A. 132.

Ephemera. a. by-vougz.

Erasmus van Rotterdam.

B 74

Esschen-boomen. A. 91.

aa 2

Loof

REGISTER

- Loof van *Eschen-boom*. A. 100.
Exters-made. A. 107.
 F.
F *Abul* van den ouwden Man met zijn pak geladen, die om zijn dood riep. B. 226.
Fabul van een Trommel met een Schaaps-vel, en van een met een Wolfs-vel overtoegen. a. 136.
Fabul van de Vos in een Mom-aanzigts-makers-winkel. B. 53.
Fabul van de Vos van de Kraan genoodigt. b. 230.
 G.
M Ade uit een Vlaamsche *Gay*. A. 107.
De Geborftelde. B. 283.
 Den Rook van *Gebrande* wilden-wijngaard. a. 63.
 Den *Geel-kop*. A. 119.
 Den *Geelen Wapen-drager*. A. 83.
De Getegentheid. B. 259.
 Alle *Gelijkeniszen* gaan kreupel. B. 141.
Geluk der Rupzen boven veler menschen. A. 3.
Gemalen Gort heeft wormen. A. 105.
Genesf. kap. xvj. v. 12. B. 77.
Wreede Gierigaards. b. 129.
Gods goedheid tot zinnen lof aan te merken. B. 31, 246.
Gods goedertierne voorzienigheid. B. 245.
Gods over-al-tegenwoordige voorzienigheid. A. 2. B. 30.
 — Heeft de Rupzen be- gaaft met iet, dat groo- te gemeenschap met de reden of 't verstandt heeft. B. 30. 56. 118. 334.
 — Is met verwonderin- ge tot zijn lof aan te merken. B. 118.
Gemalen Gort. a. 105.
 Den *Gort-worm*. a. 106.
Biezachtig Gras. B. 10.
Gras-zap geneest netel- brand. a. 16.
Graveels pijn, waar mede te verzachten. a. 96. 115.
Groenen Alzem. B. 3. 4. 94.
Groene luisjens aan de Ro- zen. A. 99.
 Den *Groenen Meter*. B. 58.
 De *Groene Schild-padde*. A. 95.
Groene Tarwe. B. 64.
 Den *Groenen Tarw-eter*. B. 67.
 Den *Gulzigaard*. a. 62.

ofte BLAD-ZYDS-WYSER.

Gulzigaards. B. 243.

Gulzigen wraat. B. 242.

H.

G Een *Haat* tuffchen
Schapen en Wolven.

A. 136.

Haat tuffchen Rupzen.

A. 6. 122.

Haft. a. byvougz.

Hanatons. A. 149.

Harde pelfzen. B. 22.

Heete levers. b. 66.

Hemorobia. a. byvougz.

Herfzens van een doode

Watersnip. A. 107. 108.

Den *Hypokryt.* A. 88.

Hyszop. a. 130.

Hoeven-tcep. A. 20.

De *Hommelen.* B. 251.

Honden vervolgen die ge-
woon zijn honden dood
te slaan, al hebben zy die
noit gezien. A. 136. 137.

Noit stond 'er bly aange-
zigt op een *Hongerigen*
buik. B. 76.

Honig-dauw.

Hoofd-pijn hoe te helpen?
a. 115.

Hope der Christenen uit-
gebeeld in de Rupzen.

A. 7. B. 137.

Horatius. b. 72.

Uit ouwd Wilgen houwt

komen Rupzen. B. 132.

De *Huid* vier-maal ver-
nieuwende.

J.

Jacobus Cortenus. b. 184.

Den *Jager.* A. 34.

Den Eerts-*Vader Jacob.*

B. 194.

Sint *Jacobs* kruid. A. 34. 35.

Jenyver hagen. A. 92.

Jenyver bladeren. A. 74.

B. 13. 14. 47. 54.

Jenoffels. A. 86.

Jezaia. k. i. v. 3. b. 30.

— xxix. 8. B. 219.

Jeremia. k. iij. 4. 5. b. 221.

— viij. vers. 7. b. 24.

Jisje-keep. A. 151.

Insecta, waar van ge-
noemt. A. 1.

— groeyen in dieren. a. 1

— in menschen. a. 1.

— onthouwden haar in
de aarde. a. 1.

— in dieren. a. 1.

— in gewalzen. A. 1.

— in 't water. a. 1.

— zijn gevleugeld. a. 1.

— ongevleugeld. a. 1.

— zijn gevoet. a. 1.

— voeteloos. a. 1.

Inferta Vagipennia. a. 2.

Job. k. ij. v. 4. b. 175.

Job. k. vij. v. 5. b. 220.

REGISTER

- Job.* k. xij. v. 7. 10. b. 178. *Klein* van eten. b. 79.
Job. k. xvij. v. 14. b. 180. Den *Klok-luyer*. b. 174.
Job. k. xxj. v. 17. b. 204. *Berg-ends Kloot* brengt een
Job. k. xxj. v. 23. b. 221. Rupze voort, en wat
Joel. k. I. v. 4. a. 4. die? A. 131.
Joh. k. iij. v. 19. b. 81. Uit verrotte *Koeyen* komen
 — vij. v. 44. b. 175. byen. A. 22.
 — xij. v. 24. b. 138. 2 *Koningen*. kap. I. verl. 2.
Ismael. B. 77. A. 74.
Ixias. b. 73. 1 *Korinth.* kap. xv. 35, 36.
 K. b. 137. 138.
 2 *Korinth.* vij. v. I. a. 10.
Worm uit komijne *Bloem Koolen.* a. 40. 70.
Kaas. A. 134. *Zavoyfche Koolen.* A. 40. 70.
Kalamenthe. B. 39. Den *Koorn* worm. A. 147.
Kalk en *Zalpeter* water. Den *Blauw-kop.* A. 117.
 b. 281. Den *Geel-kop.* A. 119.
 Uit verrotte *Kalvers* ko- Den uitstrekker met den
 men *Byen.* A. 22. rooden *kop.* b. 241.
Zee Kalvers. A. 136. *Koortzen* der *Kinderen.*
Kamelio. A. 129. Den *Kouk-houk.* a. 49.
Kataal. B. 150. Den *Kreeft.* b. 143.
Keersze bloeizels. B. 36. Den swarten *Kreeft.* a. 102
Keersze boom. A. 110. 111. *Kragt* van't *Kryt.* b. 99.
 b. 32. *Krijftallen* uit *Kamper-*
Keersze-boomen-loof. A. noeljen die *Spinnekop-*
 59. 62. 100. 149. B. 32. pen worden. b. 274.
Kemphaans made. A. 106. *Krop-zalade.* a. 55.
Kevers. A. 149. *Sint Jacobs Kruid.* a. 34. 35
Kleantes. B. 49. *Lavas-Kruid.* a. 110.
Koortzen van *Kinderen*, *Melifze-Kruid.* a. 96.
 waar mede te genezen. *Wolle-Kruid.* b. 23, 24, 27.
 A. 102. *Kruis-besien.* a. 78. b. 13.
Kleine *Schuilcr.* B. 5. De *Kuische.* b. 41.

ofte BLAD-ZYDS-WYSER.

L.

L *Actantus*, a. 8.
't Is quaad *Laken*, dat
zijn Verwe schiet, b. 75.
Lang-beenen, b. 164.
Lavas-kruid, a. 110.
Latouw, a. 93.
Luye Ledig-gangers, b. 264
Wy lekken 't glas, b. 230.
Lekker-beetjen, a. 126.
Lekker-bekken, b. 83.
Aangenaamheid des *Le-
vens*, b. 173.
*Leven en Dood staan tegen
een*, b. 176.
Een *Leugen-stoffeerder*,
b. 216.
Heete *Lever*, b. 66.
Doode *Lichamen* van men-
schen geven *Maden*, en
wat die? a. 109.
Den *Lymaard*, a. 98.
Den *Lint-worm*, a. 121.
Lodewijk de XI. Konink
van *Vrankrijk*, b. 183.
Loof van Akoleyen, b. 12.
59. 62.
*Loof van Artesjokken on-
der d'aarde*, a. 89.
Loof van bramen, a. 32.
Loof van Essche-boomen,
a. 101.
Loof van Kerfze-boomen,
a. 62. 100.

Loof van Olmen, a. 69.
112. 116.
Loof van Peer-boomen,
a. 62.
Loof van Pruim-boomen,
a. 62. 114.
Loof van Vlier-boomen,
a. 126. b. 28.
Loof van Wilge-boomen,
a. 126, 32, 58, 119, 121.
Den *schoonen Looper*, a. 60
Den *Los-poot*, a. 65.
Lucianus, a. 44.
Vorschen inde Lugt, a. 25
Wormen inde Lugt, a. 28.
Luk. k. ix. v. 26, b. 191.
Luk. k. xvj. v. 19, b. 209.
Luyaard, b. 7.
Vuilen Luyaard, a. 29.
Luye menschen, b. 264.
Den *Luimaard*, b. 35.
Den *Grooten Luimaard*,
b. 251.
*Luizen aan d'Aalbezy-ha-
gen*, a. 92.
*Groene Luysjes aan de Ro-
zen*, a. 39.
Papier-Luisjes, b. 85.

M.

M *Aad-Vlieg-teelders*,
b. 10.
Exters-Made, a. 107.
*Maden uit doode men-
schen lighamen; en wat
uit*

REGISTER

- uit die? A. 109.
Made-worm uit een Zui-
 ker-peere. a. 98.
De Mervellie. a. 6.
Matth. del Obel. b. 27, 20.
Matth. k. vj. v. 25. b. 189.
 — vij. v. 16-18. b. 71.
 — xv. v. 17-20. a. 10.
 — xxv. v. 11. b. 221.
Marc. k. iij. v. 22. a. 76.
Marcus Zuerius Boxhor-
nius. a. 120.
De Meers-klimmer. b. 105.
Meezen. A. 49. b. 40.
Meezen-aas. b. 41.
Van de Mees-Vervolge.
 b. 41.
Wilde Melde. a. 96. b. 113.
Menschen als Ismael. b. 77.
Menschen worden van de
Rupzen geleert. a. 12,
Menschen drek brengt wor-
men voort. A. 104.
Menschens doode Ligh-
men geven Maden uit.
 A. 109.
Menschens Dye-been. b. 155
Menthe. b. 115.
Merkuriaal. a. 109.
Meters. b. 58. 241.
Meug-al. b. 115.
Mieren. b. 247.
Mieren telen groene Beef-
tjes. b. 85, 86.
- Mieren-kinderen.* b. 257.
Moer-bezy-bladeren. a. 93.
Molenaar van Ysse-keep.
 A. 152.
Molenaars. a. 149.
Molenaars-worm. a. 151.
Vee-Mollen. a. 140, 143.
Morsus Gallinæ. a. 148.
Motten uit rupzen. a. 90, 91
Meuffetus. a. 18, 144.
Muggen uit den Dauw.
 b. 84.
Muizen en Ratten hoe te
dooden? a. 63.
 N.
D *En Nacht-uil.* a. 51.
Nayers. b. 244.
Nat-gierige. b. 67.
Nat-neus. a. 39.
Wonder in de Natuirc.
 A. 120.
Natuurlijkke Menschen,
 B. 76.
Natuurlijkke reden en be-
wijst d'Opstandinge der
Dooden niet. A. 7, 8.
 b. 137.
Nebukadnezar. b. 201.
Netelen. a. 16, 61, b. 163.
Netel-brand hoe te ver-
zachten? a. 16.
Noit stond 'er bly aange-
zigt op een hongerigen
buik. b. 76.

ofte BLAD-ZYDS-WYSER.

Noit zonder vyand. b. 28.
 Noord-Rups. a. 70.
 Num. k. xvj. v. 22. b. 178
 — xxij. v. 18. B. 221.
 O.

M. Del *Obel.* B. 27, 28
 Geperste *Oker-noo-*
ten. B. 170.
Olyfants-snuit. A. 100.
Olme-bladeren. A. 69,
 144. B. 7.
Olme-boomen. A. 89.
 B. 17, 116.
Olmen-loof. A. 112. B.
 122.
Onbarmhertige. B. 15.
Onbarmhertige door uit-
 nementheid. B. 129.
Onbarmhertige Moeders
 worden door de Mieren
 geleert. B. 248.
Ondergank van 't eene is
 den opgank van 't an-
 der. A. 26, 30, 105.
 B. 240.
Onder-have. A. 115.
Onderlinge vyandschap
 tusschen dieren. a. 135,
 136.
Den Onderscheider. B. 3.
d' Ongemeene-bedriegster.
 B. 154.
Den Ondertzaagden. A.
 135.

d' Onvertzaagde. B. 42.
Openb. Joh. k. iij. v. 17.
 B. 221.
 — xxij. v. 11. A. 10.
Opperhoofd der Homme-
 len. B. 259.
Opstandinge der dooden en
 is uit de nature niet be-
 wijsslijk. A. 7, 8. B. 137.
 — Is uit-gebeeld in de
 Rupzen. A. 7, 8.
 — Kan uit reden by
 vergelykkenisze ver-
 klaart worden. B. 137.
Os foemoris van een men-
 sche. B. 155.
Ossen gaan noo door plaat-
 zen daar *Ossen* geslagt
 zijn, en vlieden van de
 Slagters. A. 137.
 Uit verrotte *Ossen* komen
 byen. A. 22.
 P.

P *Auw-oog.* A. 16.
Padde-stoelen. b. 268.
Palm-bladeren. B. 84.
Panne-Bakkerij buyten
 Haarlem. b. 233.
 Wy zien de *Pap*, en lek-
 ken 't glas. b. 230.
Papier-luisjes. b. 85.
Papiliones. a. 17.
Paradijs-vogel. A. 20.
Peer-bloeizels. b. 36.
 b b *Peer-*

REGISTER

- Peer-boomen.* A. 48, 62. b. 32, 237.
- Peerden*, gaande voor by doode *Peerden*, zijn verbaast. A. 137.
- Peer-eter.* A. 98.
- Pellikaan-Rupze.* a. 118.
- Phalæna.* a. 18.
- Philip. Cominæus.* b. 187
- Phlomon, Phlomos.* b. 23, 24.
- Picus Martius.* a. 108.
- Den *Pijl-steert.* a. 67.
- Pijn* in 't hoofd hoe te helpen? a. 115.
- van 't *Graveel*, waar mede te verzagten. a. 96.
- van *Spene*, waar mede te verligten? A. 102.
- Pillen* van *Therebinthijn*, en wolle kruid, waar toe dienstig. b. 24.
- Pindarus.* b. 50.
- Menschen *Pis*; wat zy voortbrengt? a. 104.
- Den *Pis-worm.* a. 105.
- Pligt* der menschen. a. 12 b. 47.
- Plinius.* a. 75. b. 73, 74.
- Pluimen* van een *Endvogel.* a. 132. b. 168.
- Populier-boom.* a. 26. b. 274.
- Prediker Salomon.* k. xij. vers. 7. a. 12.
- Pruim-boomen.* b. 32.
- *Loof.* A. 59, 62. b. 79.
- Psalms.* xiiij. vers. 2-4. b. 130.
- xxxiiij. v. 9. b. 219.
- lxiiij. v. 4. b. 183.
- cxlvij. vers. 9. b. 32. 246.

Q.

- Quaad* Ey-quaad *Kieken.* b. 71, 72.
- 't *Is Quaad* laken dat zijn verwe schiet. b. 75.
- Quak-verzierder Aesopus.* b. 225.

R.

- Ranunkels* uit de hoven B. 231. 234.
- Ratten* en *Muizen* hoe te dooden? A. 63.
- Reden* of iet dat de *Reden* na by komt schijnt de *Rupzen* gegeven. B. 30, 56, 91.
- Regen-wormen.* b. 236.
- Rigt.* kap. xvij. v. 6. B.
- xxj. v. 25. B.
- Robbert Heremijt* in *Calabriën.* B. 186.
- Den *Kob-worm.* A. 147. B. 241.

ofte BLAD-ZYDS-WYSER.

Rondeletius. A. 28.
Roode-Aal-bezyen. A. 74.
 — Angers. A. 86.
 — Jenijvers. A. 74.
 Den uit-strekker met den
Rooden-kop. B. 241.
 Den *Rook* van gebrande
 Wilde-wijngaard, waar
 toe nut. A. 63.
Roovers van Hommels. B.
 263.
Koozen. A. 72, 118.
 — bladeren. b. 6, 115.
 — knoppen. 15.
Rooze-knop-eters. B. 15
Loof van Koozen. B. 237.
Winter-Koozen b. 2.
Ros-Solis. B. 50.
 Den *Ruigen* Beir. A. 55.
 De Noord-*Rupze.* A. 70.
 — *Pellikaan-Rupze.* A. 118.
 — *Slek-Rupze.* A. 85.
 — *Steen-Rupze.* A. 116
 — *Zand-Rupze.* A. 36.
 Een *Rups* uit een Berg-
 Ends, &c. A. 131.
 Bonte *Rupzen* aan den
 Duin-kant. a. 33.
Rupzen eten haar Med-ge-
 zellen op. A. 7, 76.
 Gladde *Rupzen.* A. 15.
 Hairige *Rupzen.* A. 15.
 — zijn meest fenijnig.
 A. 15.

Rupzen brengen Motten
 voort. A. 90, 91.
 — ook Vliegen. A. 92.
 Veel *Rupzen* drinken nat.
 B. 55.
 — zijn begaaft met iet
 dat naby de *Reden* komt.
 B. 30, 56, 91.
 — zijn gelukkiger als
 veel menschen. A. 3.
 — komen meest uit
 zaad. A. 25.
 — uit leelijke komen
 wel schoone Kapellen.
 a. 4, 5.
 — uit schoone komen
 leelijke Witjes. A. 4, 5.
 — van een aard bren-
 gen wel verscheide dier-
 tjes voort. A. 4, 42, 90.
 B. 230.
 — teelen op tweederley
 wijze. A. 42.
 — vreezen de Dood
 zeer. B. 4, 171.
 — *Ruige* zijn meest fe-
 nijnig. a. 15.
 — zijn verscheiden na
 den aardt van 't landt,
 A. 5.
 — zijn voorbeelden of
 uit beeldzels van d'Op-
 standinge der Dooden.
 A. 7, 8. B. 137.

REGISTER

- zuiveren haar voor hare veranderinge. A. 9, 10. B. 55.
S.
- S. Al-peter-water* en kalk. B. 281.
- Sam.* kap. xvj. v. 14-23. B. 211.
- Schalje-bijter.* B. 43.
- Scharley.* A. 15, 118.
- Scherp-bier* op den tap. B. 76.
- Schoen-lappers.* B. 164.
- Den *Schoonen looper.* A. 60.
- Schoone Witjes* van leelijke Rupzen. A. 5, 6.
- Den *Schrikachtigen.* A. 110
- kleinen *Schuilcr.* b. 5
- Seldenus.* A. 76.
- Seneca.* B. 188.
- Wilde Sichorey.* A. 93.
- Sint Jakobs kruid.* A. 34, 35.
- Slangens* gevegt tegen de Wezeltjes. B. 28.
- Slangetjes* uyt Duivelsbrood. B. 270.
- Den *Slapaard.* A. 68.
- Siek-Rupze.* A. 85.
- Soroyster.* A. 8.
- Speen-Appelen.* A. 103.
- Speens-Genecs-Middel.* B. 24.
- Speens-pijne* waar mede te verzagten. A. 102.
- Den *Spegt.* a. 108.
- Spinne-koppen.* A. 112, 133. B. 25.
- uit kampernoeljen. B. 274, 275.
- Spreuken Salomons.* k. vj. v. 6-9. B. 48, 248.
- ix. v. 1-5. B. 222.
- xxx. v. 24-29. B. 29, 30, 118.
- Den *Sprink-haan.* A. 90.
- Sprink-haans-teelder.* B. 166.
- Den *Stapper.* B. 152.
- De *Steen-Rupze.* A. 116.
- Stieren* trappen kley in de Panne-bakkery. B. 233.
- Uit verrotte *Stieren* komen byen. a. 22.
- Den *Stink-bok.* B. 144.
- Strate Davids.* a. 53.
- De *Swarte Kreeft.* a. 102.
- Wayer. a. 96.
- De *Swijn-Made.* a. 21.
- brengt een Bye voort. a. 22.

T.

- T Abak.* a. 78.
- Tabak-eter.* a. 79.
- Tapsus barbatus.* b. 22, 23.
- Groene *Tarwe.* b. 64.

ofte BLAD-ZYDS-WYSER.

De Groene *Tarw* - eter.
b. 67.

Tarw-wortels. a. 147.

Tarwe-zemelen. a. 127.

Tegen - gift tegen vergift.
b. 27.

Tegen-strijdige dingen heb-
ben tegen -strijdige ge-
volgen. b. 176.

Test-bloemen. a. 86.

Theopompus. a. 8.

Therb. Veneet. gemengt.
met Wolle - kruid, en
daar mede gerookt, van
wat kragt? b. 24.

1 *Theff*. k. iij. 13. b. 195.

Thlapsus barbatus. b. 22, 23

2 *Timoth*. k. ij. v. 16. b. 75.

2 *Timoth*. k. iij. 13. b. 75.

Al te *Traag*. b. 113.

Den *Traag*-aard. b. 12.

Dat een *Trommel* met een
Schaaps-vel over - trok-
ken geen geluidt en
geeft, neffens diè met
een Wolfs - vel overto-
gen, is een fabul. a. 136.

Tweederley diertjes uit een.
b. 230.

De *Tweelingen* van Hippo-
crates. b. 229.

Twee-steert. b. 160.

Twist tusschen Rupzen.
a. 6.

V.

Vast-houwder. b. 13.

Vee - Mollen. A. 140.

B. 77.

Vee-Mols Eyer-eter. b. 79.

Veranderlijkker als eenen

Chamæleon. b. 74.

Verbasum. b. 23, 27.

Vergifts tegen-gift. b. 27.

Sig vier-maal *Vernieuwen*-
de. b. 106.

Vernis uit Zaag - mul van
ouwd Wilgen - hout.
b. 133.

Verrotte Stieren, Oszen,
Koeyen, Kalvers bren-
gen byen voort. a. 22.

Verrotte zuiker-wortels ge-
ven wormen. a. 31.

Verre-zienders. a. 27.

Verssche zalaad-eters b. 83.

Verscheidentheit der *Insecta*

Den *Verflinder* der Rupzen.
b. 68

't Wifje van den *Verflinder*.
b. 237.

Sig *Vier* - maal *Vernieu*-
wende. b. 106.

De *Vervaaerlijkke*. b. 172.

Vyandschap tusschen Die-
ren. a. 135. 136. b. 70.

Vyandschap tusschen Rup-
zen. A. 6, 122. B. 109.

110.

bb 3

tuf-

R E G I S T E R

- tuffchen Spinne-
 koppen , uit Kamper-
 noeljen. b. 279.
Uyl-en-Vliege-teelder. B.
 123.
Violette-bladeren. a. 56, 76
Drooge-Vifch brengt wor-
 men voort. a. 30.
Den Uit-strekker. b. 152.
Den Uit-strekker met den
 rooden kop. b. 241.
Een Vlaamsche Gay brengt
 een Made voort. a. 107.
Een groote Vlieg uit een
 Ey. a. 30.
Een wonderlijke Vliege.
 b. 35, 88, 108, 123.
Vliegende Vifchen. a. 139.
Verdronkke Vliegen ver-
 toonen haar weer le-
 vendig. b. 98.
Vliegens voort-teeling en
 verfcheidentheid. a. 44
 — smaaklijkfte voed-
 zel. b. 32, 33.
Vlier-boomen. a. 126. b.
 28, 32, 127, 145, 247.
Den voor-zichtigen Uil.
 a. 33.
Leelijke Uiltjes van fchoo-
 ne Rupzen. A. 5, 6.
Schoone Uiltjes van lee-
 lijke Rupzen. a. 5, 6.
Vogt-lepels. b. 67.
- Voorbeeld* der Opftandinge
 der dooden kunnen ge-
 ringe dieren zijn. A. 7.
 B. 137.
Voort-teeling der byen.
 A. 22, 23.
 — Vliegen. A. 43, 44
Voor-vegters. B. 110.
Den Voorzigtigen Uil. a. 33.
Voorzigtigheid sommiger
 diertjens. B. 124, 134.
Voorzienigheid Gods. A. 2.
 B. 30.
Vosfius. A. 23.
Den Vreemden Antijk. A.
 115.
Vreezagtige in den Oorlog.
 B. 34.
Urtica. A. 16.
Vroug-op. A. 75.
Den Vuulen Luyaard. a. 29.
 W.
D *En Wagthouwer.* A.
 III.
Den fwarten Wayer. A. 96.
Den Wandelaar na den
 eren. B. 93.
Uit d'herfzens van een *Wa-*
ter-fnip komt een made.
 A. 107, 108.
Wezeltjes. B. 77.
Wezeltjes gevegt tegn flan-
 gen. B. 28.
Wiedaaw. a. 66.

ofte BLAD-ZYDS-WYSER.

- 't Wijfien*. van den verflin-
 der. B. 237.
Wilde-melde. b. 105, 115.
Wyngaard. B. 112.
 Den rook van gebrande
Wilde-wyngaard, waar
 toe dienstig? A. 63.
Wijs beleid sommiger rup-
 zen. B. 118.
 Den *Wolf*. B. 36.
Wolle-kruid. B. 23, 24, 27
Wolle-kruids-etertjes. B.
 28.
Wilge-boomen. A. 26, 82
 B. 85.
 — bladeren. a. 37, 53,
 66, 81, 97.
 — loof. A. 32, 58, 87,
 119, 121. B. 152, 161.
 Uit *Wilge-boomen* houdt
 komen Rupzen. B. 133
Plompe-Wonden-heekders.
 B. 211.
 De *Wonderlykke*. B. 123.
 Een *Wonderlykke* Vliege.
 B. 35, 88.
 Een *Wonder-werk* der na-
 ture. A. 120. B. 230,
 234.
Wonder-werk van Godts
 goedertierne voor-zie-
 nigheid. B. 245.
Wormen-oorspronk. a. 28
 Eiken-boor-*Worm*, b. 286.
- Gort-Worm*. A. 105.
Koorn-Worm. A. 147.
Pis-Worm. A. 104.
 Drie duizend *Wormen* uit
 een diertjen. B. 230.
Wormen inde lugt. A. 28.
Wormen-oorspronk A. 28.
 — uit gemalen *Gort*.
 A. 105.
 — uit *Komijne-kaas*.
 A. 134.
 — uit verrotte droe-
 ge-vifch. A. 30.
 — uit menfchen-drek.
 A. 29
 — uit menfchen-wa-
 ter. a. 104.
 — uit *Zuiker-wortels*.
 A. 31.
Wormens-liftigheid. B. 33.
Wormtjes uit kampernoel-
 jen. B. 269.
 — worden *Vliegen*.
 B. 270.
 Den *Wraat*. B. 88.
 Y.
Y Sze-Keep. A. 151.
 B. 285.
 Z.
Zaad is meest aller
 Rupzen oorspronk.
 a. 25.
Zalade. b. 82, 242.
Krop-Zalaad. A. 55.
 Verffche

REGISTER, &c.

Versche Zalaad-Eters. b. 83. Zal-peter-water en kalk. b. 281. t'Zamen-rolsters. b. 64. zand-Rupzen. a. 36. zap uit gras geperst ver- zagt Netel-brand. a. 16. zavoyen. a. 40, 70. zee-kalveren. a. 136. Tarw-zemelen. a. 127. zyde-wormen. a. 93.	zee-zouwttenelle. b. 158. zonderlinge goedheit Gods b. 31. zonne-bloemen. a. 67, b. 109 zorg-dragers. b. 126. brand-zuigers. a. 103. Verrotte zuiker-peeren brengen maden voort. a. 98. zuiker-wortel levert een worm uit. a. 31. Eyer-zuipers. b. 77.
--	---

Verbeter deze mis-stellingen in't tweede Deel.

- Pag. 16. linie 11. voor *lijm-water* leest *lijn-waat*.
 Pag. 128. linie 7. voor *twee* leest *twee-en-twintig*.
 Pag. 267. linie 17. voor *zes* leest *vijf-en-twintig*.

F I N I S.

